SALMEDIN MESIHOVIĆ

BATON
prilozi istraživanju naše ilirske i antičke baštine

Najčešće prisutno ime na koje se nailazi iz sačuvane ilirske onomastičke baštine je Baton. Ono se nalazi i u literarnim vrelima i na epigrafskim nalazima. Indikativno je da je ono specifično za ilirski etnokulturni kompleks(e) i nalazi se i u njegovom središtu i na njegovim periferijama. Tako se ime Baton svjedoći u čak četiri slučaja kod Dezitijata, te kod Diciona, Dardanca, pa i u dubini panonskih provincija. Posebno je interesantno da su ovo ime Iliri nosili sa sobom kroz čitav rimski svijet. I u grčkoj onomastici je osvjedočeno postojanje sličnog imena. To navodi na zaključak da su ilirski i grčki oblik imena imali neko zajedničko, drevno indoeuropsko porijeklo. Na osnovi ove hipoteze, a komparirajući sa drugim indoeuropskim oblicima slične osnove, moglo bi se doći i do otkrivanja značenja ovog imena. U toku etimološkog istraživanja imena Baton, došlo se i do potencijalnog otkrivanja značenja imena Bosna.

Ključne riječi: Baton, Bosna, Iliri, Dezitijati

Predgovor

Izučavanje ilirskog etničkog kompleksa nudi čitav niz mogućnosti i pogodnosti. Preko ovih istraživanja se ujedno može vrlo detaljno obrađivati i klasično historijsko razdoblje naše zemlje i čitavog zapadnobalkanskog – panonskog područja. Ilirsko nasljeđe je veoma bogato, posebno u materijalnoj građi. Nedostatak kvalitetnih i kvantitativnih literarnih opisa ilirskog etnokulturnog kompleksa i povijesnog kruga, se možda mogu istina u jednom dosta ograničenom i skučenom obliku pokušavati kompenzirati i sa etimološkim istraživanjima. U slučaju ovih etimoloških istraživanja, u prvi plan izbija onomastika. Poznata ilirska onomastika ipak ima jedan suštinski problem, jer je sačuvana samo preko djela grčkih i rimskih pisaca i preko epigrafske građe nastale u klasičnom historijskom razdoblju i

pisane latinskim ili grčkim jezikom. I pored te posrednosti, ipak ilirska onomastika daje određene historiografske mogućnosti. Rasprostranjenost imena kao što su Baton, Teuta, Pleurat, Sken, Skenobarb na neki način mogu u grubim crtama i oslikavati i teritorijalnu rasprostranjenost ilirskog etnokulturnog kompleksa. Zapadnobalkanski i panonski narodi u kojima možemo detektovati određena panilirska imena se sa pravom mogu uvrstiti u skup onoga što se danas naziva i tretira pod pojmom „ilirski“.

Iako tipovi ovih istraživanja nude šarolike mogućnosti i rješenja, ona mogu ako im se pristupa površno, iz nekih nehistoriografskih ciljeva i motiva te sa već unaprijed postavljenom tezom i agendom da odvedu na daleku stranputicu. U tom slučaju, gubi se sva vrijednost etimoloških istraživanja, koja dobijaju i epitete kontaminiranosti suvemenom političkom svakidašnjicom i suvremenim političkim, etničkim, nacionalnim i vjerskim ideologijama i postavkama.

Uvod

Najbitnije mjesto u ilirskoj onomastici zauzima ime Baton (latinski oblik nominativa singulara ***Bato***, grčki nominativ singulara **oJ Βαντων**[1]), koje se sreće na raznim stranama ilirskog prostora i to kroz jedan dugi povijesni ciklus.[2] Riječ je o najčešćem domaćem ilirskom imenu na koje se nailazi u povijesnim vrelima i natpisima i izgleda da je bilo vrlo rašireno među ilirskim zajednicama, uključujući i Dezitijate[3] u samom “srcu” ilirskog etničkog kompleksa,[4] Breuke[5] na sjeveru

[1]Za grčki oblik imena Baton v. *Strab. Geo.* VII, 5, 3; *Cass. Dio* LV, 29, 2; 32, 3; 34, 4; 6; LVI, 12, 2-3; 13, 2; 16, 1;

[2]O tome kraći, ali vrlo koristan i nezaobilazan (u kontekstu izučavanja ovog pitanja) pregled pojavljivanja imena Baton u vrelima v. u Bethe. – Klebs. – Henze. – Kaibel. – Schwartz. – C. Robert., 1899, PWRE, III, 1, *col.* 141-144. Dobar pregled pojavljivanja imena Baton u literarnim vrelima je prezentiran i u Smith W., 1867, I:474 – 475. O tome v. i Patcsh, 1899, 107, posebno fus.2; Paškvalin, 2000, 201 i odgovarajuće fusnote; Mesihović, 2007:83 – 87.

[3]O Dezitijatima i njihovoj politiji v. Mesihović, 2007.

[4]O ilirskom etničkom kompleksu v. Stipčević, 1989; Wilkes, 1992; Isto, 2001; Cabanes, 2002; Mesihović, 2007:94 – 138; Isto, 2007 A:82 – 90.

rasprostiranja navedenog kompleksa i Dardance[6] na njegovom jugu. Samim tim ovo ime nije bilo specifikum određenog ilirskog naroda ili određene etno-kulturne podskupine unutar ilirskog kompleksa. I shodno tome riječ je o zajedničkoj baštini onoga što se danas definira i objašnjava terminom „ilirski“, što mu samo dodatno povećava značenje u kontekstu izučavanja ilirske problematike u kojoj je još uvijek i previše neistraženog prostora.

Zanimljivo je da je i u literarnim vrelima i na epigrafskim spomenicima oblik imena Baton više – manje ujednačen. Posebno ta činjenica dobiva na značenju ako se ima u vidu činjenica da je ime Baton poznato samo iz tekstova koji su bili na latinskom i grčkom jeziku. To bi podrazumijevalo da je ovo ime bilo toliko često da se njegov originalni izgovor nije smatrao previše neobičnim, čudnim i teže razumljivim.

Pored toga što je ime „Baton“ osvjedočeno u literarnim vrelima i na epigrafskim spomenicima, tragovi njegovog vrlo čestog korištenja mogu se i danas pronaći u toponimiji nekadašnjeg ilirskog prostora.

Literarna vrela

I. Baton Dezitijatski[7] (provincia Illyricum, pars Dalmatia)

U javnosti i historiografiji najčuveniji je Baton iz naroda Dezitijata, lider Velikog Ilirskog ustanka od 6. do 9. god. n. e.[8] Iako ime Baton nije bilo dezitijatski specifikum, činjenica je da je na dezitijatskom prostoru do danas otkriven značajan broj domaćih ljudi koji su nosili ime Baton i da dezitijatsko matično područje (Gornja Bosna i lašvansko porječje) u odnosu na ostale ilirske oblasti po pitanju

[5]O Breucima kraći pregled v. kod Patsch, 1897; Bojanovski, 1988:364-366; Suić, 1991-1992:55-56; Zaninović, 2003; Miškiv, 2005; Šaković, 2009:12 – 23.

[6]O Dardancima v. Papazoglu, 1969:101 – 208; (izvori o Dardancima) 426 – 442.

[7]Henze., 1899, PWRE, III, 1, *col.* 142 - 143

[8]O Velikom Ilirskom ustanku v. Pašalić, 1975:376 – 421; Mesihović, 2007:314 – 617; Isto, 2008; Isto, 2011.

brojnosti nalaza osoba sa tim imenom zauzima prvo mjesto.[9] Baton Dezitijatski[10] je u i odnosu na ostale Batone ubjedljivo najzastupljeniji u izvornoj građi. Od literarnih vrela spominju ga Strabon, Ovidije,[11] Velej Paterkul, Svetonije i Kasije Dion, a na njegovom ime se nailazi i na jednom epigrafskom spomeniku iz Verone.[12] Potrebno je napomenuti da su Velej Paterkul, Ovidije i Strabon bili više – manje suvremenici Batona Dezitijatskog.

Međutim, i pored čestog spominjanja Batona Dezitijatskog, izvorna građa je orijentirana na samo jedan kratak period njegovog života, od početka ustanka u proljeće 6. god. n. e. pa sve do Tiberijevog trijumfa (radi pobjede u Iliriku) i Batonove repatrijacije u Ravenu. A i to u uglavnom u kontekstu promatranja sa rimske strane (izuzetak bi bili samo neki podaci kod Kasija Diona).[13] Radi toga su mnogi podaci, uglavnom personalne naravi, o Batonu Dezitijatskom ostali nepoznati. Njegovo vrijeme i mjesto rođenja se može samo indirektno pretpostaviti. Pošto se početkom ustanka nalazio u svojoj zreloj dobi i bio već afirmirani politički i vojni dužnosnik dezitijatske politije (tada u formi peregrinske civitas), moglo bi se sa većom sigurnošću pretpostaviti da on tada nije bio mlađi od 35 godina starosti. Tome bi u prilog govorila i činjenica da je Baton Dezitijatski u kasno ljeto 9. god. n. e. već imao odraslog (ili bar u zreloj adolescenciji) sina po imenu Skeuas.[14] Sa druge strane, podaci koji govore o Batonu Dezitijatskom pokazuju njegovu veliku energiju i snagu. On je prosto zračio sve-prisutnim političkim angažmanom i utjelovljivao je samu suštinu ustanka i Saveza koji ga je vodio, a bio je i spreman da se brzo prebacuje sa trupama koje je vodio sa jednog dijela kraja Ilirika na drugi. Njegov

---

[9]Ukupno su na dezitijatskom području do danas evidentirane četiri različite osobe koje su nosile ime Baton. Izuzev Batona Dezitijatskog, ostale tri su evidentirane zahvaljujući pronađenim epigrafskim spomenicima. Mesihović, 2011 A:10- 11; 25; 60 – 61; 72 – 77.

[10]*Dezitijatski* se upotrebljava samo kao *terminus techicus,* u svrhu distinkcije u odnosu na drugog Batona, a ne kao neka vrsta stvarnog nadimka.

[11]Mesihović, 2008 A.

[12]Mesihović, 2011 A:10 - 11

[13]*Cass. Dio* LV, 34, 4 - 7

[14]*Cass. Dio* LVI, 16, 1

borbeni itinerarij je impozantan, posebno za 6. god. n. e. To bi podrazumijevalo da se Baton Dezitijatski u toku ustanka morao nalaziti u razdoblju svoga života kada je mogao najviše svojim znanjem, iskustvom, aktivnošću i snagom doprinijeti političkim i vojnim poslovima svoje zajednice. On je morao raspolagati i sa dovoljno i životnog iskustva, ali se i nalaziti u životnom dobu koje ne bi bilo otežavajuća okolnost za njegovu iznimnu aktivnost, odlučnost i energičnost koju je ispoljavao u toku ustanka. To bi sugeriralo da Baton Dezitijatski nije bio ni previše stara osoba, ne više od 45 godina u trenutku izbijanja ustanka. Za mjesto rođenja jedino se može pretpostaviti da se nalazilo negdje na prostorima Gornje Bosne.

Moglo bi se isto sa većom vjerovatnoćom pretpostaviti da je Baton Dezitijatski i prije izbijanja ustanka bio utjecajna i dobro poznata figura dezitijatskog naroda. U prilog tome bi govorile činjenice da on i prije zvaničnog oružanog nastupa, agitira za dizanje ustanka i da mu se odmah stavlja na čelo. Vrlo bi teško bilo osobi koja je homo novus, da u u tako brzom intervalu postane neosporni lider ustanka i posebno pobunjenih auksilijarnih jedinica. Zato je Baton Dezitijatski posjedovao takav ugled, pa i autoritet da se njegovo vodstvo ne dovodi u pitanje. A pošto su Dezitijati imali unutarnje političko uređenje, koje je više inkliniralo demokratiji (u antičkom smislu) nego antičkoj monarhiji ili oligarhiji, logično je i pretpostaviti da je on bio dužnosnik i uglednik, a ne neki dezitijatski kralj ili knez. Njegovo određeno vojničko umijeće i sposobnost da ratničke jedinice mnogih ilirskih naroda zaokruži u jedinstveni borbeni stroj pokazuje da je on posjedovao i dovoljno vojno – organizacijskog znanja. To znanje je mogao steći samo ako je bio u bližem kontaktu sa rimskim oružanim snagama, pa bi se možda moglo pretpostaviti i da je nekada služio (ili ih predvodio) u auksilijarnim jedinicama u okviru određenih vojnih obaveza Rimske Države. Činjenica je da je Baton Dezitijatski, istina za kratko, uspio da domaću oružanu silu Ilirika podigne na viši organizacijski nivo, koji je prevazilazio ranije željeznodobne formacije i načine vojevanja. A i to što se već i prije izbijanja ustanka nalazio u taboru okupljenih auksilijara, bi govorilo o njegovom izvjesnom auksilijarnom iskustvu. Možda je on bio taj koji je trebao i predvoditi dezitijatski kontingent na sjever.

Po Kasiju Dionu, Baton Dezitijatski je prvo agitirao među unovačenim domorodačkim auksilijarima, koji su bili sakupljeni radi slanja na markomansko – dunavsko ratište, u prilog podizanja ustanka. Tabor u koji su pristigli unovačeni auksilijari se vjerojatno nalazio negdje na prostoru Gornje Bosne. Nakon što je sa prvim pobunjenicima (koje je uspio nagovoriti na pobunu) pobijedio lokalni rimski garnizon, ustanku je pristupio i ostatak auksilijara. Sljedeći korak buntovnika predvođenih Batonom Dezitijatskim bio je pohod na Salonu, provincijsku prijestolnicu Ilirika. Prilikom neuspješnog napada na Salonu, Baton Dezitijatski je bio i ranjen. Poslije oporavka vodio je pokret ustaničkih snaga prema sjeverozapadu, gdje je vodio borbe protiv XX. legije koju je predvodio Valerije Mesalinus (puno ime Marcus Valerius Messalla Corvinus Messallinus). Nakon toga je sa Batonom Breučkim, koji je postavljen na čelo drugog žarišta ustanka u panonskom bazenu, dogovorio stvaranje zajedničkog ustaničkog vojno – političkog Saveza. Na čelu toga Saveza našla su se dvojica Batona, kao njegove vrhovne vojvode. Naredne 7. god. n. e. snage ustaničkog Saveza, predvođene obojicom Batona, su kod Vulkajskih močvara napale kolonu protu-ustaničkih snaga koja je predvođena Markom Plaucijem Silvanom (Marcus Plautius Silvanus) i Aulom Cecinom Severom (Aulus Caecina Severus) prodirala prema zapadnoj bojišnici gdje se nalazio Tiberije (Augustov posinak i budući, drugi rimski car),[15] vrhovni zapovjednik svih protu-ustaničkih snaga u Iliriku. I pored iznenađenja i proboja prvih linija, ustanički napad kod Vulkajskih močvara je bio odbijen. U drugoj polovici 8. god. n. e. Baton Dezitijatski se morao suočiti i sa raspadom ustaničkog saveza. Drugi vrhovni vojvoda Baton Breučki je vodio konspirativne pregovore sa Tiberije. Rezultat tih pregovora bilo je izručenje Pinesa, kralja Breuka koji se suprotstavljao izdajničkim namjerama Batona Breučkog, i sporazumna predaja na rijeci Bathinus (negdje u donjem toku rijeke Bosne) 3. VIII. 8. god. n. e. Baton Dezitijatski je reagirao na otpadnuće

[15]Sin Augustove supruge Livije iz njenog prvog braka. Po rođenju se zvao *Tiberius Claudius Nero*, nakon adopcije od strane Augusta 4. god. n. e., promijenjeno mu je ime u *Tiberius Julius Caesar*, a nakon što je 14. god. n. e. postao princeps (vladar) Rimskog imperija nosio je ime *Tiberius Julius Caesar Augustus*. Vladao je do 37. god. n. e.

breučko – panonske komponente i prodro je sa svojim snagama u panonski bazen (vjerojatno u širu zonu današnjeg tuzlanskog područja). Uspio je da prvo porazi, a nešto kasnije i da zarobi Batona Breučkog. Baton Dezitijatski je onda sazvao narodnu/vojničku skupštinu koja je osudila Batona Breučkog na smrt. Ipak ustanak se u Panoniji više nije mogao održati i Baton Dezitijatski je prisiljen novom rimskom ofanzivom koju je predvodio Plaucije Silvan da se povuće u dinarski pojas. U kasnu zimu i rano proljeće 9. god. n. e. Germanik je vodio veliku Pounjsku operaciju,[16] a početkom ljeta 9. god. n. e. je započela konačna rimska ofanziva na preostalo ustaničko područje. Baton Dezitijatski se povlačio pred snagama koje je vodio Tiberije i na kraju se sklonio u Andetrij, gdje je stupio u pregovore sa Tiberijem vezano za mir. Pošto su branioci Andetrija odbili prijedloge Batona Dezitijatskog, ovaj je napustio Andetrij i sklonio se u dublju unutrašnjost. U septembru 9. god. n. e. bilo je u potpunosti jasno da je organizirani otpor ustanika slomljen, i Baton Dezitijatski se predao Tiberiju. Na improviziranom tribunalu Tiberije je u svojstvu sudije upitao Batona zašto su se odlučili na ustanak i ratovali tako dugo, na što je uslijedio Batonov, često citirani, odgovor : «Vi (Rimljani) ste krivi za ovo, vi ste poslali za čuvare vaših stada ne pse ili pastire, nego vukove»

(υJμειæς τουντων αι“τιοιν ejστε ejπι; γα;ρ τα;V
ajgevlaV υÓμωÚν φυνλακαV ουj κυνναV ουjδε; νομεναV ajlla;
luvkouV pevmpete).[17]

Baton Dezitijatski je i jedini ilirski lider, koji je predvodio otpor Rimljanima, a čije su riječi ostale zapisane u literarnim vrelima. Baton Dezitijatski je bio izložen u Tiberijevom trijumfu održanom 23. X. 12. god. n. e.[18] ili 16. I. 13. god. n. e.[19] Tiberije je ipak poštedio Batona Dezitijatskog. Iako mu nije bio dozvoljen povratak u domovinu, on je bio interniran u Ravenu sa dovoljno darova i bogatstva koje mu je uručio Tiberije i koji su mu omogućavali relativno luksuzan i udoban boravak u Italiji. Njegova dalja sudbina je ostala nepoznata, iako bi se

[16] Mesihović, 2009 A.
[17] *Cass. Dio* LVI, 16, 3
[18] Zaninović, 1996:212
[19] Introduction u Loeb izdanje Ovidijevih *Tristia* i *Ex Ponto*, xxxiv – xxxv; Velej Paterkul, 2006:269, nap. 602.

moglo pretpostaviti da se nikada nije vratio u matičnu zemlju i da je preminuo u Italiji.

FONTES

1. *Ovid. Ex Ponto,* II, I, 45- 46: *Maxima pars horum uitam ueniamque tulerunt, in quibus et belli summa caputque **Bato**.*

   "Većini od njih (odnosi se na zarobljene ustaničke vojvode provedene u trijumfu ulicama Rima op. a.) je dodijeljen život i oprost, među njima Baton, glavni vođa rata"

2. *Strab. Geo.* VII, 5, 3 :
   «"Εθνη δj εjστι; τωΎν Παννονινων Βρευÿκοι και; jΑνδιζ ηντιοι και; Διτινωνες και; ΠειρουÇσται και; ΜαζαιÇοι και; ΔαισιτιαΎται, ω|ν **Βαντων** ηJγεμωνν».

   "Narodi Panoni su[20] : Breuci, Andizeti, Dicioni, Pirusti, Mezeji i Dezitijati, čiji vojvoda je[21] Baton"

3. Vell. II, CX, 4 : Maxima duobus **Batonibus** ac Pinneti duribus auctoritas erat.

   «Vrhovne vojvode (ustaničkih snaga i Saveza op.a.) su bili dvojica Batona i Pines.»

4. Svet. Tib. 20: **Batonem** Pannonium ducem ingentibus donatum praemiis Rauennam transtulit, gratiam referens, quod se

[20] O ovom pitanju Strabonovog određenja Dezitijata u kontekst Panona v. Mesihović, 2007:95 - 138

[21] O dataciji nastanka navedenog Strabonovog podatka v. Mesihović, 2007:40-44. U Loeb izdanju je upotrebljen prezent (sa dodatnom napomenom⇒ «Certainly «is» is more natural»), iako i ono ostavlja otvorenim i moguću upotrebu engleskog prošlog svršenog vremena u prijevodu. Strabon 1954, V. III, str. 256, nap. 1 i str. 257.

quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum passus es[se]t euadere. ,

«Panonskog vojvodu Batona obdario je bogatim nagradama i odredio mu boravište u Raveni, uzvrativši mu time hvalu što ga je jednom kad je sa vojskom bio opkoljen na nezgodnom mjestu pustio da izađe.»

5. *Cass. Dio* LV, 29, 2: ... ἀλλ΄ ἐνάγοντος αὐτοὺς ὅτι μάλιστα **Βάτωνός** τινος Δησιδιάτου τὸ μὲν πρῶτον ὀλίγοι τινὲς ἐνεωτέρισαν καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐπελθόντας σφίσιν ἔσφηλαν, ἔπειτα δὲ ἐκ τούτου καὶ οἱ ἄλλοι προσαπέστησαν.....

“...ali, pod žestokim nagovorom Batona Dezitijata prvo ih se nekolicina (misli se na okupljene novake auksilijare op. a.) pobunila i pobijedila Rimljane koji su krenuli protiv njih, a zatim se i ostatak (auksilijara op. a.) takođe pobunio kao posljedica ovog uspjeha. ”

LV, 32, 4: Καὶ οἱ μὲν συνίστων ὅσους ἐδύναντο, ἐν δὲ τούτῳ **ὁ Βάτων** ὁ Δελμάτης ἐπὶ Σάλωνα στρατεύσας αὐτὸς μὲν λίθῳ χαλεπῶς πληγεὶς οὐδὲν ἔπραξεν, ἑτέρους δέ τινας πέμψας πάντα τὰ παραθαλάσσια μέχρι τῆς Ἀπολλωνίας ἐλυμήνατο

„U međuvremenu (dok je Baton Breučki napadao Sirmij op. a.), Baton Dalmatinski krenuo je na Salonu, gdje je bio teško ranjen (prilikom napada na rimske i salonitanske pozicije op. a.) kamenim projektilom (izbačenim možda iz katapulta op. a.) i tako nije učinio ništa (misli se da nije zauzeo Salonu op. a.). Ali je on (Baton Dezitijatski op. a.) poslao druge koji su pustošili duž cijele obale sve do Apolonije.“

LV, 32, 3: τηρήσαντες οἱ **Βάτωνες** τὸν Σεουῆρον ἐκ τῆς Μυσίας προσιόντα ἐπέπεσον αὐτῷ ἀπροσδόκητοι, στρατοπεδευομένῳ πρὸς τοῖς Οὐολκαίοις ἕλεσι, καὶ τοὺς μὲν

ἔξω τοῦ ταφρεύματος ἐφόβησαν καὶ κατήραξαν ἐς αὐτό, δεξαμένων δέ σφας τῶν ἔνδον ἡττήθησαν.....

„Dvojica Batona (Dezitijatski i Breučki op. a.) su čekali (u zasjedi op. a.) dok se Sever (Aul Cecina Sever, zapovjednik u Meziji op. a.) nije približio iz Mezije (riječ je o brojnoj armiji koju su sa istočne bojišnice predvodili Cecina Sever i Marko Plaucije Silvan op. a.) i zatim ga iznenada napali dok je on bio utaboren blizu Vulkajskih močvara. Oni (misli se na ustanike predvođene dvojicom Batona op. a.) su uplašili straže i potisnuli ih unutra, ali kada su ljudi (misli se ne legionare op. a.) zauzeli svoje pozicije, napadači su bili poraženi."

LV, 34, 4 – 7: Ταῦτα μὲν ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπράχθη, ἐν δὲ τούτῳ **ὁ Βάτων** ὁ Βρεῦκος, ὁ τόν τε Πίννην προδοὺς καὶ μισθὸν τούτου τὴν ἀρχὴν τῶν Βρεύκων λαβών, ἑάλω τε ὑπὸ τοῦ ἑτέρου **Βάτωνος** καὶ διεφθάρη· ἐπειδὴ γὰρ ὑποπτεύσας τι ἐς τὸ ὑπήκοον ὁμήρους καθ΄ ἕκαστον τῶν φρουρίων περιιὼν ᾔτει, μαθὼν τοῦτ΄ ἐκεῖνος ἐνήδρευσέ που αὐτόν, καὶ μάχῃ κρατήσας κατέκλεισεν ἐς τεῖχος, καὶ μετὰ τοῦτ΄ ἐκδοθέντα ὑπὸ τῶν ἔνδον λαβὼν παρήγαγέ τε ἐς τὸ στράτευμα, καὶ καταψηφισθέντα ἀποθανεῖν ἐν χερσὶν ἐποίησε. Γενομένου δὲ τούτου συχνοὶ τῶν Παννονίων ἐπανέστησαν, καὶ αὐτοῖς ὁ Σιλουανὸς ἐπιστρατεύσας τούς τε Βρεύκους ἐνίκησε καὶ τῶν ἄλλων τινὰς ἀμαχεὶ προσεποιήσατο. Ἰδὼν οὖν ταῦτα **ὁ Βάτων** τῆς μὲν Παννονίας οὐδεμίαν ἔτ΄ ἐλπίδα ἔσχε, τὰς δὲ ἐς τὴν Δελματίαν ἐξ αὐτῆς ἐσόδους φρουραῖς διαλαβὼν ἐκείνην ἐπόρθει. ......

„Ovo se bilo desilo u Rimu (Kasije Dion je opisivao dešavanja u Gradu za vrijeme 8. god. n. e.). U međuvremenu, Baton Breuk, koji je izdao izdao Pinesa i dobio pravo da vlada nad Breucima (kao arhont, kralj op. a.), bio je zarobljen od drugo Batona i smaknut. Kako izgleda on (misli se na Batona Breučkog op. a.) je bio pomalo sumnjičav prema sebi potčinjenim zajednicama (radi toga što je izdao ustanički Savez, predao Pinesa Rimljanima i što je uzurpirao suverenu vlast nije mnogo

vjerovao ostalim breučkim i panonskim zajednicama op. a.) i išao je do svakog od uporišta (ustvari običnih gradinskih naselja op. a.) da zahtijeva taoce. Drugi (misli se na Batona Dezitijatskog op. a.), saznavši za ovo, čekao je na njega (u zasjedi op. a.) negdje, porazio ga u bitci i zatvorio ga u uporište (jedno od gradinskih naselja u koja se Baton Breučki nakon poraza sklonio, a koje su snage Batona Dezitijatskog opkolile op. a.). Kasnije, kada je ovaj (Baton Breučki op. a.) bio isporučen od onih unutra (stanovnika gradinskog naselja op. a.), on (Baton Dezitijatski op. a.) ga je zarobio i doveo pred vojsku (odnosnu okupljenu skupštinu vojnika op. a.) i zatim, kada je (Baton Breučki op. a.) bio osuđen (od strane vojničke skupštine op. a.), smaknuo ga je na licu mjesta. Nakon ovoga mnogi Panoni su se podigli (ponovo op. a.) na ustanak, i Silvan je poveo kampanju na njih, osvajajući Breuke i prevladavši neke druge bez bitke. Baton (Dezitijatski op. a.), vidjevši ovo, izgubio je sve nade za Panoniju, i zauzevši prolaze koji vode u Dalmaciju i opustošio je ovu zemlju (riječ je o primjeni strategije spržene zemlje op. a.).”

LVI, 12, 2-3: προστάξας ἐπὶ τὸν **Βάτωνα** μετὰ τῶν λοιπῶν σὺν τῷ Γερμανικῷ ὥρμησε. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν οὐ χαλεπῶς τοὺς ἀντιταχθέντας σφίσι μάχαις κατεστρέψαντο, αὐτὸς δὲ διὰ πάσης τε ὡς εἰπεῖν τῆς χώρας ἐπλανήθη, τοῦ **Βάτωνος** ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ περιφοιτῶντος, καὶ τέλος καταφυγόντι αὐτῷ ἐς Ἀνδήτριον τεῖχος....

„...i sa ostatkom (vojske op. a.) on (Tiberije op. a.) je krenuo maršom sa Germanikom protiv Batona. Prva dvojica komandanata (Plaucije Silvan i Marko Lepid koji su predvodili ofanzivne udare na druga dva pravca op. a.) su lako pobijedili svoje suparnike u bitci, ali Tiberije je morao da luta preko praktično cijele zemlje, kako je Baton išao od jednog mjesta do drugog, i konačno kada je on (Baton Dezitijatski op. a.) našao utočište u Andetriju...”

LVI, 13, 2: μέχρις οὗ **ὁ Βάτων** ἀπογνοὺς τὴν ἐπικράτησιν (τά τε γὰρ ἄλλα πλὴν ὀλίγων ἐκεχείρωτο, καὶ ἡ δύναμις ἣν εἶχε τῆς τότε ἀντικαθεστηκυίας οἱ ἠλαττοῦτο) διεκηρυκεύσατο πρὸς αὐτόν, καὶ ἐπειδὴ μὴ ἔπεισε καὶ τοὺς ἄλλους σπείσασθαι, ἐγκατέλιπεν αὐτούς. Καὶ ὁ μὲν οὐκέτ' οὐδ' ἄλλῳ τινί, καίπερ πολλῶν αὐτὸν ἐπικαλουμένων, ἐβοήθησεν·....

“Baton, u očaju (nalazeći se u Andetriju op. a.), poslao je glasnika njemu (Tiberiju op. a.) da ga moli za uvjete (predaje op. a.). Baton je bio prisiljen na ovu nužnost, zato što su sva njegova (ustanička op. a.) uporišta, izuzev nekoliko, bila zauzeta, i zato jer su snage (sa kojima je raspolagao u Andetriju op. a.) koje je imao bile slabije u odnosu na one nasuprot (Tiberijeve trupe kod Andetrija op. a.). Ali on nije uspio da ubijedi ostale da mole za uvjete (misli se na branioce Andetrija koji su odbili predaju Tiberiju vjerojatno na svojoj vojničkoj/narodnoj skupštini op. a.), i tako ih je (Baton Dezitijatski op. a.) napustio, i niti je on ponovo otišao nekome drugom u pomoć (misli se nekom drugom preostalom ustaničkom uporištu op. a.).”

LVI, 16, 1-3: Κἀν τούτῳ καὶ **ὁ Βάτων**, Σκευᾶν τὸν υἱὸν πρὸς Τιβέριον πέμψας, παραδώσειν οἱ καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πάντας ὑπέσχετο, ἂν τῆς ἀδείας τύχῃ. Καὶ μετὰ τοῦτο πίστιν λαβὼν νυκτός τε ἐς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ ἐσῆλθε, καὶ τῇ ὑστεραίᾳ ἐπὶ βήματος αὐτῷ καθημένῳ προσαχθεὶς ὑπὲρ μὲν ἑαυτοῦ οὐδὲν ἐδεήθη, ἀλλὰ καὶ τὴν κεφαλὴν προέτεινεν ὥστ' ἀποκοπῆναι, ὑπὲρ δὲ τῶν ἄλλων πολλὰ ἀπελογήσατο. Καὶ τέλος ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Τιβερίου « τί ὑμῖν ἔδοξε καὶ ἀποστῆναι καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἡμῖν χρόνον ἀντιπολεμῆσαι; » ἔφη ὅτι « ὑμεῖς τούτων αἴτιοί ἐστε· ἐπὶ γὰρ τὰς ἀγέλας ὑμῶν φύλακας οὐ κύνας οὐδὲ νομέας ἀλλὰ λύκους πέμπετε. »

„U međuvremenu (dok je Vibije Postumije pokoravao preostale džepove odbrane op. a.) Baton je poslao svoga sina Skeuasa Tiberiju, obećavajući da će predati i sebe i sve svoje sljedbenike ako dobije oprost. I kada je on kasnije primio zalog, došao je po noću u Tiberijev tabor. Sljedećeg dana je odveden je pred njega

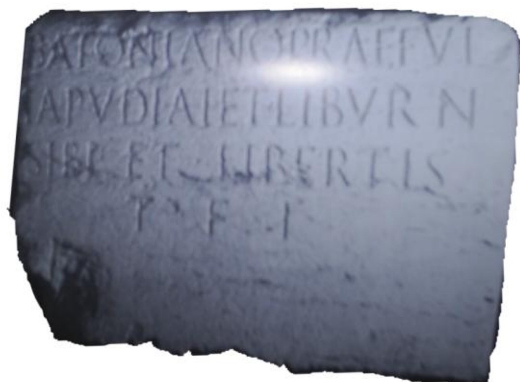
(Tiberija op. a.) kako je ovaj sjedio u tribunalu (riječ je o improviziranom sudištu kojim je predsjedao Tiberije, a pred koje je izveden Baton Dezitijatski op. a.). Baton nije tražio ništa za sebe, čak pružajući svoju glavu očekujući udarac (mača op. a.), ali je u korist ostalih (svojih sljedbenika op. a.) on održao dugu odbranu. Konačno kada je bio upitan od Tiberija zašto je njegov narod odlučio da se pobuni i da ratuje protiv Rimljana tako dugo, on je odgovorio : Vi (Rimljani) ste krivi za ovo, vi ste poslali za čuvare vaših stada ne pse ili pastire, nego vukove."

6. *CIL* V 3346 = D 2673 = AHB p 11 = AE 1993, 774, Verona[22]

BATONIANOPRAEFVI/ IAPVDIAI· ET· LIBVRN / SIBI· ET· LIBERTIS / T· F· I

bello] / **Batoniano** praefui[t] / Iapudiai et Liburn(iai) / sibi et libertis / t(estamento) f(ieri) i(ussi)

"...u ratu Batonskom predvodio je Japode i Liburne, sebi i oslobođenicima oporuku učini"

Preuzeto iz Suić, 1991-1992:59

[22]Patsch,1896:133-134; Suić, 1991-1992:59-61; Mesihović, 2011 A:11; EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

II. Baton Breučki[23] (*provincia Illyricum, pars Pannonia*)

Baton iz naroda Breuka je bio jedan od najviših dužnosnika matične politije, i nesumnjivo je jedna od najkontroverznijih ličnosti antičke historije Zapadnog Balkana. Breucima je pripadalo pored dijelova današnje Slavonije i prostrano područje u sjeveroistočnoj Bosni, pa je sasvim realna mogućnost da je Baton Breučki rodom možda i iz „bosanske" Panonije. O njemu se vrlo malo zna izvan konteksta Velikog Ilirskog ustanka. Ako bi se prihvatilo stajalište da se podatak Rufija Festa (VII, 5), u kojem se spominje i *Bathone Panonniae rege*…, odnosi prije na Tiberijevu panonsku kampanju od 12. do 9. god. p. n. e. (kada su Rimljani zaposjeli i panonski bazen) nego na Veliki Ilirski ustanak onda bi se moglo tvrditi da je Baton Breučki bio znatno stariji od Batona Dezitijatskog. U tom slučaju Baton Breučki je u vrijeme izbijanja Velikog Ilirskog ustanka u proljeće 6. god. n. e. bio već iskusni i uvažavani dužnosnik i uglednik breučke politije (odnosno tada već peregrinske *civitas*). Bez obzira na Rufijevo tituliranje Batona kao kralja, iz drugih podataka koje donose Velej Paterkul i Kasije Dion jasno je da Baton Breučki nije bio monarh u svojoj breučkoj politiji do ljeta 8. god. n. e. Nakon izbijanja ustanka auksilijara, došlo je na breučko – panonskom području do pojave i drugog žarišta ustanka na čije čelo je postavljen Baton Breučki. Ustanički Savez je trajao sve do ljeta 8. god. n. e., kada je Baton Breučki, nakon nesumnjivo tajnih pregovora sa Tiberijem, unilateralno napustio Savez i simbolički se predao osobno Tiberiju (kojeg je možda upoznao još za vrijeme panonskog rata 12 – 9. god. p. n. e.) negdje u donjem toku rijeke Bosne (*flumen Bathinus*) 3. VIII. 8. god. n. e.[24] Još i prije simboličke predaje, Baton Breučki se obračunao sa breučkim kraljem Pinesom, koji se

[23] Henze., 1899, PWRE, III, 1, *col.* 141 - 142

[24] *Vell.* II, CXIV, 4; Na osnovi *Antium Calendar*, zbivanja kod rijeke *Bathinus* su se desila 3. VIII. 8. god. n. e. (*CIL* X, 6638 : III C TI AVG IN LYRICO VIC; Wilkes, 1969:73; Mócsy, 1974:38; Barkóczi, 1981:89; Bojanovski, 1988:51; Arheološki leksikon BiH, Tom I, 1988:68; Zaninović, 2003:446)

suprotstavljao napuštanju zajedničkog Saveza. Po Kasiju Dionu, Rimljani su postavili tada Batona Breučkog za vladara Breuka (Pines je bio izručen Rimljanima). Međutim, on je sa pravom bio sumnjičav prema zajednicama koje su mu bile predate pod njegovu vlast, pa je zato išao od jednog do drugog uporišta (φρουρινων) koje su držali Breuci ili oko njih okupljeni drugi Panoni zahtijevajući taoce. To krstarenje Batona Breučkog je iskoristio njegov dezitijatski imenjak, koji je ubrzo poveo interventnu akciju u panonskom bazenu. Trupe Batona Dezitijatskog sakupljene uglavnom iz reda dinarskih ustanika, su sačekale Batona Breučkog i njegove sljedbenika (vjerojatno u zasjedi) i porazile ga. Baton Breučki je uspio da prebjegne u obližnje gradinsko naselje (moguće pretpostaviti u današnjem tuzlanskom području), koje su snage Batona Dezitijatskog opsjele. Ubrzo su stanovnici navedenog gradinskog naselje isporučili Batona Breučkog njegovim protivnicima. Baton Dezitijatski je sazvao narodnu/vojničku skupštinu koja je izglasala smrtnu osudu Batonu Breučkom. Po proglašenju smrtne kazne, Baton Breučki je ubijen na licu mjesta.[25] Nedugo zatim, ofanziva Plaucija Silvana je stavila pobunjeno panonsko područje pod rimsku okupaciju.

1. Vell. II, CX, 4 : Maxima duobus **Batonibus** ac Pinneti duribus auctoritas erat.

   «Vrhovne vojvode (ustaničkih snaga i Saveza op.a.) su bili dvojica Batona i Pines.»

   CXIV, 4 : „...apud flumen nomine Bathinum prosternentemque se universam genibus imperatoris, **Batonem** que et Pinnetem excelsissimos duces, captum alterum, alterum a se deditum iustis voluminibus ordine narrabimus, ut spero."

   „...kod rijeke Bosne bacila (panonska ustanička vojska op. a.) se pred noge zapovjednika (Tiberija op. a.), te Batona i Pinesa, najčuvenije vojvode, jednoga zarobljena, a drugoga koji se

[25]Mesihović, 2009.

dragovoljno predao, opisati ćemo, kako se nadam u pravim knjigama. ”

2. *Cass. Dio* LV, 29, 3: Καὶ μετὰ τοῦτο καὶ Βρεῦκοι Παννονικὸν ἔθνος, **Βάτωνα** καὶ αὐτοὶ ἕτερον προστησάμενοι, ἐπί τε τὸ Σίρμιον καὶ ἐπὶ τοὺς ἐν αὐτῷ Ῥωμαίους ὥρμησαν. Καὶ ἐκεῖνο μὲν οὐκ ἐξεῖλον (αἰσθόμενος γὰρ τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῶν Καικίνας Σεουῆρος ὁ τῆς πλησιοχώρου Μυσίας ἄρχων ἐπῆλθέ τε αὐτοῖς διὰ ταχέων περὶ τὸν Δράουον ποταμὸν οὖσι καὶ συμβαλὼν ἐνίκησεν), ἀναμαχέσεσθαι δέ πῃ διὰ βραχέος, ἐπειδὴ καὶ τῶν Ῥωμαίων συχνοὶ ἐπεπτώκεσαν, ἐλπίσαντες πρὸς παράκλησιν συμμάχων ἐτράποντο.

   „Zatim (nakon pobune auksilijara pod vodstvom Batona Dezitijatskog op. a.) su Breuci, panonski narod, postavili drugog Batona na svoje čelo i krenuli maršom protiv Sirmija i Rimljana u ovom gradu. Oni (Breuci op. a.) nisu zauzeli ovo mjesto, jer je Cecina Sever, namjesnik susjedne provincije Mezije, krenuo brzo maršem protiv njih kada je saznao o njihovom ustanku. Upustio se u bitku sa njima (breučkim i panonskim ustanicima op. a.) blizu rijeke Drave, uništivši ih. Ali nadajući se da u nekom obliku uskoro obnove borbu, jer su mnogi od Rimljana takođe pali, oni (Breuci i ostali pobunjeni Panoni) su svoju pažnju okrenuli okupljanju svojih saveznika (drugih panonskih zajednica op. a.) i bili su ih skupili mnoge koliko su mogli.”

   LV, 32, 3: τηρήσαντες **οἱ Βάτωνες** τὸν Σεουῆρον ἐκ τῆς Μυσίας προσιόντα ἐπέπεσον αὐτῷ ἀπροσδόκητοι, στρατοπεδευομένῳ πρὸς τοῖς Οὐολκαίοις ἕλεσι, καὶ τοὺς μὲν ἔξω τοῦ ταφρεύματος ἐφόβησαν καὶ κατήραξαν ἐς αὐτό, δεξαμένων δέ σφας τῶν ἔνδον ἡττήθησαν.....

   „Dvojica Batona (Dezitijatski i Breučki op. a.) su čekali (u zasjedi op. a.) dok se Sever (Aul Cecina Sever, zapovjednik u Meziji op. a.) nije približio iz Mezije (riječ je o brojnoj armiji koju su sa istočne bojišnice predvodili Cecina Sever i Marko Plaucije Silvan op. a.) i zatim ga iznenada napali dok je on bio

utaboren blizu Vulkajskih močvara. Oni (misli se na ustanike predvođene dvojicom Batona op. a.) su uplašili straže i potisnuli ih unutra, ali kada su ljudi (misli se na legionare op. a.) zauzeli svoje pozicije, napadači su bili poraženi.“

LV, 34, 4 – 6: Ταῦτα μὲν ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπράχθη, ἐν δὲ τούτῳ **ὁ Βάτων** ὁ Βρεῦκος, ὁ τόν τε Πίννην προδοὺς καὶ μισθὸν τούτου τὴν ἀρχὴν τῶν Βρεύκων λαβών, ἑάλω τε ὑπὸ τοῦ ἑτέρου **Βάτωνος** καὶ διεφθάρη· ἐπειδὴ γὰρ ὑποπτεύσας τι ἐς τὸ ὑπήκοον ὁμήρους καθ´ ἕκαστον τῶν φρουρίων περιιὼν ᾔτει, μαθὼν τοῦτ´ ἐκεῖνος ἐνήδρευσέ που αὐτόν, καὶ μάχῃ κρατήσας κατέκλεισεν ἐς τεῖχος, καὶ μετὰ τοῦτ´ ἐκδοθέντα ὑπὸ τῶν ἔνδον λαβὼν παρήγαγέ τε ἐς τὸ στράτευμα, καὶ καταψηφισθέντα ἀποθανεῖν ἐν χερσὶν ἐποίησε.

„Ovo se bilo desilo u Rimu (Kasije Dion je opisivao dešavanja u Gradu za vrijeme 8. god. n. e.). U međuvremenu, Baton Breuk, koji je izdao izdao Pinesa i dobio pravo da vlada nad Breucima (kao arhont, kralj op. a.), bio je zarobljen od drugo Batona i smaknut. Kako izgleda on (misli se na Batona Breučkog op. a.) je bio pomalo sumnjičav prema sebi potčinjenim zajednicama (radi toga što je izdao ustanički Savez, predao Pinesa Rimljanima i što je uzurpirao suverenu vlast nije mnogo vjerovao ostalim breučkim i panonskim zajednicama op. a.) i išao je do svakog od uporišta (ustvari običnih gradinskih naselja op. a.) da zahtijeva taoce. Drugi (misli se na Batona Dezitijatskog op. a.), saznavši za ovo, čekao je na njega (u zasjedi op. a.) negdje, porazio ga u bitci i zatvorio ga u uporište (jedno od gradinskih naselja u koja se Baton Breučki nakon poraza sklonio, a koje su snage Batona Dezitijatskog opkolile op. a.). Kasnije, kada je ovaj (Baton Breučki op. a.) bio isporučen od onih unutra (stanovnika gradinskog naselja op. a.), on (Baton Dezitijatski op. a.) ga je zarobio i doveo pred vojsku (odnosnu okupljenu skupštinu vojnika op. a.) i zatim, kada je (Baton Breučki op. a.) bio osuđen (od strane vojničke skupštine op. a.), smaknuo ga je na licu mjesta.”

3. Ruf. Fest. VII, 6: **Bathone** Pannoniorum rege subacto, in ditionem nostram Pannoniae venerunt. Amantinis inter Savum, et Dravum prostratis, regio Savensis, ac Secundorum Pannoniorum loca obtenta sunt.

   „Nakon što je Baton, kralj Panona, bio potčinjen, Panonije (u vrijeme Rufija Festa cc 369/370. god. n. e. postoje već četiri "panonske" provincije op. a.) su došle pod naš utjecaj. Nakon što su Amantini između Save i Drave bili podloženi, područje oko (rijeke op. a.) Save i okolina Druge Panonije (jedna od "dioklecijanovskih" panonskih provincija) su bili zauzeti."

Ovaj podatak Rufija Festa izaziva nedoumicu da li je stvarno riječ o Batonu Breučkom ili o Batonu Dezitijatskom (koji se kao panonski vojskovođa pojavljuje kod Svetonija) i da li se ovaj odlomak odnosi na panonski rat 12. – 9. god. p. n. e. ili na Veliki Ilirski ustanak od 6. do 9. god. n. e. Do greške i zamjene ličnosti je vrlo lako moglo doći kod Rufija Festa, jer je njegovo djelo brevijarium u vidu šturih sažetaka (epitoma) i jer on piše u sasvim drugačijim okolnostima u odnosu na doba ranog principata tri i po stoljeća kasnije.

Neposredno prije govora o Batonu, „kralju Panona", Fest govori o tome kako je za vrijeme Oktavijana Augusta izgrađen put kroz julijske Alpe, i kada su Alpinci bili pokoreni, noričke provincije su bile dodate Rimskoj državi. Ratovi u alpskom području (Vindelici, Reti, Norici) su direktno prethodili panonskom ratu od 12. do 9. god. p. n. e., za razliku od Velikog Ilirskog ustanka kojem su neposredno prethodili ratovi u prekorajnskoj i polabskoj Germaniji/Njemačkoj. Zato bi bilo logično pretpostaviti da je Rufije Fest koristio jedno vrelo u kojem se govorilo i o alpskim kampanjama u toku pretposljednje decenije stare ere i o panonskom ratu. Uostalom u podatku se samo opisuje panonsko područje i to ono oko Save, koje je i bilo primarno borbeno poprište u vrijeme panonskog rata.[26] Da su Breuci bili jedan od glavnih stubova

[26]O panonskom ratu od 12. do 9. god. p. n. e. v. O Tiberijevom ratovanju u Panoniji v. *Vell.* II, XCVI; *Svet. Tib.* 9; *Cass. Dio* LIV, 31, 2-4; 34, 3-4; LV, 2, 4; *Ruf. Fest.* VII, 6; Wilkes, 2001:220; Domić Kunić, 2006; Mesihović, 2011:61 – 64.

otpora Rimljanima i Tiberiju za vrijeme panonskog rata govori i Svetonije.

III. Baton, sin Longara[27] (*Dardania*)

Najstariji spomen ilirskog imena Baton u literarnim vrelima nalazi se u XXXI. knjizi Livijevog djela „*Ab urbe condita*“.[28] Riječ je o Batonu, sinu Longara (vladara Dardanaca) koji se pojavljuje u vrelima u kontekstu II. rimsko – makedonskog rata od 200 – 197. god. p. n. e. i rimskog pohoda protiv Filipa V. (vl. 221 – 179. god. p. n. e.), tadašnjeg kralja antigonidske Makedonije.[29] U jesen 200. god. p. n. e. glavnina rimske vojske pod zapovjedništvom konzula Publija Sulpicija Galbe (*Publius Sulpicius Galba Maximus*) se iskrcala u južnoj Iliriji, dok je prethodnica koju je predvodio Lucije Apustije (*Lucius Apustius*) došla i do Desareta. Veliko rimsko vojno prisustvo u južnoj Iliriji doprinijelo je i da mnogi lokalni ilirski predstavnici ponude svoje usluge, uključujući i Dardance, koji su već neko vrijeme bili neprijatelji svoga južnog, makedonskog susjeda.[30] Po Liviju u rimski tabor su došli Pleurat, sin Skerdilaide (kralja ardijejske/agronidske „Ilirske“ države[31]), Aminandar (kralj Atamana) i Baton, sin dardanskog Longara. Oni su obećali pomoć, a Sulpicije Galba im je odgovorio da će poslužiti i dardanskim i agronidsko – ilirskim snagama kada povede vojsku u Makedoniju.[32] Po Liviju, Longar je imao razmirica i sa jednim od ranijih makedonskih kraljeva, Demetrijem II. (vl. 239 – 229. god. p. n. e.), ocem Filipa V. Izuzev ovog podatka, u do sada poznatim vrelima se više ne nailazi na spomen Batona Dardanskog, sina Longara.

[27]Klebs., 1899, PWRE, III, 1, *col.* 141
[28]*Liv.* XXXI, 28
[29]Antigonidi su bili dinastija koja je vladala Makedonijom od 276. do 168. god. p. n. e. Dinastija ime nosi po čuvenom Antigonu Jednookom, vojskovođi Aleksandra Velikog i dijadohu.
[30]O sukobima između Dardanaca i antigonidske Makedonija prije II. makedonskog rata v. Papazoglu, 1969: 111 – 119.
[31]Agronidi su bili vladajuća porodica, vjerojatno ardijejskog porijekla, koja je vladala (sigurno od sredine III. st. p. n. e.) „Ilirskom državom“.
[32]O dardanskom učešću u II. makedonskom ratu v. Papazoglu, 1969:119 – 123.

Liv. XXXI, 28 : *Hac satis felici expeditione bello commisso reguli ac principes accolae Macedonum in castra Romana ueniunt, Pleuratus Scerdilaedi filius et Amynander Athamanum rex et ex Dardanis* ***Bato*** *Longari filius: bellum suo nomine Longarus cum Demetrio Philippi patre gesserat.*

„Rat je počeo briljantno sa ovom uspješnom ekspedicijom, nekoliko manjih kraljeva i kneževa, susjeda Makedonaca, došlo su u rimski tabor: Pleurat, sin Skerdilaide i Aminander, kralj Atamanijana, i od Dardanaca Baton, sin Longara. Ovaj Longar je imao svoj sopstveni sukob (sa Makedoncima op. a.) sa Demetrijem, ocem Filipa."

IV. Baton, gladijator

Cass. Dio epitome knjige LXXVIII, 6: καὶ ἕνα γε αὐτῶν **Βάτωνα** τρισὶν ἐφεξῆς ἀνδράσιν ὁπλομαχῆσαι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀναγκάσας, ἔπειτα ἀποθανόντα ὑπὸ τοῦ τελευταίου περιφανεῖ ταφῇ ἐτίμησε.

„On (misli se na principsa Karakalu op. a.) je prisilio jednog od njih (gladijatora op. a.) da se bori naizmjenično sa trojicom u istom danu. I kada je Baton bio ubijen od posljednjeg, on (princeps Karakala op. a.) ga je počastio veličanstvenim pogrebom."

Detalj iz djela Kasija Diona, a koji se odnosi na vrijeme Karakaline vladavine, pokazuje da se ime Baton sačuvalo dugo, i da se koristilo i početkom III. st. n. e.

1. Epigrafski spomenici

1.1. *Provincia Illyricum Superior / Dalmatia*

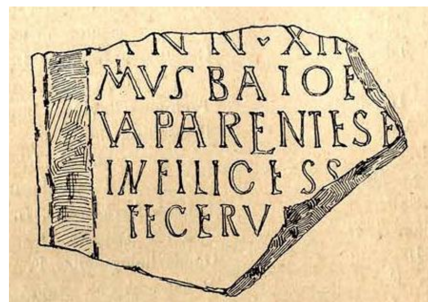
1. *CIL* III, 12779 (p 2256) = AHB p 25, *Civitas Daesitiatium, municipium Bistuensium,* Mali Mošunj, Vitez[33]

ANN•XII / MIVSBATOE / VAPARENTESE / INFILICESS /5 FECERV

] ann(os) XII[....]/ mius **Bato** *e[t...]/ va parentes e[ius(?)] / infilicess[mo?] /5 feceru[nt]*

„Godina 12, …mius Baton i ???, …va roditelji prenesretnome podižu…"

Na natpisu se spominje izvjesni *...mius Baton*, koji je bio otac djeteta, koje je umrlo u 12. godini i u čije ime se podiže epitaf. Epigrafski spomenik je pronađen na dezitijatskom području.

Preuzeto iz Truhelka, 1890:188

2. *CIL* III, 12772 = *ILJug* III, 1610j = AHB p 60, *Civitas Daesitiatium, municipium Bistuensium,* Trijuša, Zenica[34]

D M / PLATO BATO/NIS ANN IVV / ET P

[33]Truhelka, 1890:188; Patsch, 1893:702; Bojanovski, 1988:166; Mesihović, 2007:897; Isto, 2011 A:25; EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH : http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/058260

[34]Truhelka, 1892:349; Patsch, 1893:702; Sergejevski, 1932:44, No. 403, Tfl. XIX, fig. 6; Mesihović, 2007:897; 904; Isto, 2011 A:60 – 61; EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/055954

*D(is) M(anibus) / Plato **Bato/nis** ann(orum) IVV(?) / et P[????*

"Bogovima Manima, Platoru Batonovom, godina ????"

Rekonstrukcija natpisa je izvršena na osnovi ranijeg prijepisa koji je barun Kleinmeier stavio na raspolaganje Ćiri Truhelki. Nažalost, vjerojatno je naknadno došlo do dodatnog ruiniranja spomenika, pa se danas može čitati samo : D / PLATO / NIS A / ET P / - I ovaj natpis potiče sa dezitijatskog područja.

Preuzeto iz Sergejevski, 1932:Tfl. XIX, fig. 6

3. *ILJug* III, 1591 = AHB p 72, Natpis na sepulkralnom spomeniku iz Župče obitelji «Batona", *Civitas Daesitiatium,* Vina, Župča, Breza[35]

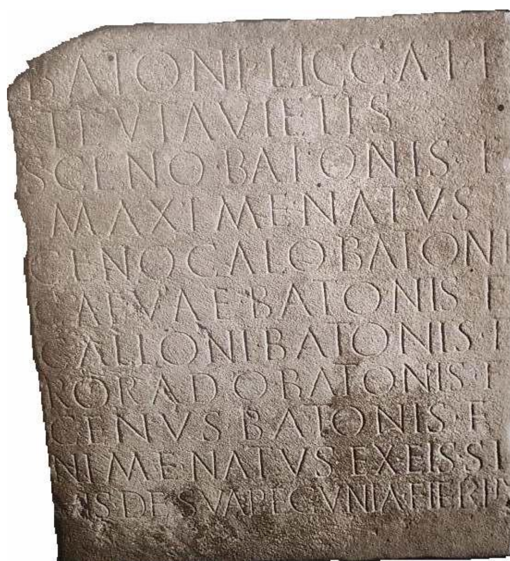
BATONI LICCAI F / TEVTA VIETIS / SCENO BATONIS F / MAXIME NATVS / 5 [ ]CENOCALO BATONI[....] / [ ]CAEVAE BATONIS F / CALLONI BATONIS F / [ ]RORADO BATONIS F / [ ]CENVS BATONIS F /10 [ ]NIME NATVS EX EIS SI[ ] / [ ]VIS DE SVA PECVNIA FIERI I[ ]

Batoni Liccai f(ilio) /Teuta Vietis /Sceno Batonis f(ilio) / maxime natus /5 [S]cenocalo Batoni[s f(ilio)] / [S]caevae Batonis f(iliae) / Calloni Batonis f(ilio) / [P]rorado Batonis f(ilio) / [S]cenus Batonis f(ilius). / 10 [mi]nime natus ex eis si[bi et / s]uis de sua pecunia fieri i[ussit]

[35]D.Rendić-Miočević, 1948:15, 32; 49; Mayer, 1957:81-82; Alföldy, 1969; Mikolji, 1969:13-14; Bojanovski, 1988:146, fus. 15; Paškvalin, 1996:96-97 i fus. 9; Isto, 2000:194; Škegro, 1997:102, br. 125; Mesihović, 2007:84 – 93; 852 – 854; 885 - 886; 897; 900; 902 – 903; 907; 909; Mesihović, 2011 A:72 – 77; EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/033867

„Batonu, sinu Likaja, Teuta Vietova, Skenu sinu Batona najstariji, Skenokalu Batona sin, Skevi, Batona kćerci, Kalu Batona sin, Proradu Batona sin, Sken Batona sin najmlađi sebi i svojima od svoga novca (je) naložio učiniti (spomenik).“

Riječ je o spomeniku na kojem se najčešće spominje ime Baton i to sedam puta. Ustvari riječ je o jednoj osobi Batonu, sinu Likaja. Na natpisu je ovjekovječena čitava njegova uža porodica i to supruga Teuta, otac Likaj, punac Vieto, sinovi Sken, Skenokal, Kalo, Prorad i Sken (koji je ujedno i dedikant čitavog spomenika) te kćerka Skeva. Natpis je u pravom smislu prava riznica ilirskih, domaćih imena. I ovaj epigrafski spomenik pripada dezitijatskom području, mogao bi se datirati u toku I. st. n. e., i to vjerovatno u decenijama nakon završetka Velikog Ilirskog ustanka. On možda odražava poziciju onih dezitijatskih generacija koje su već prilično bile izložene utjecaju rimske civilizacije i njenih temeljnih tekovina, ali koje još uvijek nisu imale rimsko građanstvo. Izrazitost upotrebe imena Baton kod Dezitijata posebno dolazi do izražaja ako se ima u vidu relativna osiromašenost u pronađenim domaćim imenima sa dezitijatskog područja.

Slika preuzeta iz Mesihović, 2011 A:77, Slika 1.6.3.

4. *ILJug* I, 86 = AHB p 251, *Municipium Malvesiatium,* Stari Brod, Višegrad[36]

MALVI / ETFLBAT / PARENTI / P

/ Malvi(?)[---] / et Fl(avi-) ***Bat****[---] / parenti[bus ---] / p(osuit)*

"…malvi… i Flavije Baton roditeljima postavi/še…"

Spomenik je prilično oštećen i MALVI bi moglo biti i dio nečijeg imena, ali i dio imena *Municipium Malvesiatiuma.* Ako je rekonstrukcija natpisa točna, onda je i ovo jedan vrlo zanimljiv natpis, jer se na njemu nalazi spomenuta osoba sa kombiniranim rimsko – ilirskim imenom, odnosno rimskim gentilnim imenom, i ilirskim kognomenom, koji je sigurno ranije bio obično osobno ime. Flavije Baton je možda porijeklom bio dindarske narodnosti.

Preuzeto iz Sergejevski, 1934:16, sl. 20

5. *ILJug* III, 1769 = AHB p 552, *Municipium Delminensium,* Livno[37]

[36]Sergejevski, 1934:16, br. 20; Isto, 1934 A:21, fus, 29; Papazoglu, 1957:117-118; Bojanovski, 1988:178, fus. 6; 184; Mesihović, 2011 A:251 – 252; EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en.

[37]Patsch, 1906:176, sl. 27; Isto, 1909:133-134, fig. 28; Bojanovski, 1988:241; Mesihović, 2011 A:552 – 553; EDCS : http://oracle-vm.ku-

D M / I VIXIT•AN•LXV•POSVIT•AEL•TITVSBATONISETSIBI

D(is) M(anibus) / [--- qu]i vixit an(nos) LXV posuit Ael(ius) Titus ***Batonis*** *et sibi*

"Bogovima Manima.... živjela godina 65 postavio Elije Tit, sin Batona, i sebi"

Ovaj natpis isto pokazuje primjer pravno – političke romanizacije. Elije Tit je rimski građanin, ali njegov otac još uvijek nosi domaće ilirsko ime Baton i sigurno nije imao rimsko građanstvo. Elije Tit je znači svoje građanstvo dobio za vrijeme Hadrijana. Epigrafski spomenik vjerojatno potiče sa delmatskog područja i ukazuje na proces političko – pravne i građanske romanizacije užeg delmatskog područja za vrijeme Hadrijana (vl. 118 – 137. god. n. e.).

Preuzeto iz Patsch, 1906:176, sl. 27

6. *ILJug* III, 1807 = AHB p 577, *Municipium Delminensium,* Mali Kablići, Livno[38]

eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/034043

[38]Patsch, 1906:174, sl. 23; Isto, 1909:131, fig. 24; Bojanovski, 1988:242; Mesihović, 2011 A:577 – 578; EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/034075

D MANIBVS / NI FILIA VIXIT ANNOS XVI PLATOR•CARVIVS BATONIS / POSVIT

D[is] Manibus / ni [---] filia[e] vixit annos XVI Plator Carvius ***Batonis*** */ posuit*

Bogovima Manima... kćerci koja je živjela 16 godina, Plator Karvije, sin Batona postavi

I ovaj natpis pripada užem delmatskom području, što potvrđuje isto značajnu zastupljenost ovog imena među Delmatima.

Preuzeto iz Patsch, 1906:174, sl. 23

7. AEHercegovine 44 = AE 1994, 1342 = AE 2003, +1327, Kazanci, Gacko [39]

TEMVS B[A] /TONIS FIL / NARENSAI [-]/ ANNVAE•ANN 5/ XXV HIC SITA / EST

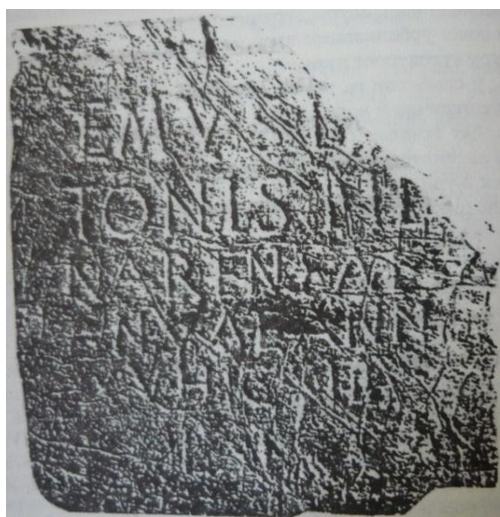
Temus ***B[a] /tonis*** *fil(iae)/ Narensai [et]/ Annuae ann(orum) /XXV hic sita / est*

"Temus, kćerka Batona Naresa (i?) Anue, umrla sa 25, ovdje sahranjena je "

Ovaj epigrafski spomenik spada u red najvažnijih svjedočanstava koji pružaju etnografske informacije. Onomastika je u potpunosti ilirska, a

[39] Marković, 1975:99 – 100; Bojanovski, 1988:109; Atanacković – Salčić, 1990:7 – 13, sl. ?; Mandić 1995; Škegro, 1997:91-92, br. 40; Isto, 2003:154-157; 164, br. 18, sl. 20; Šačić, 2011:29; 53; 62 – 64; 97; 161 – 163; 171; EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/039987

navodi se i specifično narodnosno određenje. Na osnovi ovog spomenika ime Baton je prisutno i među Naresima. Međutim, sam spomenik je nađen na području koje je pripadalo nekom drugom "hercegovačkom" ilirskom narodu (u obzir dolaze Deremisti, Glindicioni ili Melkumani). Navođenjem narodnosne pripadnosti pokojnice željelo se istaći njeno relativno "strano" porijeklo. Naresi, naseljeni u gornjem toku Neretve su uostalom bili i najbliži susjedi područja na kojem je izvršeno sahranjivanje.

Preuzeto iz Atanacković – Salčić, 1990:9

Inače ovo je jedan od dva epigrafska spomenika na kojima se spominje narodnosno ime Naresa, što samo povećava njegovu vrijednost.40 Kao i ostali epigrafski spomenici na kojima se nailazi na ime Baton i ovaj je nastao u prvo vrijeme rimske vlasti, kada proces pravno – političke i građanske romanizacije ne samo da nije završen, nego nije ni u podmaklijim fazama. U vrijeme nastanka ovog epigrafskog spomenika, vjerojatno još uvijek egzistiraju peregrinske *civitates* Naresa i navedenih "hercegovačkih" ilirskih naroda. Sudeći po podatku Plinija Starijeg (*NH,* III, 143) Naresi su sredinom I. st. n. e. bili prilično brojna zajednica u naronitanskom konventu (102 dekurije = cc

25 500 "duša").[40] U naronitanskom konventu jedino su od njih u datom razdoblju bili brojniji Dezitijati (103 dekurije = cc 26 000 duša).

8. *CIL* III, 12800 = AEHercegovine 50[41]
Fatnica, Bileća

D•M /TATTARIS•VENETI•/
FILIVS•ET•TEMVS•AN/NAEI•FILIA•BATONI / FILIO•ANNORVM / XX ET ANNAIAE • /FILAEANNORVM•XXV•/
FILIS•PIENTISSIMIS•/ VIVI•FECERVNT•SIBI•10/ ET•SVIS•

D(is) M(anibus) / Tattaris Veneti[42] */ filius et Temus An/naei filia* ***Batoni*** */ filio annorum* 5*/ XX et Annaiae / filae annorum XXV / filis pientissimis / vivi fecerunt sibi* 10*/ et suis*
"Bogovima Manima, Tataris sin Venetov i Temus kćerka Aneje, Batonu sinu koji je živio 20 godina i Aniji kćerki koja je živjela 25 godina , svojoj najpobožnijoj djeci, sebi i svojima za života podiže."

[40]Mesihović, 2007:744- 745
[41]Radimsky, 1892:126 - 127, sl. 5; Patsch, 1900:174; Bojanovski 1976:36; Bojanovski, 1977:97; Škegro, 2003:155; Šačić, 2011:6 - 8; 18; 31; 52 – 53; 63; 96; 162; 171 – 172; 178; EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/050889
[42] Mišljenje I. Bojanovskog (1976:36; 1977:98) po kojem se jednočlana onomastička forma kao u slučaju *Tattaris Veneti filius* javlja u onim ilirskim područjima koji su bili pod grčkim utjecajem (sa tim da dodatak *filius* ukazuje na odmaklu formu prilagođavanja rimskom običaju) smatramo neodrživim. Skoro svi epigrafski spomenici gdje se pojavljuju ilirska imena sadržavaju ovakav oblik navođenja. Po toj logici onda su se i Dezitijati i Japodi i Dicioni i Delmati nalazili pod intenzivnim grčkim utjecajem. Navođenje osobnog imena i imena oca u genitivnoj formi ne treba smatrati nikakvim helenskim specifikumom, nego je riječ o osobenosti svojstvenoj i ilirskom etničkom kompleksu. Ustvari pravilnije bi to bilo odrediti u okviru indoeuropskog patrilinearnog nasljeđa.

Ovaj odlično sačuvani spomenik daje jednu tragičnu priču, u kojoj roditelji pokapaju svoju djecu. Imena su isto u potpunosti ilirska i skoro identična su imenima sa prethodnog, isto istočno-hercegovačkog epigrafskog spomenika iz Kazanaca. Ovaj vrijedni nalaz se nalazio na području Deremista, koji su sredinom I. st. n. e. bili po brojnosti znatno manja zajednica naronitanskog konventa (30 dekurija = cc 7500 duša).

Preuzeto iz Radimsky, 1892:126, sl. 5

9. AE 1997, 1232, *Salona,* Kaštel Kambelovac[43]

BATO PEI/IVS SILVA / D D L M

Bato *Pei/ius Silva[n(o)] / d(onum) d(edit) l(ibens) m(erito)*

Baton Pejus Silvanu dar daje rado zaslužnom

10. *CIL* III, 2749 (p. 1035, 2328,157) = *CIL* III, 9802, Podosoje kod Velike Stražine, Vrlika[44]

BATONIS / BARACIO/NIS TATOFI/L B M POS

Batonis */ Baracio/nis Tato fi/l(io) b(ene) m(erenti) pos(uit)*

[43]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/039916

[44]Patsch, 1899:107 – 108 i sl. 26; Isto, 1900 B:152, Nr. 62, fig. 137; EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH : http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/057930

Tatu, sinu Batona Baraka, dobro zaslužnom postavi

Ovaj epigrafski spomenik potiče sa delmatskog područja.

Preuzeto iz Patsch, 1899:107, sl. 26

11. *ILJug* I, 180, *Municipium* Riditarum, Danilo Gornje, Šibenik[45]

BATO•SAMV/NTIVS•PANTIS/FILIVS•POSVI/SIBI•E•CONTVB/5R NALI•SVE•PLA/TINOAVIOPA/NTI•FILIA / RE

Bato *Samu/ntius Pantis / filius posui(t) / sibi e(t) contub/5(e)rnali su(a)e Pla/tino Avio Pa/nti(s) filia / re*

"Baton Samuntije, sin Pante, postavi sebi i svojoj pratilji Platini Aviji, kćerka Pante."
Ovaj spomenik otkriva zanimljivu vezu između Batona Samuntija i Platine Avije, koja je terminološki određena kao *contubernium*. Baton i Platina nisu bili u zvaničnom braku, nego su imali status *contubernales*.[46] Po svemu sudeći, iz nekog razloga njih dvoje nisu imali zakonsku mogućnost da svoju vezu ozvaniče kao bilo koju vrstu oficijelnog braka (sa svim posljedicama koje bi iz te činjenice

[45]Rendić Miočević, 1951:55 - 56, br. 9, Tbl. II, sl. 2.; EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/033178

[46]Ovaj izraz inače ima višestruko značenje. U svome originalnom značenju označavala je vojnike koji su služili u istoj jedinici i dijelili zajedničku prostoriju ili šator. Uglavnom je riječ o oko 10 vojnika sa starješinom koji je nosio naziv *decanus*, a kasnije *caput contubernii*. I mladi Rimljani iz istaknutih familija koji su uobičajeno bili u pratnji zapovjednika (na pohodu) ili namjesnika (kako bi sticali iskustvo) nazvani su *contubernales*. O tome v. Smith W., 1870:357 (sa vrlo iscrpnim popisom vrela koja objašnjavaju pojam *contubernales*).

proizlazile). Samo na osnovi teksta sa epigrafskog spomenika se ne može razumjeti koji je to bio razlog.[47] Ipak bi se moglo pretpostaviti da su vrlo male šanse da su Baton i Platina bili robovi, možda je riječ o vojničkoj vezi.

Preuzeto iz Rendić Miočević, 1951: Tbl. II, sl. 2

12. *ILJug* II, 811, *Municipium* Riditarum, Grebaštica, Šibenik[48]

SEXTVS / F BATO / NI CA / ONAT[ ] /5 S

Sextus / f(ecit) ***Bato****/ni Ca/onat[u]/5s*

[47]Po Rendić Miočević (1951:56 - 57) : "Ovdje spomenuti contubernium upozoravao bi samo na spolnu vezu između robova, jer on juristički »nema značaj braka, nego samo faktičnog zajedničkog života .... , iz kojeg ne nastaju pravne posljedice braka.'") Ovo je možda još jedna potvrda ropstva u ovome municipiju, ma da nomenklatura ovih domorodaca odaje pripadanje slobodnom staležu. Trebaće ispitati, da li je contubernium postojao i među slobodnim domorocima ovoga municipija, ali za to su potrebne nove epigrafičke potvrde, koje valjda ne će izostati."
[48]Rendić-Miočević, 1953:245-247;255, br. 1, sl. 1.; EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/034363

Na prostoru provincije Gornji Ilirik/Dalmacije pronađen je i epigrafski spomenik *CIL* III, 14633[49] (na lokalitetu Dikovača kod Bublina, Runovići, *Novae*) na kome se nailazi na ime koje je vjerojatno izvedeno iz ilirskog imena Baton.

IOVI OP/TIMO MAXI / IVXT X QVO/D DIIVIMA/5 AT•AIIS•/ AVA•/ BATONIA/MVS

Iovi Op/[t]imo Maxi(mo) / iuxt(a) quo/d d<i=E>vi<n=M>a/5 (ver)at / Ava / ***Batonia/<n=A>a*** *v(otum) s(olvit).* Rekonstrukcija preuzeta sa EDCS
Iovi Op/timo Maxi(mo) / iuxt<a=X> quo/d di{i}vina(?) [-?] /5 [------?] / Ava / ***Batonia/na*** *v(otum) s(olvit).* Rekonstrukcija preuzeta sa EDH

I pored bolje sačuvanosti, zbog slabije pismenosti i umješnosti klesara tekst natpisa je vrlo teško razumljiv. Po Patschu jedino je moguće bolje rekonstruisati prva dva i zadnja tri retka teksta. Treći, četvrti a posebno peti redak su nejasni. Možda bi se moglo u pretposljednjem retku čitati žensko ime *Batonia*.

Preuzeto iz Patsch, 1900:334, sl. 25

[49]Patsch, 1900 A:333 – 335; Isto, 1912:93-94, Nr. 1, Fig. 26; EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH : http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/056680

1.2. ***Provinciae Pannoniae***

Provincia Pannonia (pars Inferior)

1. CIL III, 3325 = = RIU- 6, 1484 = Schober 210, Alsószentiván, Mađarska[50]

BATO•TRANTONIS F / ARAVISCVS ANN•L / H•SE FIRMVS•H•S•E• / MOGITMARVS•T•M•P

Bato *Trantonis f(ilius) / Araviscus ann(orum) L / h(ic) s(itus) e(st) Firmus h(ic) s(itus) e(st) / Mogitmarus t(itulum) m(emoriae) p(osuit)*

„Baton, sin Trantona, Aravisk, godina 50 na ovom mjestu je, Firm na ovom mjestu je, Mogitmar spomenik u sjećanje postavi"

Ovo je vrlo zanimljiv natpis u procesu izučavanja imena Batona u okviru ilirskog etničkog kompleksa. Natpis je ustvari posvećen dvojici muškaraca, koji su ili bliski prijatelji (o čemu svjedoči i to da je vjerojatno stariji i veći lik na reljefu zagrlio mlađi i manji lik) ili u nekoj rodbinskoj vezi.

Jedan od njih dvojice (i to onaj stariji) se zove Baton i pripada narodu Araviska. Tacit (Ger. 28) o Araviscima kaže sljedeće : *Sed utrum Aravisci in Pannoniam ab Osis, Germanorum natione, an Osi ab Araviscis in Germaniam commigraverint, cum eodem adhuc sermone institutis moribus utantur, incertum est, quia pari olim inopia ac libertate eadem utriusque ripae bona malaque erant.*
„Međutim, da li su se Aravisci odvojili od Osija, nacije Germanije (u smislu da žive sjeverno od Dunava u području koje Tacit generički naziva Germanija, a ne etničke odrednice op. a.), pa došli u Panoniju, ili su se, obratno, Osiji odvojili od Araviska i došli u Germaniju (oba naroda, naime govore jednim jezikom i imaju iste institucije i običaje)

[50]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/032068

nije jasno. I na jednoj i na drugoj obali Dunava bilo je u podjednakoj mjeri i siromaštva i slobode, i dobra i zla."

Na drugom mjestu u svojoj Germaniji (43) Tacit za Osije, najbliže srodnike Araviska, kaže : *Cotinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos, et quod tributa patiuntur. Partem tributorum Sarmatae, partem Quadi ut alienigenis imponunt*
"...Kotini govore galskim, a Osiji panonskim jezikom, a da nisu Germani dokaz je i to što plaćaju danak koji su im, kao tuđincima, nametnuli Sarmati i Kvadi."

Ovo jasno pokazuje da je etničko određenje Araviska potrebno tražiti u okvirima šire shvaćenog ilirskog etničkog kompleksa.[51] Interesantno je da se iz nepoznatih razloga jedna iliro-panonska narodnosna zajednica po imenu Osiji i početkom II. st. n. e. nalazila van okvira rimskih imperijalnih okvira. I činjenica da jedan Aravisk nosi ime Baton samo potvrđuje šire lingvističko – onomastičko zajedništvo u okviru onoga što se naziva ilirski etnički kompleks. Tacit jasno etnički odvaja Osije (samim tim i Araviske) od keltskih, germanskih i sarmatsko – iranskih zajednica. Ovo bi značilo da su se i u sjevernom panonskom području, kao i u pojedinim transdanubijskim predjelima koji su tada predstavljali vrlo osebujan etnički, kulturološki i jezički mozaik sačuvali kao prepoznatljivi identiteti i pojedine iliro-panonske zajednice.

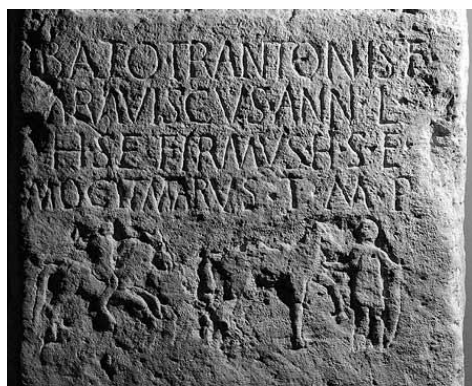
[51] O odnosu ilirskog i panonskog, odnosno o determiniranju panonskog kao jedne od subkomponenti ilirskog etničkog kompleksa v. Mesihović, 2007:111 – 138; O Tacitovim Osijima v. E. Polaschek., 1942, PWRE, XVIII. 2, *col.* 1581 – 1584; Mesihović, 2007:112 – 115.

Preuzeto sa http://www.ubi-erat-lupa.org/imagelink/index.php?Nr=4026

Preuzeto sa http://www.ubi-erat-lupa.org/imagelink/index.php?Nr=4026&Img=1

Preuzeto sa http://www.ubi-erat-lupa.org/imagelink/index.php?Nr=4026&Img=4

2. *CIL* III, 3558 = TitAq - 2, 678, *Aquincum*/Budimpešta[52]

D(is) M(anibus) / Pacato Mucaris / mil(iti) leg(ionis) II Adi(utricis) / stup(endiorum!) (!) X vixit annis /5 XXXV / **Bato** Neritani co/m(m)ilitoni obse/quentissimo et fra/tri ex testamen/10to fieri curavit / ex HS n(ummum) DCCC

3. *CIL* III, 10716 = = CLEPann 66 = CIGP 97 = TitAq- 3, 1371, *Aquincum*/Budimpešta[53]

***Bato** cura // grate qui f<u=O>tu<i=E>s / Gr(a)e<c=G>a(m) ancilla(m) Lupi / optionis / legionis secund(a)e{s} / quae est in domo vestra / et malo tuo est / per illa(m) a<d=T> nil perduces / parentes tuos quottidie // Aurelius // GR*

Provincia Pannonia (pars Superior)

4. CIL III, 4276 = RIU-3, 689 = Schober 186, Brigetio/Kornye, Schloßpark?, Tata, Mađarska54

BATO•DASENTIS / FILIVS AN XXV EXP/LORATOR DASES / PATER P FI S E

***Bato** Dasentis / filius an(norum) XXV exp/lorator Dases / pater p(osuit) h(ic) s(itus) e(st)*

“Baton, sin Dasenta, godina 25, izvidnik, Dases otac postavi na ovom mjestu.“

[52]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[53] EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[54]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/037827

Baton sa navedenog spomenika je bio vojni izvidnik. Njegovu vojnu dužnost ovjekovječava slikovit reljef koji prikazuje osobu sa mačem (gotovo sigurno predstava samog Batona) i konjanika.

Preuzeto sa http://www.ubi-erat-lupa.org/site/datenblatt/image.asp?nr=3120&pix=D3120%5FG1%2Ejpg&bildna=1&bildnadet=&bildnu=0

5. *CIL* III, 4372 (p 2280) = CSIR-U-2, 88 = RIU-1, 255 = RHP 154, *Arrabona*/ Győr, Győr-Moson-Sopron, Mađarska [55]

[55]Domić – Kunić, 2006:144; EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/040534

BATO BVLI F / COL AP EQ ALA / PANNONIORVM / TVR SCENI SCE / NOBARVI F ANN / XXX STIP IX / H S E / SCENVS SCENOBARVI / F HERES POSIT
***Bato** Buli f(ilius) / Colap(ianus) eq(ues) ala / Pannonoirum / tur(ma) Sceni Sce/nobarvi f(ilii) ann(orum) / XXX stip(endiorum) IX / h(ic) s(itus) e(st) / Scenus Scenobarvi / f(ilius) heres pos(u)it*

„Baton, sin Bulija, Kolapijanin, konjanik panonske ale, turme Skena, sina Skenobarva, godina 30, u službi 9 (godina op. a.) na ovom mjestu je.“

6. *CIL* III, 4377 = = CSIR-U-02, 00080 = RIU-01, 00256 = RHP 155, *Arrabona*/ Győr, Győr-Moson-Sopron, Mađarska [56]

SCILVS / BATONIS F / BREVCVS EQ ALA PANNONI / ORVM AN XXX / STIP X H S E / DECVLVS DEC / T IVLIVS / LEVCASPIS / HER POSVERVNT
*Scilus / **Batonis** f(ilius) / Breucus eq(ues) ala Pannoni/orum an(norum) XXX / stip(endiorum) X h(ic) s(itus) e(st) / Deculus dec(urio) / [e]t Iulius / Leucaspis / her(edes) posuerunt*

“Skil, sin Batona, Breuk, konjanik panonske ale, godina 30, u službi 10 (godina op. a.) ovdje postavljen je, Dekul dekurion i Julije Leukasp nasljednici postaviše.“

7. RHP 426 = AEA 1983/92, 258 = AE 1992, 1439, Klosterneuburg, Austrija[57]

D M / NERO / SAB NI / MIL COH I / AEL SAG AN / XXX STIP / XVI H S E LVC / ANVS NATONIS / H C

[56]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/040536
[57]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/053805

D(is) M(anibus) / Nero / Sab[i]ni / mil(es) coh(ortis) I /5 Ael(iae) sag(ittariorum) an(norum) / XXX stip(endiorum) / XVI h(ic) s(itus) e(st) Luc/anus ***Batonis*** */ h(eres) [f(aciendum)] c(uravit)*

Preuzeto sa http://www.ubi-erat-lupa.org/imagelink/index.php?Nr=1894

1.3. *Provincia Macedonia*

1. AE 1947, 1 = Samothrace 50, *Samothracia*/Samothráki, grčka Trakija[58]

tinianus q(uaestor) prov(inciae) A[ch](aiae]) / Sex(tus) Palpellius Candi/dus Lulittianus / C(aius) Modius Asclepiades / 5 A(ulus) Vereius

[58]Lehmann-Hartleben, 1940:346, Nr. 3; Fraser, 1960:101 – 102, Nr. 50, pl. 19, 50; EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH : http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/040536

*Felix / **Bato Batonis** / Purpurio* (rekonstrukcija po Lehmann-Hartleben, 1940, 346, Nr. 3)
*]/tinianus q(uaestor) prov(inciae) M[ac(edoniae)] / Sex(tus) Palp[e]llius Candi/dus Tullittianus /5 A(ulus) Vereius Felix / **Bato Batonis** / Purpurio* / [(rekonstrukcija po EDCS)

/ TINIANVS Q PROV M / SEX PALP LLIVS CANDI / DVS TVLLITTIANVS / C MODIVS ASCLEPIADES /5 A VEREIVS FELIX / BATO BATONIS / PVRPVRIO (sačuvani tekst po EDH)

*]/T(?)inianus q(uaestor) prov(inciae) M[ac(edonicae)](?) / Sex(tus) Palp[e]llius Candi/dus Tullittianus / C(aius) Modius Asclepiades /5 A(ulus) Vereius Felix / **Bato Batonis** / Purpurio* / [(rekonstrukcija po EDH)
… Tinijan, kvestor provincije Ahaje ili Makedonije, Sekst Palpelije Kandid Lulitijan ili Tulitijan, Gaj Modije Asklepijed, Aul Verej Sretni, Baton Batonov, Purpurije.

Na ovom epigrafskom spomeniku spominje se izvjesni državni činovnik i to u zvanju provincijskog kvestora, dok se imena možda robova nalaze na kraju. Na samom kraju se spominje Baton, sin Batona.

1.4. *Provinciae Daciae*

1. ILD 411 = AE 2003, 01503, *Alburnus Maior* / Valea Nanului, Roşia Montană,Rumunija[59]

DIB ARTANIS / BATO SEC / VNDI / V S L M

*Dib(us) Artanis / **Bato** Sec/undi / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Bogu Artanisu, Baton Sekundov zavjet ispunio rado zasluženo

[59]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/043798

Nakon zaposjedanja Dakije, u nju je koloniziran i veliki broj stanovnika iz ilirskih zemalja.[60] Osnovni razlog osvajanja Dakije su bili njeni rudnici, pa je sasvim razumljivo da su u kratkom roku po pacifiziranju ove zemlje u nju doseljavane i zajednice umješne u rudarskoj djelatnosti. U prvom redu, riječ je o Ilirima čije su rudonosne zone i bile najbliže Dakiji. *Alburnus Maior* je osnovan od Rimljana za vrijeme Trajana kao rudarski grad, sa kolonistima iz provincije Dalmacije.[61] Najranija do danas poznata referenca o postojanju grada je voštana tablica sa datacijom od 6. II. 131. god. n. e. Zato je i sasvim normalno u ovom području naići na ilirska imena.

2. *CIL* III, 7649, Dretea, Mînăstireni, Cluj, Rumunija[62]

BATO / NIS I / CLIV / EST / 5 CE
[D(is) M(anibus)](?) / ***Bato*** *[---]/nis I(?)[---] / CLIV[---] / [---] est(?) [---] /5 [---]CE[*

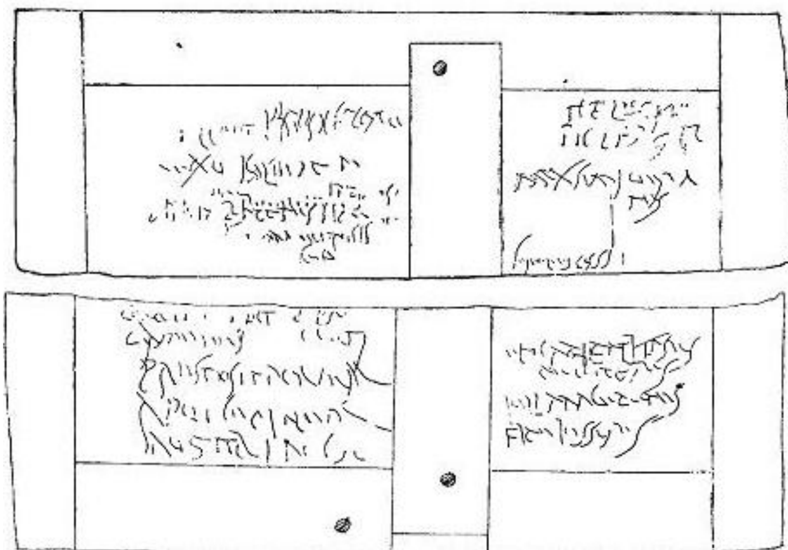
3. *CIL* III, p 928, 02 = IDR-1, 32, Muntele Cirnicul Mare, Rumunija, (voštana tablica - triptih) [63]

<u>Exempli interioris pagina prior</u>
........Epi]cadus [...]rtor [....] / [.....] / [.......] / [......] /5 [....] quo [....] ha[....] / [.....] Cerdonis(?) donec omn[....] / [......] / [......] / [.....] actum Alburno Maiori XV [Kal(endas) //

<u>Exempli exterioris pagina prior</u>

[60]O ilirskim imenima u Dakiji, uključujući i Baton (*Andueia Batonis…quae est Alb[urno] Maiori vico Pirustar[um]*) v. Protase, 1979, 129; Zaninović, 1995, 113;
[61]Piso, 2004.
[62]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/048637
[63]EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

Quinti]llo et Prisco co(n)s(ulibus) / XV Kal(endas) [Octobr(es?)] / [Andu]eia **Batonis** fide(?) / [.....] /5 [.....] / ce[d]it(?) [....] / [....]ti / prest[o sit(?) ....]m / Apu[l()] Cerialem /10 augebi[....] / /
Hel[.....]ci / [....]pici [Felicis?] / Maxsimi Vera/nis /5 Servilius C[a]ssi(?) / Epicadi [....] / debitoris / Iuli Macedonis / fideiussoris

Preuzeto iz IDR, 200, fig. 85, b

Tablica je datirana sa 17. IX. 159. god. n. e.

4. *CIL* III, p 930 (p 1058) = IDR - 1, 33 = ZPE-165-259 *Alburnus Maior* / Roșia Montană, Rumunija, (voštana tablica - triptih)[64]

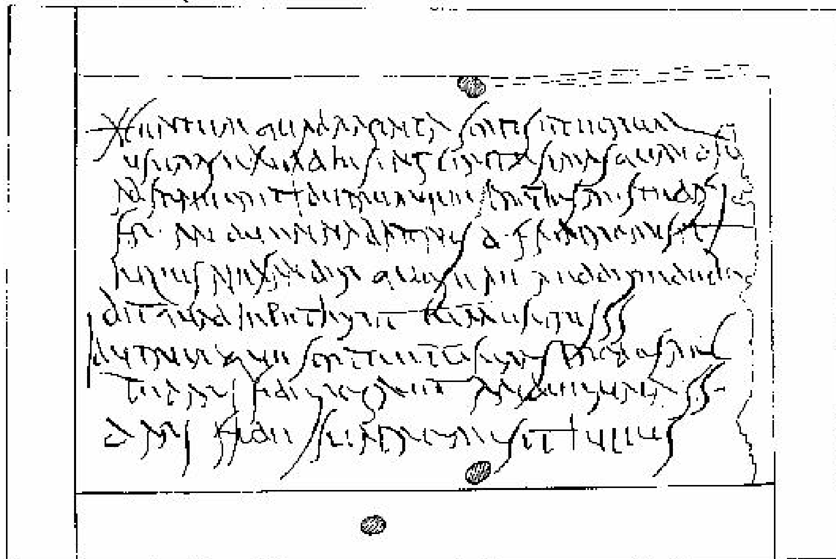
<u>Exempli interioris pagina prior</u>

✱*(Denarios)*[65] *centum quadraginta sortis et eorum / usuras ex ea die sing(ulas) centesimas quandiu / abstinuerit id utrumque probos recte dari / f(ide) r(ogavit) Anduenna* ***Batonis*** *d(ari) f(ide) sua promisit /5 Iulius Alexander quos eae reddere debe/bit qua die petierit cum usuris*

[64] EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

[65] U tekstu voštanih tablica upotrebljava se navedeni grafički znak ✱ umjesto izraza *denarius.*

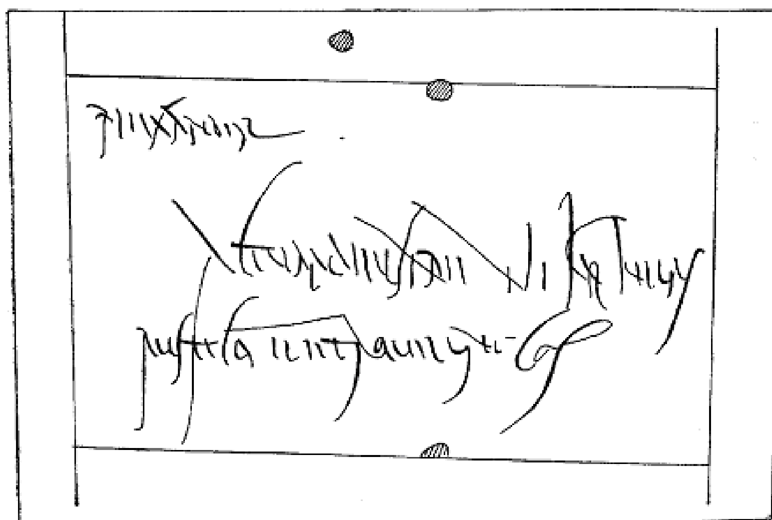
s(upra) s(criptis) / id utrumque sorte(m) et usuras probos rec/te dari fide rogavit Anduenna s(upra) s(cripta) / dari fide sua promisit Iulius //

Preuzeto iz IDR I, 202, fig. 86, b

Exempli interioris pagina posterior

10 Alexander / actum Deusar(a)e XII Kal(endas) Iulias / Rustico II et Aquilino co(n)s(ulibus) //

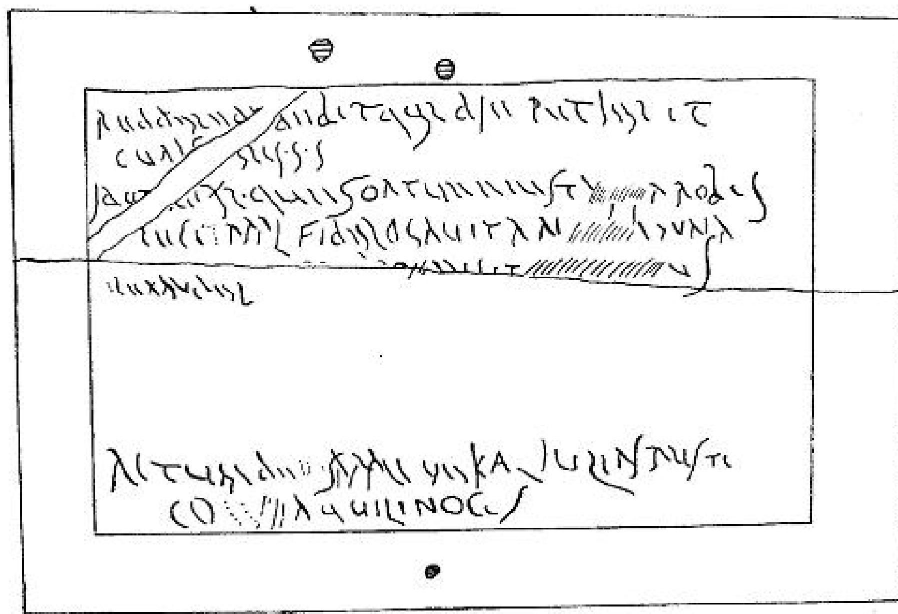
Preuzeto iz IDR, 203, fig. 87, b

Exempli exterioris pagina prior

✱ (Denarios) [centum qu]adragin/ta sorti[s] et eorum / [us]uras ex ea [d]ie / [sing(ulas) centesi]/mas id utrumq[ue] / [pro]bos recte dari / [fid]e rogavit An[du]/enna ***Batonis*** *dari / fide promisit Iulius / Alexander quos eae //*
Iul(i) Max[....] / Luci[...] / [A]ureli S[...] / [....] Veri[...] / Va[..]si[...] I[...] Nicomi[...] / ✱(denarios) centum [qua]/[draginta] / Iul(ius) Alexandri / [....] //

Exempli exterioris pagina posterior

reddere debebit qua die petierit / cum [usu]ris s(upra) s(criptis) / id ut[ru]mque sortem et us[uras] probos / recte dari fide rogavit An[due]nna / [s(upra) s(cripta) dari fide sua] promisit [Iuli]us / Alexander / actum De[u]sarae [X]II Kal(endas) Iulias Rusti/co II [et] Aquilino co(n)s(ulibus) //

Preuzeto iz IDR, 204, fig. 88, b

Extrinsecus in triptycho

✱ (denarios) CXXXX in Iulium Alexandrum

Preuzeto iz IDR, 205, fig. 89 (*CIL* III, p 932)

Tablica je datirana sa 20. VI. 162. god. n. e. i ustvari predstavlja ugovor o zaduživanju.

5. CIL III, p 944 = IDR-1, 39 = ZPE-165-259, *Alburnus Maior* / Roşia Montană, Rumunija, (voštana tablica - triptih)[66]

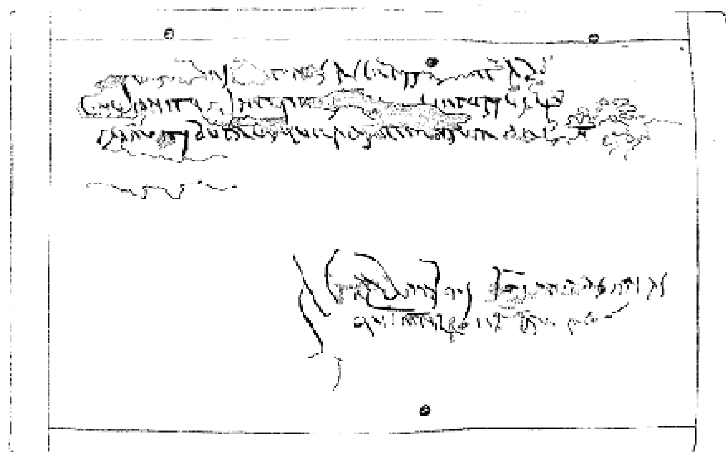
<u>Exempli interioris pagina prior</u>

Andueia Batonis emit manci[pioque accepit] / domus partem dimidiam interantibus partem [dex]/tram qu(a)e est Alb(urno) maiori vico Pirustar[um in]t[er] ad[fines Platorem Accep]/tianum et Ingenu(u)m Callisti ✱*(denariis) trecentis de Veturi[o Valente] /5 Eam domus partem dimidiam q(ua) d(e) a(gitur) cum su[is s]aepibus sae/pimentis finibus aditibus claustris fienestris ita uti / cla(v)o fixsa et optima maximaque est h(abere) r(ecte) l(iceat) / [E]t si quis eam domum partemve quam quis [e]x [ea] / evicerit q(uo) m(inus) Andueia Batonis e(ive) a(d) q(uem) e(a) r(es) p(ertinebit) h(abere) p(ossidere) /10 u(suque) c(apere) r(ecte) l(iceat) qu[o]d ita licitum n[o]n erit t(antam) / p(ecuniam) r(ecte) d(ari) f(ide) r(ogavit) Andueia* ***Batonis*** *fide promisit / Veturius Valens. Proque ea do[mu partem] / [dim]idiam pretium* ✱ *(denarios) CCC Vetur[ius V]ale(n)s //*

<u>Exempli interioris pagina posterior</u>

a[b A]n[du]ei[a ***Ba]tonis*** *accepiss[e et] (h)ab[ere se dixit] /15 Convenitq(ue) int[e]r eos [uti] Veturius Va[lens pro ea] / domo tributa usque ad recensum dep[e]n[dat] / Act(um) Alb(urno) maiori prid(ie) Nonas Maias / Qui[n]tillo et Prisco co(n)s(ulibus) //*

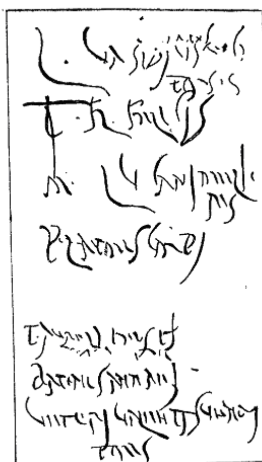
[66]EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

Preuzeto iz IDR, 228, fig. 103

<u>Exempli exterioris pagina prior</u>

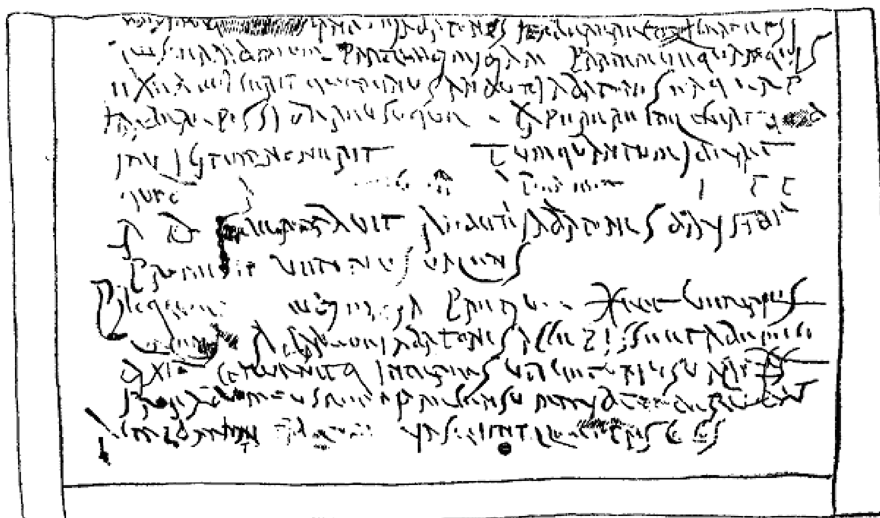
Andueia ***Batonis*** *emit manci/pioque accepit domus par/tem dimidiam interantibus / parte dextra qu(a)e est Albur/5no Maiori vico Pirustarum / inter adfines Platorem Ac/ceptianum et Ingenu(u)m Cal/listi filium et si qui ali(i) adfi/nes sunt et viam publicam /10* * *(denariis) trecentis de Veturio / Valente / Eam domum q(ua) d(e) a(gitur) cum suis / saepibus saepimentis fini/bus aditibus claustris //*
L(ucius) Vasidius V[i]c/tor signavit / T(iti) Fl(avi) Felicis / M(arci) Lucani Melioris / Platoris Carpi /10 T(iti) Aureli Prisci / ***Batonis*** *Annaei / Veturi Valentis vendi/toris*

Preuzeto iz IDR, 230, fig. 104

Exempli exterioris pagina posterior

*15[fenestris ita uti clavo fixa et optima] / ma[x]i[ma]q[ue e]st Andueia **Batonis** habere recte liceat et si / quis eam domum partem dimidiam partemve quam quis / ex ea evicerit quo minus Andueia **Batonis** e(ive) a(d) q(uem) e(a) r(es) p(ertinebit) / habere possidere usuque capere recte l[i]ceat qu[o]d /20 ita licitum non erit tum quantum id erit / qu[od ita habere possidere licitum non erit] t(antam) p(ecuniam) / r(ecte) d(ari) fide rogavit Andueia Batonis dari fide / promisit Veturius Valens / proque ea [do]mu dimidia pretium* ✱*(denarios) CCC Veturius /25 [Va]le(n)s ab Andueia **Batonis** accepisse et (h)abere se / dixit Convenitq(ue) inter eos uti Veturius Vale[n]s / pro ea domo usque ad recensum tributa depe[n]dat / Act(um) Alb(urno) maiori prid(ie) non(as) [M]aias Quintillo et Prisco co(n)s(ulibus) //*

Preuzeto iz IDR, 230, fig. 105

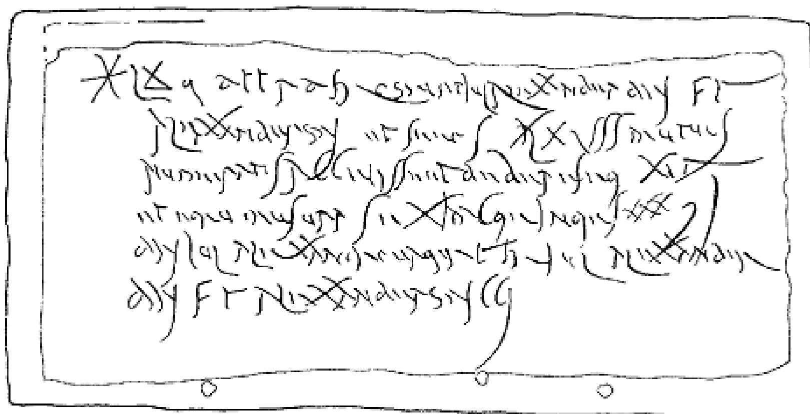
Tablica je datirana sa 6. V. 159. god. n. e., i riječ je o kupoprodajnom ugovoru polovice jedne kuće.

6. *CIL* III, p 934,05 = IDR - 1, 35 *Alburnus Maior* / Roşia Montană, Rumunija, (voštana tablica - triptih)[67]

[67]EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

Exempli interioris pagina prior

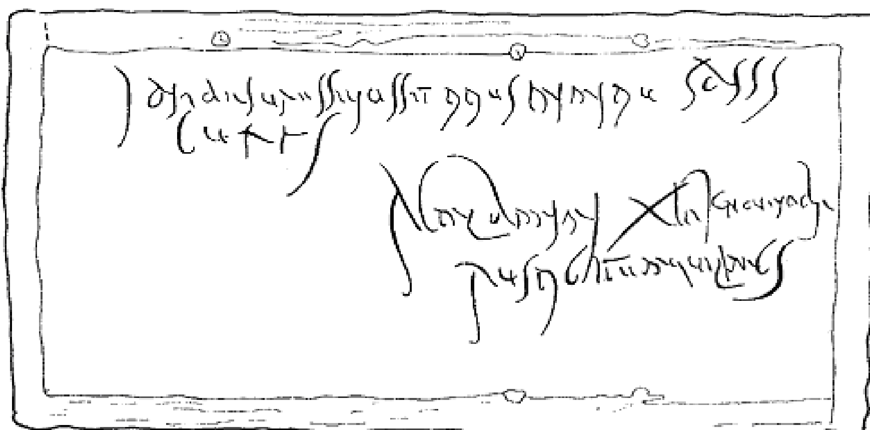
**(Denarios) LX q(ua) d(ie) p(etierit) p(robos) r(ecte) d(ari) f(ide) r(ogavit) Iulius Alexander dari f(ide) p(romisit) / Alexander Cari et se eos *(denarios) LX q(ui) s(upra) s(cripti) s(unt) mutuos / numeratos accepisse et debere se dixit / et eorum usuras ex hac die in dies XXX /5 dari Iul(io) Alexandro e(ive) a(d) q(uem) e(a) r(es) p(ertinebit) f(ide) r(ogavit) Iul(ius) Alexander / dari f(ide) p(romisit) Alexander Caricci //*

Preuzeto iz IDR, 210, fig. 91

Exempli interioris pagina posterior

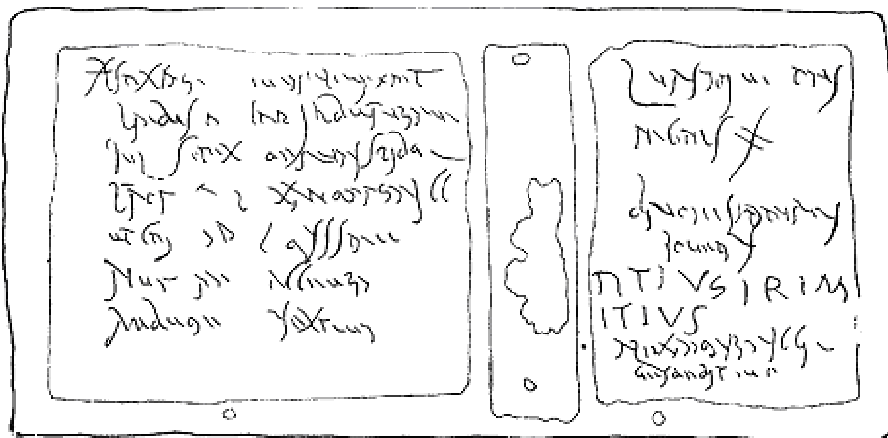
Id fide sua esse iussit Titius Primitius d(ie) s(upra) s(cripta) s(ortem) / c(um) u(suris) r(ecte) p(robe) s(olvi) / Act(um) Alb(urno) maiori XIII k(alendas) Novembr(es) / Rustic(o) II et Aquilino c[o](n)s(ulibus) //

Preuzeto iz IDR, 210, fig. 92

<u>Exempli exterioris pagina prior</u>

*𐆖(Denarios) sex{s}agi[nt]a qua die petierit / probos recte [da]ri fide rogavit / Iulius Alexander dari fide / prom[isi]t Alexander Caricci /5 et se e[os] 𐆖(denarios) LX q(ui) s(upra) s(cripti) s[unt] mu[tuo]s / numera[tos] acce[pi]ss[e et] / debere [se d]ixit e[t eo]/rum u[suras] // L(uci) Vasidi Vi[c]toris / [...]ctati [...]as / **Batonis** Pr[....]vi / Tovetis /5 Titius Prim/itius / Alexandri Caricci i[p]/sius debitori[s]*

Preuzeto iz IDR, 211, fig. 93

Tablica je datirana sa 20. X. 162. god. n. e. i isto predstavlja ugovor o zaduživanju.

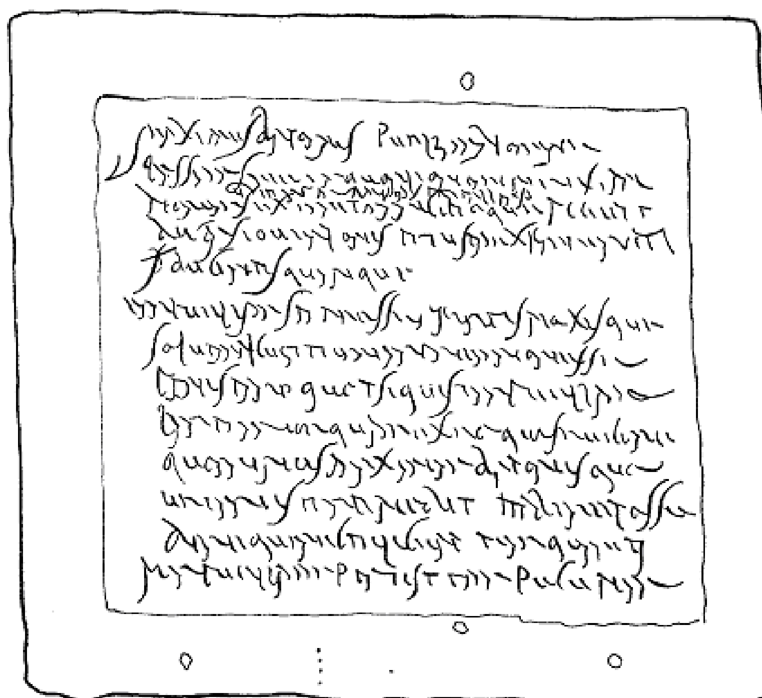
7. *CIL* III, p 936 (p 2215) = IDR-1, 36= ZPE-165-260, *Alburnus Maior* / Roşia Montană, Rumunija, (voštana tablica - triptih)[68]

<u>Exempli interioris pagina prior</u>

*Maximus **Batonis** puellam nomine / Passiam sive ea quo alio nomine est an/ - (ubačeni tekst - eksurz) circiter p(lus) m(inus) empta sportellaria /norum sex emit mancipioque accepit / de Dasio Verzonis Pirusta ex Kaviereti[o] /5 𐆖(denariis) ducentis quinque / iam puellam sanam esse a furtis noxisque / solutam fugitivam erronem non esse / praestari quot si quis eam puellaam / partemve quam ex eo quis evicerit /10 quominus*

[68]EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

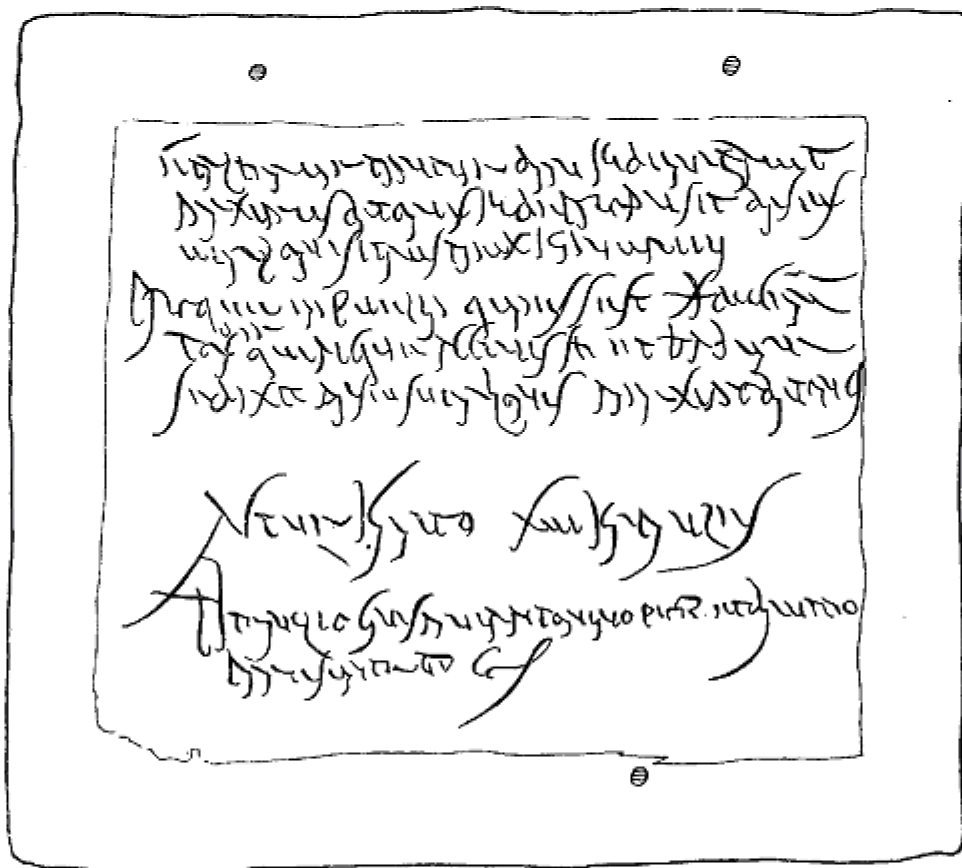
*Maximum **Batonis** quo/ve ea res pertinebit habere possi/dereque recte liceat tum quanti / ea puella empta est tam pecuniam/*

Preuzeto iz IDR, 213, fig. 94

Exempli interioris pagina posterior

*et alterum tantum dari fide rogavit / Maximus **Batonis** fide promisit Dasius / Verzonis Pirusta ex Kaviereti(o) / proque ea puella quae s(upra) s(cripta) est* * *(denarios) ducen/tos quinque accepisse et habere / se dixit Dasius Verzonis a Maximo **Batonis** / Actum Karto XVI k(alendas) Apriles / Tito Aelio Caesare Antonino Pio II et Bruttio / Praesente II co(n)s(ulibus) /*

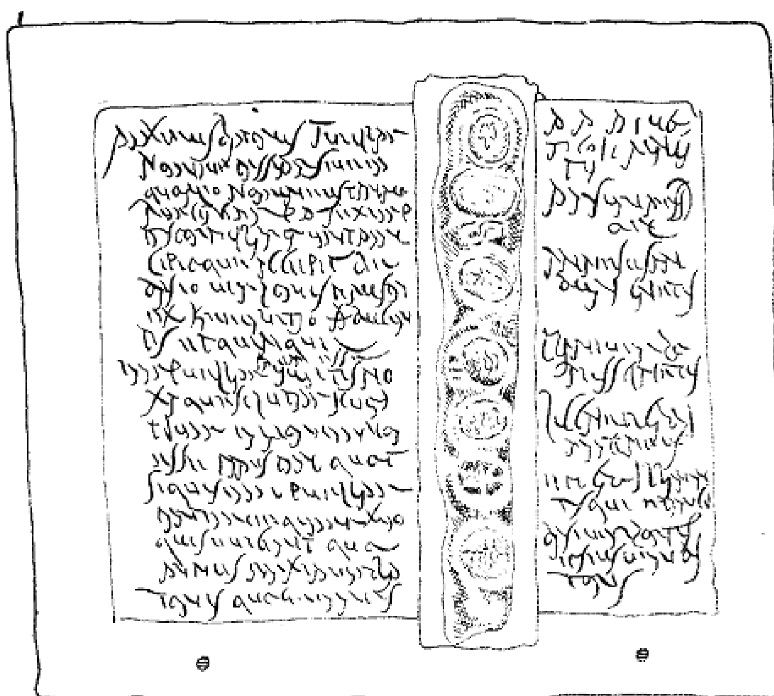
Preuzeto iz IDR, 214 - 215, fig. 95, b

Exempli exterioris pagina prior

*Maximus **Batonis** puellam / nomine Passiam sive ea / quo alio nomine est anno/rum circiter p(lus) m(inus) sex emp/5ta sportellaria emit man/cipioque accepit de / Dasio Verzonis Pirusta / ex Kavieretio* ✱ *(denariis) ducen/tis et quinque / sanam esse /10 eam puellam furtis no/xaque solutam fugi/tivam erronem non / esse praestari quot / si quis eam puellam /15 partemve quam ex eo / quis evicerit quo / minus Maximum **Ba/tonis** quo/ve ea re[s //*

Maximi Ve/neti princi/pis / Masuri Messi /5 dec(urionis) / Anneses An/dunocnetis / Plani Verzo/nis Sclaietis /10 Liccai Epicadi / Marciniesi / Epicadi Plaren/tis qui et Mico / Dasi Verzonis /15 ipsius vendi/toris /

pertinebit habere possi/dereque recte liceat tum quanti / ea puella empta est tam pecuniam / et alterum tantum dari fide rogavit /15 Maximus ***Batonis*** *fide promisit Dasius / Verzonis Pirusta ex Kaviereti(o) / proque ea puella quae s(upra) s(cripta) est ✱(denarios) ducen/tos quinque accepisse et habere / se dixit Dasius Verzonis a Maximo* ***Batonis*** */20 Actum Karto XVI k(alendas) Apriles / Tito Aelio Caesare Antonino Pio II et Bruttio / Praesente II co(n)s(ulibus) //*

Preuzeto iz IDR, 216, fig. 96, b

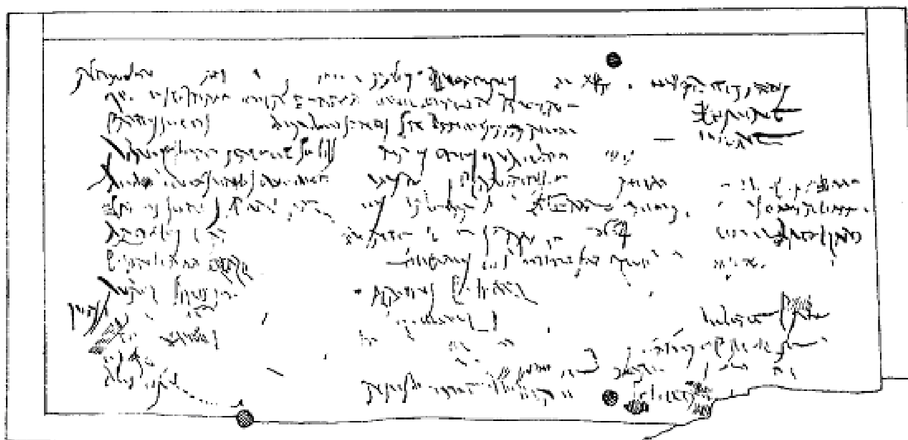
Tablica je datirana sa 17. III. 139. god. n. e., i riječ je kupoprodajnom ugovoru za jednu djevojku – robinju po imenu Pasija.

8. CIL III, p 952 = IDR-1, 45 Alburnus Maior / Roşia Montană, Rumunija, (voštana tablica - triptih)[69]

<u>Exempli interioris pagina prior</u>

[69] EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

*Actum cor[...] m[....] / qu[...] est in m[....... intu]lerunt / partes [.... Bra]dua Beusantis [spopondit ....]anum [....]erti / ab Ae(lio) Fortunato et soci(i)s [....] quae [....] /5 debeb[it .....] Plarentis [....]nem [....] p(er) [unci]am / [....] semiunciam / [.... **B]ato** Liani(?) / p(er) unciam qu[... p(er) u]nciam / Aurel[i...] Sil[....] Flavius [....] /10 [qu]as [...] / [.... de]bebunt pr[*

Preuzeto iz IDR, 243, fig. 112, b

Tekst tablice predstavlja ugovor o udruživanju.

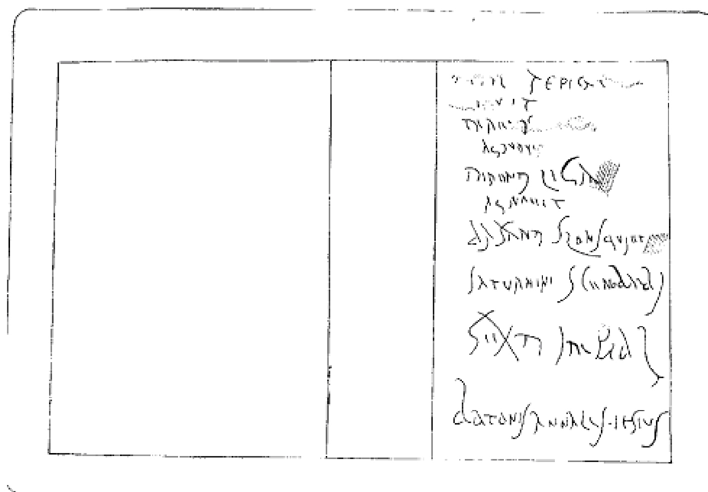
9. *CIL* III, p 956 = IDR - 1, 51 *Alburnus Maior* / Roşia Montană, Rumunija, (voštana tablica)[70]

<u>Exempli exterioris pagina prior</u>

*] Aepica[di] / [agn]ovit / Tere[n]t[....] / agnovi[t] /5 Terenti Liga [.....] / agnovit / Dasantis Loni qui et [....] / Saturnini Scenobarbi / Sexti Im[....]ali /10 **Batonis** Annaei ipsius [*

Riječ je o kupoprodajnom ugovoru

[70] EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

Preuzeto iz IDR, 252, fig. 119

Na prostoru Dakije, i to isto na lokalitetu *Alburnus Maior* /Roşia Montană pronađen je i epigrafski spomenik AE 1990, 0844[71] na kome se nailazi na ime koje je vjerojatno izvedeno iz ilirskog imena Baton.

TERRAE /MATRI /BATONI/ANVS POS / V L M
Terrae / Matri / ***Batoni/anus*** *pos(uit) / v(otum) l(ibens) m(erito)*
„Majci Zemlji, Batonianus postavi zavjet rado zasluženo“

Preuzeto sa http://www.rzuser.uni-heidelberg.de/~f56/fotos/F021345.JPG

[71]ILD 378.; EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH : http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/024924

1.5. *Italia*

1. AE 1912, 184 = AE 1992, 101 = LIHarvard 9, Rim[72]

M•BAEBIO CE/LERI QVI ET BATO / DAZANTIS•F•DELMA / MIL EX CL•PR MIS•7[73]•VI/5BI MAXIMI•VIXIT•ANN / XL•MILIT•ANN•XVIIII / FVLVIA•BASILIA•CONIV/GI•B•M•F•ET• LIBERTIS• / LIBERTABVS•POSTERI• /10QVE EORVM•OMNIB

M(arco) Baebio Ce/leri qui et ***Bato*** */ Dazantis f(ilio) Delma(tae) / mil(iti) ex cl(asse) pr(aetoria) Mis(enensi) 7(centuria) Vi/5bi Maximi vixit ann(os) / XL milit(avit) ann(os) XVIIII / Fulvia Basilia coniu/gi b(ene) m(erenti) f(ecit) et libertis / libertabus posteri(s)/10que eorum omnib(us)*

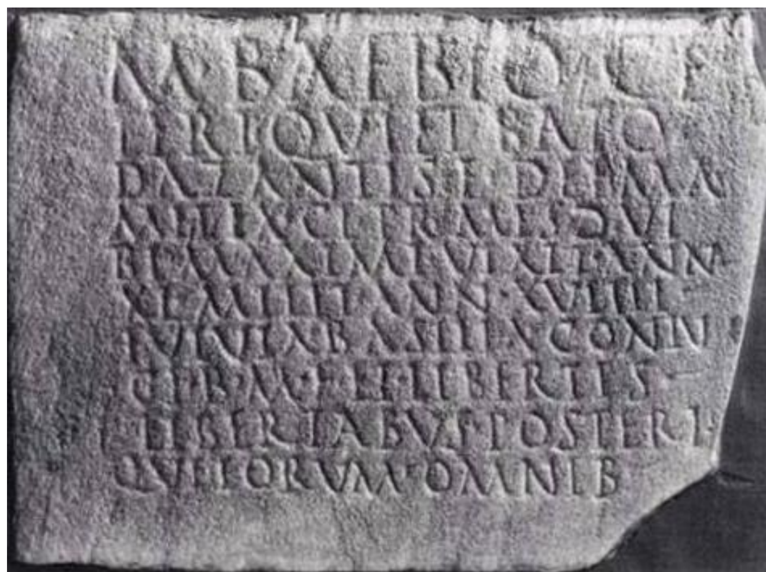
"Marku Bebiju Celeru koji je i Bato Dazanta sin, Delmata (ili Dalmatinca) vojniku iz Mizenske mornarice, centurije Vibija Maksima, živio godina 40, u vojnoj službi 19 godina, Fulvija Bazilia, suprugu vrlo zaslužnom učini i potomcima potomaka postavi kao i svima ostalima."

Ovaj natpis otkriva vrlo zanimljiv način na koji se odvijala onomastička romanizacija Ilira. Ovdje se ustvari jedna te ista osoba pojavljuje sa dva imena i to sa rimskim (Marko Bebije Celer) i domorodački ilirskim imenom Baton. Naš Baton, sin Dazanta je bio unovačen u Mizensku mornaricu, u kojoj je proveo 19 godina. Na kraju vojne karijere i vjerojatno sa činom časnog otpusta dobio je i rimsko građanstvo i samim tim i novo ime. Međutim, to oficijelno rimsko ime nije izbacilo iz upotrebe i njegovo ilirsko ime Baton. Zato se na natpisu pojavljuje taj onomastički dualitet pojavljuje povezan sa veznikom ....

[72]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/028311; US Epigraphy : http://usepigraphy.brown.edu/view.php?textID=MA.Camb.HU.Sack.L.1977.216.1884

[73]Na spomenutom natpisu se jasno vidi posebni znak/kratica za latinsku riječ *centurio*, koja se (radi grafičke sličnosti) transkribira kao naša brojka 7. Matijašić, 2002, 73; 106; 114

qui et... (...koji je i...). Ova pojava navođenja dvojnog imena je bila česta i kao veznici se koriste i izrazi ... *qui et vocatur (vocitatur)*..., ...*sive*...[74] Narodnosna pripadnost Marka Celera Batona je pomalo nejasna, jer nije jasno da li se navedena odrednica *Delmata* odnosi na delmatski narod iolitiju (... *natione*...) ili na njegovo zemljopisno, provincijsko porijeklo. Ako je natpis nastao u vrijeme dinastije Julijevaca – Klaudijevaca onda je bolje i preciznije *Delmata* prevesti kao Delmat nego Dalmatinac, jer u tom periodu još uvijek nije bilo uobičajeno za provinciju Gornji Ilirik (*Illyricum Superior*) upotrebljavati ime Dalmacija (*Dalmatia*).

Preuzeto sa
http://usepigraphy.brown.edu/view.php?textID=MA.Camb.HU.Sack.L.1977.216.1884

2. CIL X, 3618 = = D 2901 = RICIS-2, 504/502, *Misenum*/Miseno[75]

[74] Matijašić, 2002:63. Po njemu „Ista se pojava ne mora ograničavati samo na ovakve opisane slučajeve, već je osoba uz tri dijela imenskog obrasca (tri nomina) mogla imati i dodatni neslužbeni nadimak, sličan kognomenu, koji se naziva *signum* (ili *vocabulum*)."

[75]Matijašić, 2002:63; 112-113; EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

Rekonstrukcija po EDCS : *Dis Manib(us) / C(aius) Ravonius Ce/ler qui et* ***Bato*** *Sce/nobarbi nation(e) Dal[m(ata)] / manip(u)l(aris) ex III(triere) Isid[e mil(itavit)] / ann(os) XI vixit [ann(os)] / P(ublius) Aelius V[...] / Vener[*

Rekonstrukcija po R. Matijašić (2002:113) : DIS MANIB(us) / C(aius) RAVONIUS CELER QUI ET BATO SCE/NOBARBI NATION(e) DAL[M](atus) MANIP<U>L(arius) EX III (triere) / ISID[E MIL(tavit) ANN(is)] / XI VIXIT [ANN(is)----] / P(ublius) AELIUS V[---] / VENER[E---] /-----

“Bogovima Manima, Gaj Ravonije Celer, koji je i Baton, Skenobarba sin, delmatske nacije, manipular sa trijere Izide, u vojnoj službi 11 godina, (živio op. a.) godina, Publije Elije V... (sa trijere? op. a.) Venere...”

Bez obzira na različite rekonstrukcije, jasno je da i u ovom slučaju nailazimo na još jednog romaniziranog mornara mizenske flote ilirskog porijekla. Narodnosno porijeklo Gaja Celera Batona je moguće potpuno precizno detektovati, jer se navodi da je delmatske nacije.[76] Na osnovi toga bi se moglo zaključiti i da je Baton, sin Dazanta bio Delmata. Zanimljivo je da se i Baton, sin Skenobarba i Baton, sin Dazanta pojavljuju sa rimskim kognomenom *Celer*. Pošto su obojica služili u mizenskoj floti, a moguće je da su bili i suvremenici, onda su oni i dobili iz za sada nepoznatih razloga i isti kognomen.

3. *CIL* I, 893 (p 961) = ILLRP 1006, Rim[77]

Bato */ Attaleni / sp(ectavit) a(nte) d(iem) IV N(onas) Mar(tias) / L(ucio) Sul(la) Q(uinto) Met(ello)*

---

[76]O upotrebi izraza *natione* u određivanju konkretne pripadnosti nekom od ilirskih naroda v. Mesihović, 2011 A:308; 480-481

[77]EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

4. *CIL* VI, 9377 = ILCV+ 355, Rim[78]

]RIV[...] / Vero E[...]/machia[...] / eunuchu[s ...] /5 bene m{a}e(renti ...] / cucurrit [...] / cum Chrys[...] / ***Batone*** *II[*

5.*CIL* VI, 10188 (p 3498) = EAOR-01, 00106, Rim[79]
Batoni

6. *CIL* VI, 13534 (p 3513, 3912) = *CIL* VI, 34068 = D 8308, Rim[80]
locus sacer / iussu Q(uinti) ***Bato/ni*** *Telesphori / fecit /5 Q(uintus) Batonius One/simus patrono pio / vixit annis LXXX / integer integros*

7. ICUR-4, 12272, Rim[81]
Bato civi T[---] / dep(ositus) VIII i[dus ---]
Ovaj natpis iz IV. st. n. e. kao da svjedoći da je ime Baton dugo trajalo.

8. *CIL* IX, 6082,16, *Corfinium*/Corfinio, Pentima, Samnium[82]
Bato

9. *CIL* V, 6670, *Vercellae*/ Vercelli, *Transpadana*[83]
[D(is)] M(anibus) / ***Batoni*** */ Salario / [qu]i vix(it) /5 [ann(os)] XXXXXVI[....] / [....]iafi[....]i / [....]ssimo / [po]suit*

10. *CIL* X, 8056,062, *Neapolis*/Napoli, *Latium et Campania*[84]
Bato

11. EE-8-1, 216, *Asculum*/Ascoli Piceno, *Picenum*[85]

---

[78] EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[79] EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[80]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[81]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDB: http://193.204.187.158:8081/edb/index.php
[82]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[83] EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[84] EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[85]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

C(aius) Fundanius C[....] / ***Bato*** */ [....] sexvir [...] / viv<u=O>s fecit*

12. CECapitol 30 = AE 1990, 74, Rim[86]

A HISTVMENNIVS P L / APOLLONIVS / A HISTVMENNIVS A L / BATO COACTOR DE SVBVRA /5 A HISTVMENNIVS A L / PHILOMVSVS COACTOR DE SVBVRA / HOC SEPVLCRVM FACTV EST / EX TESTAMENTO ARBITRATV A HISTVMENNI A L / PHILOMVSI

A(ulus) Histumennius P(ubli) l(ibertus) / Apollonius / A(ulus) Histumennius A(uli) l(ibertus) / Bato coactor de Subura /5 A(ulus) Histumennius A(uli) l(ibertus) / Philomusus coactor de Subura / hoc sepulcrum factu(m) est / ex testamento arbitratu A(uli) Histumenni A(uli) l(iberti) / Philomusi

Na prostoru Italije pronađen je značajan broj natpisa sa imenima izvedenim iz ili sličnim ilirskom imenu Baton.

a) *CIL* V, 1956 = IRConcor 65 = ILLConcordia-1, 25, *Portus Liquentiae*/Caorle, (regija *Venetia et Histria*)[87]

BATOLAE DIONIS•F/ DE LIBVRN•CLVPEO / T•F I / PAIVS•VERZONIS•F /5 DE• MARTE / BICROTA / V• F• SIBI•ET•SVIS / LIB LIB Q

Batolae *Dionis f(ilio) / de liburn(a) Clupeo / t(estamento) f(ieri) i(ussit) / Paius Verzonis f(ilius) /5 de Marte / bicrota / v(ivus) f(ecit) sibi et suis / lib(ertis) lib(ertabus)q(ue)*

[86]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/015837
[87] EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

Preuzeto sa http://www1.ku.de/epigr/uah-bilder.php?bild=$ILLConcordia-01_00025.jpg

b) TEMutinensi 8 = AE 1957, 137, La Tesa, Mirandola, *Aemilia*[88]

D M // BATONIAE / CANDIDAE / CONIVGI EAE CV / 5 A ME MERVIT / MORIENS NON / IPSA PETIVIT ET GRA / TAE ABVI IN MENTE / LABORES CAPELLENVS / 10 MARITVS / B M P
*D(is) M(anibus) // **Batoniae** / Candidae / coniugi eae(!) cu(ae)(!) /5 a me meruit / moriens non / ipsa petivit et gra/tae (h)abui in mente / labores Capellenus /10 maritus / b(ene) m(erenti) p(osuit)*

c) *CIL* X, 4674, *Cales* / Calvi Vecchia, *Latium et Campania*[89]

*P(ublius) **Batonius** / Davi o(ssa) h(ic) s(ita) s(unt)*

d) *CIL* VI, *966 = ILMN-1, 636, Rim[90]

[88]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/017243
[89] EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[90] EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

Aponiae Successae / a tutul() ornatr(ici) / C(aius) ***Batonius*** *Epigonus / atriensis // Ti(berius) Laius Paratus / a corinthis // Blicio Aborten/nio tricliniarch(o) // Nymphe habe Hel/vius Aug(usti) lecticar(ius)*

e) *CIL* VI, 13533, Rim[91]
L(ucius) ***Batonius*** *L(uci) l(ibertus) Demetri(us) / Lucilia M(arci) l(iberta) Paladium*

f) *CIL* VI, 13535 = AE 1997, +160, Rim[92]
D(is) M(anibus) / P(ublio) ***Batonio*** *Thaliarcho / fecit /* ***Batonia*** *Primilla / filia patri / optimo et piissimo*

g) ICUR-9, 24899 (p 389), Rim[93]
P(ublius) Aelius Lucius qui vixit / annis XII ***Batonia*** *Sofia s(ibi) et co(n)iugi b(ene) m(erenti)*

i) Pais 611, *Vicetia, Venetia et Histria*
D(is) M(anibus) / Viridomaro / Battonis f(ilio) / Cluirio / d(o)mo Tens() / mil(iti) coh(ortis) III pr(aetoriae) / |(centuria) Speci n(ostri) Aug(usti) / mil(itavit) ann(os) XX / vix(it) ann(os) LXII

1.6. ***Provinciae Africae***

Provincia Mauretania Caesariensis

1. BCTH-1915-CCXXXVIII = AE 1916, 7 = AE 1916, 8, Sitifis /Sétif, Alžir[94]

(rekonstrukcija prema BCTH – 1915 - CCXXXVIII) :

---

[91] EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[92] EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[93]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDB : http://193.204.187.158:8081/edb/find.php
[94]EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH : http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/025902

D M S CIITIS / HIC EGO INFELIX RECEPTVS TARTARA / HORREA DIRA MIHI VIAE VITAMQVE REMISI / LICVIT FATOQVE MEO FILIOSQVE VIDIR / CERNEREM INFERNAS SEDES SVPEROSQ REMISI / PARCARVM ARBITRIO GENESIS VEL LEGE TRIBVTA / INFESTIS QVERELLIS SVPERIS AC TRISTIBVS ARIS / TVRA DEDI MANIBVS SVPPLEX CREPITANTIA FLAMMIS / QVOD NON EXAVDITAS PREOES DEBVSQVE SVPERNIS / TE PRECOR HIS PRECIBVS BATO CARISSIME FRATER / SI QVA MEA COMMENDATA TIBI FILIOSQVE REPERTOS / TRADASVEFES DEA PAVPERIES OBNOXIA NON SIT / MEMORIAM FACITOTE MIHI NE DERISVS IN IMO / INFERNAS INTRA SEDES DE CRIMINE PASSVS / NOMINE DALMATIO SEMPER DMATVS AD OMNES / VAL DALMATIO EXARCO EQVITVM / STABLESIANORVM BATO SVO PARENTI

D(is) M(anibus) s(acrum) / Hic ego infelix receptus Tartara Ditis / Horrea dira mihi viae vitamque remisi / Non licuit fatoque meo filiosque vider[e] / Cernerem infernas sedes superosq(ue) remisi / Parcarum arbitrio genesis vel lege tributa / Infestis querellis superis ac tristibus aris / Tura dedi manibus supplex crepitantia flammis / Quod non exauditas pre[c]es de(a)busque supernis / Te precor his precibus ***Bato*** *carissime frater / Si qua mea commendata tibi filiosque repertos / Tradas... dea pauperies obnoxia non sit / Memoriam facitote mihi, ne derisus in imo / Infernas intra sedes de crimine passus / Nomine Dalmatio semper [a]matus ad omnes / Val. Dalmatio exarco equitum Stablesianorum* ***Bato*** *suo parenti*

(rekonstrukcija prema EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/025902 koja se vjerojatno poziva na AE 1916, 7 = AE 1916, 8):

D M S / HIC EGO INFELIX RECEPTVS TARTARA DITIS / HORREA DIRA MIHI VIAE VITAMQVE REMISI / NON LICVIT FATOQVE MEO FILIOSQVE VIDER[ ] / CERNEREM INFERNAS SEDES SVPEROSQ REMISI / PARCARVM ARBITRIO GENESIS VEL LEGE TRIBVTA / INFESTIS QVERELLIS SVPERIS AC TRISTIBVS ARIS /

TVRA DEDI MANIBVS SVPPLEX CREPITANTIA FLAMMIS / QVOD NON EXAVDITAS PREOES DEBVSQVE SVPERNIS / 10 TE PRECOR HIS PRECIBVS BATO CARISSIME FRATER / SI QVA MEA COMMENDATA TIBI FILIOSQVE REPERTOS / TRADAS VEFES DEA PAVPERIES OBNOXIA NON SIT / MEMORIAM FACITOTE MIHI NE DERISVS IN IMO / INFERNAS INTRA SEDES DE CRIMINE PASSVS / 15 NOMINE DALMATIO SEMPER DMATVS AD OMNES / VAL DALMATIO EXARCO EQVITVM / STABLESIANORVM BATO SVO PARENTI

D(is) M(anibus) s(acrum) / hic ego infelix receptus Tartara Ditis / horrea dira mihi viae vitamque remisi / non licuit fatoque meo filiosque vider[e] /5 cernerem infernas sedes superosq(ue) remisi / Parcarum arbitrio genesis vel lege tributa / infestis querellis superis ac tristibus aris / tura dedi manibus supplex crepitantia flammis / quod non exauditas pre<c=O>es de(a)busque supernis /10 te precor his precibus ***Bato*** *carissime frater / si qua mea commendata tibi filiosque repertos / tradas VEFES dea pauperies obnoxia non sit / memoriam facitote mihi ne derisus in imo / infernas intra sedes de crimine passus /15 nomine Dalmatio semper <a=D>matus ad omnes / Val(erio) Dalmatio exarc(h)o equitum / Stablesianorum* ***Bato*** *suo parenti*

Riječ je epigrafskom spomeniku sa metričkim tekstom Valerija Delmatija, zapovjednika u *Equites Stablesiani.* Po *Notitia Dignitatum* (*in partibus Occidentis,* VI - VII) u Africi se krajem IV. i V. st. još uvijek nalazila na dužnosti *Equites stablesiani seniores/Equites stablesiani Africani.* Natpis je ipak nastao znatno ranije, u neabrahamističkom periodu.[95]

[95]Uporediti sa natpisom *CIL* VIII, 8490 = *CIL* VIII, 20350 = AE 1927, +153 pronađenim na istom mjestu : *D(is) M(anibus) s(acrm) / Valerius Marcellinus / eques de sub cura Valeri / [p]rae[f](ecti) equitum Sta[bl]e/*5 *sianorum Valerius / Valerianus memori/am fecit parentis / bene merenti*

2. *CIL* VIII, 20765, *Auzia*/ Sour el Ghozlane, Alžir[96]

D(is) M(anibus) / sacrum / factum / ***Bato*** *Mug/ƽanii vixit / an(n)is L*
Bogovima Manima, sveto učini Bato Muganija živio godina 50

Sa prostora Ammaedara/ Haïdra iz Tunisa (provincia Africa proconsularis) potičće ranokršćanski natpis ICHaidra 83 = AE 1975, *914[97]: + BATOCIVS REQVIE / VIT IN PC XVII K NO/VENBRES =* ***Batocius*** *requie/vit in p(a)c(e) XVII K(alendas) No/venbres(!)*

Preuzeto sa http://www1.ku-eichstaett.de/epigr/uah-bilder.php?bild=$ICHaidra_00083.jpg

1.7. ***Provinciae Galliae et Germaniae***

Provincia Germania Superior

1. CIL XIII, 6538 (4, p. 100) = Grabstelen 152 = AHB p 473, Mainhardt, Baden-Württemberg, Njemačka [98]

[96]EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[97]EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/007411
[98]EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/036680

D M / MAXIMO DASAN / T MENSORI COH I / ASTVRVM 7 COE / 5 VNI QVIN IN / PENDIORVM XVIII / ANORVM XXXVIII / C DALMATA EX M/VNICIPIO MAGAB / 10 ET BATONI BEVSANTI / OPTIONI COH S S 7 EA/DEM STIP XVIII AN / RVM XL EX MVNICI / PIO SALVIO APIES

D(is) M(anibus) / Maximo Dasan/t[is] mensori coh(ortis) I / Asturum 7(centuria) Coe[---]/5 uni Quin[t]in[i sti]/pendiorum XVIII / an(n)orum XXXVIII / c(ivis) Dalmata ex m/unicipio Magab(---) /10 et ***Batoni*** *Beusanti(s) / optioni coh(ortis) s(upra) s(criptae) 7(centuria) ea/dem stip(endiorum) XVIII an[no]/rum XL ex munici/pio Salvio Apies / [-----*

„Bogovima Manima, Maksimu Dasantisu, … 1. kohorte Asturum, pete centurije, u službi 18 godina, delmatski (ili dalmatinski) građanin iz municipija Magno i Batonu Beusanta, kohorte gore napisane, iste centurije, u službi 18 godina iz municipija Salvija.“

Ovaj natpis otkriva još jednu zanimljivost, a to je da je u municipiju Salvium pored rimskih građana, bilo još uvijek stanovnika koji nisu dobili rimsko građanstvo i zadržali su dicionsku pripadnost. To bi značilo da osnivanje jedne municipalne jedinice nije značilo da svi stanovnici na njenom teritorijalnom zahvatu postaju automatizmom rimski građani. Ova činjenica bi otkrivala i da je narodnosna, peregrinska pripadnost imala neku vrstu i exteritorijalnog značenja, pa bi tako u Salviumu, a vjerojatno i u drugim “bosanskim” municipijima bilo peregrina koji su imali dicionsku, mezejsku, delmatsku, dindarsku, dezitijatsku, sikulotsku… itd. pripadnost. Znači njihova peregrinska civitas još uvijek postoji i ima teritorijalni identitet, ali sada bez izuzetog dijela na kojem se formira novi upravno – teritorijalni identitet rimskog municipija.

2. *CIL* XIII, 7508 = CSIR-D-2-14, 50 = CSIR-D-2-14, 50a = AHB p 480, *Bingium*/ Bingerbruck, Njemačka[99]

[99] EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

BATO•DASANTIS•FIL/NATIONE•DITIO•MIL•EX/COH•IIII•DELMATARVM•A/NN•XXXV•STIPENDIOR•XV•/5 H•S•E•H•P•

***Bato** Dasantis fil(ius) / natione Ditio mil(es) ex / coh(orte) IIII Delmatarum a/nn(orum) XXXV stipendior(um) XV /*5 *h(ic) s(itus) e(st) h(eres) p(osuit).*

Batonu, sinu Dasantisa, Dicionske nacije, vojnik iz 4. Dalmatinske kohorte, godina 35, u službi 15 godina, na ovom mjestu je postavljen.

Ovaj vrlo vrijedan spomenik ne samo da spominje po imenu jednog Batona, nego daje i njegov vizuelni izgled. Riječ je o auksilijarnom vojniku 4. dalmatinske kohorte koji je u njoj službovao 15 godina. Baton, sin Dasantisa je po porijeklu Dicion, što se sa ponosom i istiće u samom tekstu.

Preuzeto sa http://www1.ku-eichstaett.de/epigr/uah-bilder.php?bild=PH0000436

Provincia Germania Inferior

3. CIL XIII, 8824 (4, p 145) = D 9178, Roomburg, Njemačka[100]

Imp(erator) Caes(ar) L(ucius) Septimius Sever/us Aug(ustus) et M(arcus) Aurelius Antonin/us Caes(ar) coh(ortis) XV vol(untariorum) arma/mentarium vetustate conla/bsum restituerunt sub Val(erio) Pu/5dente leg(ato) Aug(usti) pr(o) pr(aetore) cura(nte) et Caecil(io) ***Batone*** *// PRE[*

“Imperator Cezar Lucije Septimije Sever August i Marko Aurelije Antonin Cezar 15. Dobrovoljačke kohorte naoružali su i obnovili pod Valerijem Pudentem, Augustovim legatom propretore i Cecilijem Batonom.”

Sa područja Narbone u južnoj Francuskoj (provincia Gallia Narbonensis) potiče natpis CIL XII, 4323 = D 4120 = = CAG-11-1, p 216[101] : *Imperio d(ei) M(ithrae) tauro/<b=P>olium provinciae / Narbonensis / factum per C(aium)* ***Batonium*** */5 Primum flaminem Augg(ustorum) / pro salute dominorum / Impp(eratorum) L(uci) Septimi Severi / Pii Pertinacis Aug(usti) Ara/bici Adiabenici Parthi/10ci Maximi et M(arci) Aureli / Ant(onini) Aug(usti) [*

„Vlasti boga Mitre, biku, Narbonske provincije čin za Gaja Batonovog, prvog Augustovskog flamina za zdravlje gospodarima imperatorima Luciju Severu Pobožnom Pertinaksu, Augustu, Arabijskom, Adiabenskom, Partskom, Velikom i Marku Aureliju Antoninu Augustu.“

1.8. **Nepoznato**

1. ZPE-175-248, (vojnička diploma), nepoznato mjesto pronalaska[102]

[100]EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[101] EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en
[102] EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

Imp(erator) Caesar divi Traiani Parthici f(ilius) divi Nervae / nepos Traianus Hadrianus Aug(ustus) pont(ifex) max(imus) / tribunic(ia) potestat(e) VIII co(n)s(ul) III proco(n)s(ul) / equitib(us) et peditib(us) qui militaver(unt) in ala una /5 et cohortib(us) quinq(ue) quae appel(l)ant(ur) I Aug(usta) Itu/raeor(um) sagittar(iorum) et I Aug(usta) Ituraeor(um) sagittar(iorum) / et II Gallor(um) Pannonic(a) et III Campestr(is) c(ivium) R(omanorum) et V / Gallor(um) Dacica(e) et VIII Raetor(um) quae sunt / in Dacia superior(e) sub Iulio Severo quinis /10 et vicenis pluribusve stipendi(i)s emeritis / dimissis honesta missione quorum nomi/na subscripta sunt ipsis liberis posteris/que eorum civitatem dedit et conubium / cum uxoribus quas tunc habuissent cum /15 est civitas iis data aut siqui caelibes es/sent cum i(i)s quas postea duxissent dumta/xat singuli singulas a(nte) d(iem) VIII k(alendas) Dec(embres) / C(aio) Iulio Gallo C(aio) Valerio Severo co(n)s(ulibus) / coh(ortis) III Campestris c(ivium) R(omanorum) cui prae(e)st /20 C(aius) Valerius Gracili{u}s Caesar(ea) / ex pedite / M(arco) Ulpio Gravi f(ilio) ***Batoni Sirmiens(i)*** */ et Domesticae Regiani fil(iae) uxori eius Siscian(ae) / et Castioni f(ilio) eius et Dasio f(ilio) eius /25 et Publio f(ilio) eius et Mantae fil(iae) eius / et Melaniae fil(iae) eius / descriptum et recognitum ex tabula aenea / quae <f=E>ixa est Romae in muro post templ(um) / divi Aug(usti) ad Minervam // (signum) Ti(beri) Iuli Urbani / (signum) L(uci) Vibi Vibiani / (signum) Q(uinti) Lolli Festi / (signum) L(uci) Pulli Daphni /5 (signum) P(ubli) Atini Flori / (signum) L(uci) Pulli Anthi /(signum) P(ubli) Atti Severi*

„Imperator Cezar, božanskog Trajana Partskog sin, božanskog Nerve unuk, Trajan Hadrijan August, vrhovni svećenik, tribunske moći 8 (puta op. a.), konzul tri (puta op. a.), prokonzul, konjanicima i pješadincima koji su vojevali u jednoj ali i pet kohorti koje se zovu I. Augusta Iturejska streljačka i I. Augusta Iturejska streljačka i II. Galska Panonska i III. Kampestrijska Rimskih Građana i V. Galska Dačka i VIII. Retijska koje su u Gornjoj Dakiji pod Julijem Severom 25 i više stipendija (godina službe op. a.) odslužili, i časno su otpušteni, čija imena su dole potpisana, njima, djeci i potomcima daje građanstvo i

pravo zakonitog braka sa suprugama koje su tada imali ili ako su bili samci sa onima koje su poslije doveli, naravno pojedini sa pojedinom. Osam dana prije decembarskih kalenda za konzula Gaja Julija Gala i Gaja Valerija Severa, III. Kampestrijske kohorte Rimskih Građana kojom je zapovijedao Gaj Valerije Gracil Cezarej, pješadincu Marku Ulpiju Gravu, sinu Batona Sirmijca i Domestici, kćeri Regijana, njegovoj supruzi Siscijki i Kastionu, sinu njegovom i Dasiju, sinu njegovom i Publiju, sinu njegovom i Manti, kćerci njegovoj i Melaniji, kćerci njegovoj. Prepisano i provjereno sa bakrene ploče koja je pričvršćena u Rimu, na zidu nakon hrama božanskog Augusta i Minerve. (pečat) Tiberija Julija Urbana, (pečat) Lucija Vibija Vibijana, (pečat) Kvinta Lolija Festa, (pečat) Lucija Pula Dafna, (pečat) Publija Atina Flora, (pečat) Lucija Pula Anta, (pečat) Publija Atina Severa (svjedoci op. a.)"

Vojnička diploma je izdana 23. XI. 124. god. n. e.

Preuzeto sa http://www1.ku-eichstaett.de/epigr/uah-bilder.php?bild=$AP_ZPE-175-248_1.jpg;$AP_ZPE-175-248_2.jpg;$AP_ZPE-175-248_3.jpg;$AP_ZPE-175 248_4.jpg

2. RMD-4, 250 = RMM 26 = AE 2006, + 77, (vojnička diploma), nepoznato mjesto pronalaska[103]

Imp(erator) Caesar divi Tra[iani] Parthici f(ilius) divi / Nervae nepos Traia[nus H]adrianus Aug(ustus) / pontif(ex) max(imus) trib(unicia) po[t(estate) X]VIII co(n)s(ul) III p(ater) p(atriae) / equitib(us) et peditib(us) qu[i milita]ver(unt) in alis V et / coh(ortibus) VI quae appell(antur) I [U]lp(ia) [con(tariorum)] |(milliaria) et I Thr(acum) vict(rix) / et I Cannan(efatium) et I Hisp(anorum) [Ara]v(acorum) et [III A]ug(usta) Thr(acum) et I Ae/lia Gaes(atorum) |(milliaria) et I Ulp(ia) Pann(oniorum) [|(milliaria)] et I [Th]r(acum) c(ivium) R(omanorum) et I[I Al]/pinor(um) et IIII volunt(ariorum) et V Calla[ec(orum) L]uce[ns(ium) et] / sunt in Pann(onia) super(iore) sub Cornelio Pr[oculo] / quinque et viginti st[ip]end(iis) emer(itis) d[i]miss(is) / honest(a) missi[ion(e) q]uor(um) nomin(a) subscript[a] / sunt ipsis l[iberis p]osterisq(ue) eor(um) civit(atem) dedit / et conub(ium) cu[m uxor]ib(us) [qua]s tunc habuissent / cum est civit(as) iis data a[ut si q(ui) cae]lib(es) essent / cum iis quas postea du[xissent dumta]xat / singuli singula[s 3] Nov(embres) / P(ublio) Licinio Pa[nsa L(ucio) Attio Macrone] co(n)s(ulibus) / alae I Ulpiae cont[ariorum |(milliaria) cui prae]est / P(ublius) He[re]nnius Nige[r 3]el / ex grega[le] / M[3]o ***Batonis*** *f(ilio) Cabelo Colap[ia]n(o) / [3]nsi fil(iae) Iuliae uxori eius Az[a]lae / [descr]iptu[m et rec]ognitum ex tabul[a] aenea / [qua]e fixa [est Ro]mae in muro pos(t) t[e]mpl(um) / [di]vi Aug(usti) [ad] Minervam //*

"Imperator Cezar, božanskog Trajana Partskog sin, božanskog Nerve unuk, Trajan Hadrijan August, vrhovni svećenik, tribunske moći 18 (puta op. a.), konzul tri (puta op. a.), otac domovine, konjanicima i pješadincima koji su vojevali u pet ala i šest kohorti koje se zovu I. Ulpia.... i I. Tračka Pobjednička i I. Kananefatijska i I. Hispanska Aravakorska i III. Augusta Tračka i I. Elija Gestarska i I. Ulpia Panonska i I. Tračka Rimskih Građana i II. Alpska i IV. Dobrovoljačka i V. Galicijska Lucenijska koje su u Gornjoj Panoniji pod Kornelijem

[103] EDCS : http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en

Prokulom 25 stipendija (godina službe op. a.) odslužili, i časno su otpušteni, čija imena su dole potpisana, njima, djeci i potomcima daje građanstvo i pravo zakonitog braka sa suprugama koje su tada imali ili ako su bili samci sa onima koje su poslije doveli, naravno pojedini sa pojedinom. Za novembarskih??? za konzula Publija Licinija Panse i Lucija Atija Makrona, I. ale Ulpijske kojom je zapovijedao Publije Herenije Niger iz imanja M Kabelu Kolapijanu, sina Batona, kćeri Julije supruge njegove Azale. Prepisano i provjereno sa bakrene ploče koja je pričvršćena u Rimu, na zidu nakon hrama božanskog Augusta i Minerve."

Vojnička diploma je izdana u jesen 134. god. n. e.

3. AE 2004, 1907. (vojnička diploma), nepoznato mjesto pronalaska [104]

[Imp(erator) C]aes(ar) divi Hadria[ni f(ilius) divi Traia]ni Parthici nepos [divi Nervae pr]onepos T(itus) Aelius Had[rianus Anto]ninus Aug(ustus) Pius pon[t(ifex)] max(imus) trib(unicia) [p]ot(estate) XVIII imp(erator) II co(n)s(ul) IV p(ater) p(atriae) [p]editibus et equitibus qui milit(averunt) in coh(ortibus) III quae appellant(ur) I Aelia Athoitar(um) et II Lucens(ium) et II Mattiacor(um) et sunt in Thracia sub Iulio Commodo leg(ato) quinis et vicenis pluribusve stipend(iis) emeritis dimiss(is) honesta missione quorum nomina subscript(a) sunt civitatem Roman(am) qui eorum non haberent dedit et conubium cum uxoribus quas tunc ha[b]uiss(ent) cum est civitas [i(i)s] data aut [c]um i(i)s quas postea d[uxisse]nt dumtaxat singulis a(nte) d(iem) VI Id(us) Mart(ias) C(aio) Iulio Severo M(arco) Iunio Sabiniano co(n)s(ulibus) coh(ortis) II Mattiacor(um) cui prae(e)st Antonius Annianus ex pedite Aelio ***Batonis*** *f(ilio) Dassio Pann(onio) des<c=T>ript(um) et recognit(um) ex tab(ula) aer(ea) quae fixa est Rom(ae) in mur(o) post templ(um) divi Aug(usti) ad Minervam //*

[104] EDCS: http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epiergebnis_en; EDH: http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/EDH/inschrift/056053

„Imperator Cezar, sin božanskog Hadrijana, božanskog Trajana Partskog unuk, božanskog Nerve praunuk, Tit Elije Hadrijan Antonin August Pobožni, vrhovni svećenik, tribunske moći 18 (puta op. a.), imperator dva (puta op. a.), konzul četiri (puta op. a.), otac domovine, konjanicima i pješadincima koji su se borili u tri kohorte koje se zpvu I. Elija Etoitarska i II. Lucenijska i II. Matijakorska koje su u Trakiji pod legatom Julijem Komodom 25 i više stipendija (godina službe op. a.) odslužili, i časno su otpušteni, čija imena su dole potpisana, rimsko građanstvo daje onima koji ga nisu imali, i pravo zakonitog braka sa suprugama koje su tada imali sa građanstvom ili koje su poslije doveli, pojedini sa pojedinom. Šestog dana prije martovskih Ida, za konzula Gaja Julija Severa i Marka Junija Sabinijana, II. Matijakorske kohorte pod zapovjedništvom Antonija Anijana, pješadincu Eliju Dasiju, sinu Batona, Panonu. Prepisano i provjereno sa bakrene ploče koja je pričvršćena u Rimu, na zidu nakon hrama božanskog Augusta i Minerve.“

Vojnička diploma je izdana 9. III. 155. god. n. e.

2. Ime Baton u helenskoj onomastici

I.

Ime Baton, spominje se i u grčkoj mitologiji i to u okviru tebanskog ciklusa, koji se smatra i jednim od starijih slojeva grčke mitologije.[105] Na ime Baton se nailazi u onom dijelu tebanskog ciklusa koji govori o pohodu sedmorice protiv Tebe. Kočijaš Amfijaraja, proroka iz Argosa i jednog od učesnika pohoda sedmorice, zvao se Baton. I Amfijaraj i Baton su bili potomci legendarnog Melampa (i pripadali su rodu Melampodida), i obojica su bili po mitološkoj priči„progutani“ u zemlju nakon bitke kod Tebe. Nakon toga je taj Baton bio poštovan kao heroj i imao je svetište u gradu Argu na sjeverozapadu Peloponeza. I u Delfima je njegova statua stajala pored one od Amfijaraja, koje su obje bile posvećene od strane Argivljana.

[105]Zamarovský, 1978. *Paus.* II, 23, 2; Smith W., 1867, I:474; Bethe., 1899, PWRE, III, 1, *col.* 141.; Graves, 1999, 299.

FONTES

Apoll. III, 6, 8 : Ἀμφιαράῳ δὲ φεύγοντι παρὰ ποταμὸν Ἰσμηνόν, πρὶν ὑπὸ Περικλυμένου τὰ νῶτα τρωθῇ, Ζεὺς κεραυνὸν βαλὼν τὴν γῆν διέστησεν. ὁ δὲ σὺν τῷ ἅρματι καὶ τῷ ἡνιόχῳ **Βάτωνι**, ὡς δὲ ἔνιοι Ἐλάτωνι, ἐκρύφθη, καὶ Ζεὺς ἀθάνατον αὐτὸν ἐποίησεν.

„Amfijaraj je bježao preko rijeke Ismenus, i prije što je Periklimen mogao ga raniti u leđa, Zeus je rasjekao zemlju bacajući munju i Amfijaraj je nestao sa svojim kočijama i svojim kočijašem Batonom ili kako neki kažu Elatom, Zeus ga je učinio besmrtnim."

Paus. II, 23, 2: ἐξῆς δὲ τούτων ἐστὶν Ἀσκληπιοῦ τέμενος καὶ μετὰ ταῦτα ἱερὸν **Βάτωνος**. ἦν δὲ ὁ **Βάτων** γένους Ἀμφιαράῳ τοῦ αὐτοῦ τῶν Μελαμποδιδῶν καὶ ἐς μάχην ἐξιόντι ἡνιόχει τοὺς ἵππους: γενομένης δὲ τῆς τροπῆς ἀπὸ τοῦ Θηβαίων τείχους χάσμα γῆς Ἀμφιάραον καὶ τὸ ἅρμα ὑποδεξάμενον ἠφάνισεν ὁμοῦ καὶ τοῦτον τὸν **Βάτωνα**.

„Odmah uz ove je zemljište posvećeno Asklepiju, a poslije njega je hram Batonov. Baton je bio u srodstvu sa Amfijarajem iz roda Melampodida i on je držao uzde konjima kad je Amfijaraj u boj išao. Kad je došlo do onoga uzmaka od tebanskih zidina, pukotina na zemlji je progutala Amfijaraja i vozača kola Batona."

X, 10, 3: Ἀμφιαράου δὲ καὶ ἅρμα ἐγγὺς πεποίηται καὶ ἐφεστηκὼς **Βάτων** ἐπὶ τῷ ἅρματι ἡνίοχός τε τῶν ἵππων καὶ τῷ Ἀμφιαράῳ καὶ ἄλλως προσήκων κατὰ οἰκειότητα:

„U blizini su prikazana i kola Amfijarajeva, a u njima stoji Baton, upravljač kola Amfijarajevih i njegov srodnik."

Steph. Byzan. s. v. ” Arpuia : povliV ejn = Illuriva÷, par= =EgcelevaiV. eijV h’n **Bavtwn** oÓ = Amfiaravou hÓnivocoV meta… to…n afauismo…n aujtouÆ ajkwv÷khse. PoluvbioV. to… ejqniko…n ÓarpuihvthV tropuÇ touÇ a eijV h. e[sti ga…r ÓarpuiavthV.

Po Stefanu Vizantincu, nakon nestanka Amfijaraja, kočijaš Baton je uspio ostati na zemlji, i otišao je u grad Harpiju u Iliriji. Po leksikografu Williamu Smithu Stefan Vizantinac je izgleda pomiješao ovog grčkog Batona sa ilirskim imenom Baton.

Radi toga što su i Amfijaraj i Baton „progutani" u zemlju (u prenesenom značenju u podzemni svijet), obojica su bila poštivani u religijskoj svijesti starih Grka kao htonični heroji sa odgovarajućim kultom.[106] Sličnost imena Amfijarajevog kočijaša Batona i grčke imenice oÓ Βαντος, što u prijevodu znači kupina (grm, u množini trnje), je glavni razlog da je poštivanje herosa - argivskog kočijaša spadalo u grupu htoničnih kultova. Širom Europe je u prapovijesnom i protohistorijskom vremenu bio rasprostranjen tabu kupine koji se vezuje za htonične kultove i smrt uopće.[107] U okviru toga je potrebno promatrati i pojavu Amfijarajevog kočijaša Batona, koji zajedno sa svojim rođakom iščezava u svijet mrtvih. Tako se u grčkom mitu «Sedmorica protiv Tebe», kočijaš Baton čini kao personificirani u ljudskom obliku pratilac ili simbol smrti, koji prati (bolje reći odvodi) Amfijaraja, koji je po mitu još uvijek zvanično živ u svijet mrtvih.

Potrebno je napomenuti da mitologija koja govori o Tebi u sebi sadržava u odnosu na ostale grčke mitološke cikluse i najviše podataka koji govori o Ilrima, koji vjerojatno na svoj način predstavljaju iskrivljenu «povijest« odnosa između stanovnika grčkog balkanskog poluotoka i Ilira u brončanom i mikenskom periodu. Indikativna je činjenica da tebanski ciklus (mitovi o Kadmu i Harmoniji) započinje upravo sa uvođenjem u ciklus, preko Ilirija, i pitanja i objašnjavanja postanka Ilira. Sve to govori da su veze proto-Ilira i mikenskih Helena bile ne samo prisutne nego i sadržajne i prije seobe nosilaca «žarnih polja» i Dorana.

II.

Baton iz Sinope (na crnomorskoj obali Male Azije), grčki retoričar i historičar, koji je živio sredinom III. st. p. n. e. Pripisuju mu se sljedeća

[106]Htonički (od grčkog χθόνιος = pod ili ispod zemlje) se odnosi na božansko, mistično, duhovno, kultno koje dolazi ili se nalazi u tzv. „podzemnom svijetu"
[107]Graves, 1999, 301,

djela : Persikav (o perzijskoj historiji), O tiranima Efesa, O Tesaliji i Hemoniji, O tiraniji Hijeronima, O pjesniku Jonu, Historija Atike. Njegova djela su izgubljena i pojedini vrlo fragmentirani dijelovi se spominju od strane drugih antičkih pisaca.[108]

FONTES

Plut. Agis. 15: ὁ δὲ Σινωπεὺς **Βάτων** αὐτὸν οὐκ ἐθέλειν μάχεσθαί φησι τὸν Ἆγιν Ἀράτου κελεύοντος, οὐκ ἐντετυχηκὼς οἷς Ἄρατος γέγραφε περὶ τούτων, ἀπολογιζόμενος ὅτι βέλτιον ἡγεῖτο, τοὺς καρποὺς σχεδὸν ἅπαντας συγκεκομισμένων ἤδη τῶν γεωργῶν, παρελθεῖν τοὺς πολεμίους ἢ μάχῃ διακινδυνεῦσαι περὶ τῶν ὅλων.

„Baton iz Sinope, naprotiv, govori da sam Agis (Agis IV. iz spartanske kraljevske dinastije Euripontida op. a.) nije bio voljan da uđe u bitku, iako je Arat (državnik i vojskovođa Ahajskog Saveza, porijeklom iz Sikiona op. a.) pozivao na to. Ali Baton nije pročitao ono šta je Arat pisao o ovoj stvari, braneći se da je smatrao boljim, pošto su seljaci već prikupili gotov sav urod, pustiti neprijatelje neka prođu, nego bitkom sve staviti na kocku."

Strab. Geo. XII, 3, 11: τῶν δὲ συγγραφέων **Βάτωνα** τὸν πραγματευθέντα τὰ Περσικά.

„...među historičarima (koji dolaze iz Sinope op. a.) je Baton, koji je napisao djelo pod naslovom Persika."

Athen. VI, p. 251 e: Ιερωνύμου δὲ τοῦ Συρακοσίων τυράννου Θράσωνα τὸν Κάρχαρον ἐπικαλούμενον Βάτων ὁ Σινωπεὺς ἱστορεῖ ἐν τῷ περὶ τῆς τοῦ Ιερωνύμου τυραννίδος, προσφέρεσθαι

„I Baton iz Sinope navodi u svome djelu o tiraniji Hijeronima da je Trazon, sa nadimkom Karhar, bio laskavac Hijeronima, tiranina Sirakuze."

[108]Smith W., 1867, I:474; Schwartz., 1899, PWRE, III, 1, *col.* 143-144.

VII, p. 289 c: πρὸς δὲ τούτοισι πτερά, ὡς ὁ Ζελείτης Νικαγόρας ὁ καὶ τῆς πατρίδος τυραννήσας, ὡς ἱστορεῖ **Βάτων** ἐν τοῖς περὶ τῶν ἐν Ἐφέσῳ τυράννων.

„Kao što je Nikagora iz Zeleje učinio, koji je takođe nakon svega postao tiranin ove zemlje, kao što je Baton naveo u historiji Tirana Efesa."

X, p. 436 f: **Βάτων** δ᾽ ὁ Σινωπεὺς ἐν τοῖς περὶ Ιωνος τοῦ ποιητοῦ φιλοπότην φησὶ γενέσθαι καὶ ἐρωτικώτατον τὸν Ιωνα.

„Baton iz Sinope, u svome eseju o pjesniku Jonu, kaže da je Jon bio čovjek sklon pijanstvu i ljubavi prema višku."

XIV, p. 639, d. e. : **Βάτων** δ᾽ ὁ Σινωπεὺς ὁ ῥήτωρ ἐν τῷ περὶ Θεσσαλίας καὶ Αἰμονίας σαφῶς ἐμφανίζει τὴν τῶν Σατουρναλίων ἑορτὴν Ελληνικωτάτην, φάσκων αὐτὴν παρὰ τοῖς Θεσσαλοῖς Πελώρια καλεῖσθαι, γράφων οὕτως .... (dalje se citira prilično veliki dio teksta iz odgovarajućeg Batonovog djela).

„Ali Baton iz Sinope, orator, u svome djelu o Tesaliji i Hemoniki, jasno tvrdi da rimske Saturnalije potiću iz grčkog festivala, govoreći da je među Tesalcima nazvana Peloria i ovo su njegove riječi : ...... "

Suda s. v. Πυθαγόρας, Εφέσιος[109] : ...καὶ σαλεύων ὑπὲρ ἑαυτοῦ ὁ Πυθαγόρας εἰς Δελφοὺς ἀπέστειλε καὶ ᾔτει λύσιν τῶν κακῶν. ἡ δὲ ἔφη νεὼν ἀναστῆσαι καὶ κηδεῦσαι τοὺς νεκρούς. ἦν δὲ πρὸ Κύρου τοῦ Πέρσου, ὥς φησι **Βάτων**

„Toga trenutka, Pitagora (efeški tiranin iz VI. st. p. n. e. op. a.), postajući veoma zabrinut za sebe (misli se da je osjećao opasnost za svoju vlast u Efesu uslijed epidemije i gladi koja je zavladala u efeškom polisu op. a.) je poslao (izaslanstvo op. a.) u Delfe, tražeći rješenje za

[109]Vizantijska enciklopedija *Suda* s.v. http://www.stoa.org/sol-bin/search.pl?db=REAL&search_method=QUERY&login=guest&enlogin=guest&user_list=LIST&page_num=1&searchstr=pi,3122&field=adlerhw_gr&num_per_page=1

ove nesreće. Svećenica (Pitija op. a.) je odgovorila naređujući mu da podigne hram i sa brine o sahranjivanju mrtvih. On (Pitagora op. a.) je živio prije perzijskog (šaha op. a.) Kira, kako Baton bilježi."

III.
Baton iz Atene, komediograf iz atičke nove komedije (kraj IV. i prva polovica III. st. p. n. e.).[110] Po Williamu Smithu : „We have fragments of the following comedies by him : AijtwlovV ili Aitwloiv, Euergevtai, AndrofovnoV, SunexapatwÆn. His plays apper to have been chieftly designed to ridicule the philosophers of the day. His name is incorrectly written in some passages of the ancient authors, BavttoV, Bavttwn, Bavqwn. (Plut. *de Am. et Adul.* p. 55; Sudas, *s. v.*; Eudoc. p. 93; Phot. *Cod.* 167; Stobaeus, *Florileg.* xcviii. 18; Athen. xiv. p. 662, c., iv. p. 163, b., vii. p. 279, c., xv. p. 678, f.)."

IV.
Uz navedene osobnosti, kod leksikografa Williama Smitha i u PWRE[111]se nailazi na još primjera upotrebe imena i imenica sa korijenom *bat-; bato-*; na indoeuropskom prostoru (vrijedi istaći natuknice *Batonius*, BavtoV, *Battos*). Tako se npr. spominje izvjesni Battos (oJ ΒαντˇτοV) je bio i legendarni vođa kolonizacije i osnivanja kolonije Kirene u VII. st. p. n. e. Po Herodotu taj Battos je dobio ime, jer to na «libijskom» (valjda berberskom ili nekom drugom hamitskom jeziku ili dijalektu) znači kralj. Njegovi nasljednici se zovu οιJ Βαττιανδαι.[112]

V.
Do danas je pronađen zavidan broj epigrafskih spomenika na grčkom jeziku na kojima se može detektovati batonovsko ime. Većina tih

[110] Smith W., 1867, I:475; Kaibel., 1899, PWRE, III, 1, *col.* 143.
[111] Smith W., 1867, I:474 – 478; Bethe. – Klebs. – Henze. – Kaibel. – Schwartz. – C. Robert. – Hübner. – Fraenkel. – Tomaschek. – Wachsmuth. – Kirchner. – Fabricius. – Sethe. – Oberhummer. – D. H. Müller. – Thrämer. - P. v. Rohden. – Ruge. – Weissbach. – Knaack. – Ed. Meyer. – Hülsen. – Wagner., 1899, III, 1, *col.* 141-149
[112]*Herod.* IV, 150 – 158; Smith W., 1867, I:476 – 478; Ed. Meyer., 1899, PWRE, III, 1, *col.* 147 - 148; Murray, 1993, 117-121

spomenika potiče sa izvorno grčkog područja, a jedan dio se odnosi na ilirske zemlje. Svi navedeni natpisi se mogu naći na PHI Greek Inscription : http://epigraphy.packhum.org/inscriptions/main (odabrati search opciju Batw)

1. IG VII 2435, (# PH145928), *Boiotia — Thebai* (cc III/II. st. p. n. e.) : [— — — — — — — — — — — — — —] / [— — — — — — — — — — — — — —] / [— — — — — — — — — — — — — —] / [— — — — — — — — — — — — — —] /5 [— — — — — — — — — — — — — —] / [— — — — — — — — — — — — — —] / [— — — — — — — —]ανίδ[αο] / [— — — — — — —]ικλίδαο / [— — — — — —] <Ε>ὑπλ̣είσ[τω(?)] /10 [— — — — — — —]ω<ν> [—]τιος / [— — — — — —] Τίμ[ω]νος / [— — — — — Κ]αλλιά̣δαο / [— — — — Καλ]λιππίδαο / [— — — — — Κ]αλλιστρότω /15 [— — — — — — — —]ος / [— — — — — —] Κίτωνος / [— — — — — — —]ος Εὐποτόμω / [— — — — — —] Ιθυδάμω / [— — — — — — —]ίστωνος /20[— — — — — Θι]αγένιος / [— — — — — — Δ]ι<ον>ουσοδώρο[υ] // col. II.1 = [— — — — —] Πραξίωνος / **[Β]άτων** Ἀλεξίαο / [— —]δας Μικύθω / Λύκων [Λ]ύκωνος /5[Μ]νασῖνος Πολυμνάστω / Διωνουσόδωρος Ζωΐλω / Ιπποκλεῖς Ἀθέμμωνος / Θεόδωρος Στράτωνος / Πύρριχος Κλιμείλω /10Θεογίτων Κλιμείλω / Πραξιτέλεις Εὐμείλω / Θεογίτων Μύρσωνος / Φίλιππος Στράτωνος / Δέξιππος Δεξίππω /15 Ἀριστῖνος Ισμεινίαο / [Κ]λέων Ὀγχειστίωνος / Φιλόξενος Φιλοξένω / Ὁμολώϊχος Μενεκλεῖος / Αὐτόβωλος Πολυσάοντος /20 Τιμόκριτος Ιάρωνος / Κλίδαμος Φειδίαο / Λουκῖνος Πτολ[εμ— —].[—]

2. RA 6 (1917) 39,11, (# PH328239), *Megaris — Megara,* epitaf Apolodora, sina Batona, (cc III/II. st. p. n. e.) : [Ἀ]π̣ολλόδω/[ρο]ς ⁝ **Βάτωνος**.

3. IG IX,1^{2} 2:602, (# PH43472), *Acarnania — Phoetiae* (cc IV. st. p. n. e.) : — —ίο[υ] #56 ΒΙΛ.Ν— — /— — #56 Γηρέας Ηρακ̣[λε— — /[— — ο]ς̣ #56 Ἀγαπάνω̣ρ Λ— — / — — #56 Δάμιππος Σ̣τ— — /5[— — ο]ς #56 Γλα̣υ̣κίας Ε̣ὐαν— — / — —ο̣ς̣ #56 Λυκομήδη̣ς Ε̣— — — /— —α̣νδρου #56 **Β̣άτων** Κ̣ι— — /— — #56 Ὀλυμπιόδωρος Σ̣#7— — /— — #56 Ἀρχέδαμος Γλα̣υ̣[κ— — #56 — —] /10— —νεος #56 Ϝ̣οινί̣δα̣ς Β̣ια— —

/— —ο. #56 Π̣ύρριχος — — / — — #56 Ξέννυ[ς.]Λ— — /— — #56 Ἀλεξίδ[αμος — — /[— —ο]ṿ #56...Τ— —

4. I.Epidamnos 139, (# PH182250), *Epidamnos-Dyrrhachion* (Durrës), epitaf Batona, sina Nestiona : **Βάτων** / Νεστίωνος / χαῖρε.

5. SEG 38:572, (# PH194548), *Illyria* (cc sredina II. st. p. n. e.) : περιπόλαρχο[ι — — — — — — — — — — —] / Επιδοον Θείρων[ος — — — — — — Ἀν]/τάλλου, Μᾶρκος [— — — — — — — — —] / περίπολοι Γωρος [— — — — — — — — —] /5 ου, Τρίτος Τρίτου, [— — — — — — —], /Ὄλαπος **Βάτωνος**, Ἀνε[— — — — — —] / Πλάτωρ Σαλλῆνος, Μεδεστ[ις(?) — —]- / νος, Μεδεστις Πλατουρίου, Πα[— —]-/ ζου, Τρίτος Πιθείου, Ιστ[— — — — —]-/10 νος· οὗτοι οἱ περίπολοι τοῖς [— — —] / ΑΠΑΙΣΤΥ ἐποίησαν ΙΟΥ[— — — — —] - / ΤΟΣ v ΑΧ vv ΣΟΙΣ v Ο[— — — — — —] / vv ΣΑΛΛΑ v ΑΘΛ {27 ΑΘΑ}27 [— — — —]

6. AD 24 B2 (1969) 355,6, (# PH150326), *Makedonia (Edonis) — Amphipolis* (cc. IV. st. p. n. e.) : Νικησὼ **Βάτωνος**.

7. SEG 48:902,1, (# PH309592), *Thrace [Thasos] — Makri*, žig eponima dužnosnika Batona i izrađivaća Pilada na amfori, (sredina IV. st. p. n. e.) : Θασι(.ν). **Βά|τω|ν**. Πυλά|δη(ς).

8. IScM III 238, (# PH173810), *Scythia Minor — Kallatis (Mangalia)* — Cotu Văii & Vîlcele (II/III. st. n. e.) : ἐπὶ **Βάτ(ωνος?**) Φλ(αούιος) Ἀγαθήνορος / ἐποίησε νε[— {27ἐποίησεν ε[— —]}27 — — — —]

9. Histria VIII,1 88, (# PH315684), *Scythia Minor [Thasos] — Istros-Histria,* žig eponima dužnosnika Batona i izrađivaća Herasa na amfori, (sredina IV. st. p. n. e.) : Θασι(.ν). **Βά|τ[ω]|ν**. Ηρᾶ|ς.

10. Histria VIII,1 89, (# PH315685), *Scythia Minor [Thasos] — Istros-Histria,* žig eponima dužnosnika Batona i izrađivaća Trasonida na amfori, (sredina IV. st. p. n. e.) : Θασ[ι(.ν). **Βά|τω|ν**]. Θρ̣α̣σ̣|ω(νίδης).

11. Histria VIII,1 90, (# PH315686), *Scythia Minor [Thasos] — Istros-Histria,* žig eponima dužnosnika Batona i izrađivaća Leofanta na amfori, (sredina IV. st. p. n. e.) : Θα[σι(.ν). **Βά|τω|ν**]. Λεώ|φ(αντος)

12. Histria VIII,1 91, (# PH315687), *Scythia Minor [Thasos] — Istros-Histria,* žig eponima dužnosnika Batona i izrađivaća Pauzanije na amfori, (sredina IV. st. p. n. e.) : Θασι(.ν). **Βά|τω|ν**. Πα[υσ|α(νί.ς)]

13. Histria VIII,1 92, (# PH315688), *Scythia Minor [Thasos] — Istros-Histria,* žig eponima dužnosnika Batona i izrađivaća Pilada na amfori, (sredina IV. st. p. n. e.) : Θασι(.ν). **Βά|τω|ν.** Πυλ̣[ά]|δ̣η̣(ς).

14. SEG 49:1022,1, (# PH310599), *Scythia Minor [Thasos] — Orgame-Argamum (Capul Dolojman)*, žig eponima dužnosnika Batona i izrađivaća Pilada na amfori, (sredina IV. st. p. n. e.) : Θασι(—). **Βά|τω|ν**. Πυλά|δη(ς)

15. CIRB 1056, (# PH183790), Sjevernocrnomorska obala — *Hermonassa (Taman)*, (IV. st. p. n. e.) : col. I.1 : [— — —]ων Φαινίππο / [— — —]ος Φαινίππο / [— — —]ος **Βάτωνος** / [Θεόδ]ωρος Θεογενίδεω /5[ὁ δεῖνα] Θεογνήτο / [ὁ δεῖνα] Θεογενίδεω / [— — — μ]αχος Τιμησιάνακτος / [— — —κ]λῆς Νεομηνίο / [— — — —]ων Ἄττεω /10[— — — —]ς Ἀναξίλεω / [Ἀρχέδ]ημος Ἀρχεδήμο / [Κτέ]ατος Ἀρτέμωνος / [— — —]ς Παοσιμάχο / [— — —]ος Δόμεω /15[— — ιπ]πος Ἀναξίλεω / [ὁ δεῖνα] Ληναίο / [ὁ δεῖνα] Διασίο / [Θεογε]νίδης Ἀρισταγόρεω / [— — —]ρης Ἀρτεμιδώρο /20[Ἀπολ]λᾶς Καβαθάξεω / [Κτέα]τος Ἀγυαίο / [— — —]ς Ἀγαθοκλέος / col. II.1 : Ἀπολλώνι[ος τοῦ δεῖνος] / Ἀπολλᾶς Τ[— — — — —] / Πυθόνικος Ἀπο[λλωνίο?] / Επίχαρμος Πολ[— — —] /5 Εὀφάνης Θεοδώ[ρο] / Ἀρτεμίδωρος Ε[ὀφάνεος?] / Δῖος Ἀρχεδήμο / Ιπποκράτης Δημη[τρίο] / Ἁγνίων Ἀγα[θο]κλέ[ος] /10 Ἀρτέμων Ἀ[ν]αξί[λεω] / Δημήτριος Ἀγυαίο / Θεογ[έ]νης Διονυσοδ[ώρο] / Ἀρτέμων Ερμαγόρεω / Κτέατος Κράτεω /15Νίκων Θίβρωνος / Διονύσιος Ἀγυαίου / Πάταικος Ἀστυδή[μο]

16. SEG 30:920, (# PH338403), Sjevernocrnomorska obala – *Olbia*, V/IV. st. p. n. e. : **Βάτῳ[ν]** {27Βάτο̣[ς]}27

17. Lindos II 636, (# PH191365), *Rhodos — Lindos* (prva polovica IV. st. p. n. e.) : [— — — — —] /Μνα[— — — —] /**Βάτ[ων? — —]** /vac. Ἀρκ̣ε[— —]/5Ερμα[— — —] /.ατ[— — — —]

18. IG XII,3 327, (# PH75844), *Thera* (164/3.-160/59.? god.p. n. e.) : A.1 : βασιλεὺς Πτολεμαῖος / Ἀπολλωνίωι χαίρειν. ἐκομισάμεθα / τὴν ἐπιστολήν, ἐν ἧι καὶ τοῦ δοθέντος / ὑπομνήματος παρὰ τῶν ἐν Θήραι τασ-/5σομένων στρατιωτῶν τὸ ἀντίγρα-/φον ὑπετετάχεις, καὶ καθάπερ ἠξίουν {5εἰξίουν}5 // προστετάχαμεν Διογένει τῶι διοικη-/τῆι δοῦναι αὐτοῖς τὰ ἀνειλημμένα ὑπὸ/τοῦ οἰκονόμου εἰς τὸ βασιλικὸν χωρία·/10τὸ Τεισαγόρειον καὶ τὸ Καρκίνειον καὶ /τὰ καλούμενα Καλλιστράτεια καὶ ἃ εἶχε /Τιμακρίτα, ἀφ’ ὧν τὰς προσόδους ἀπέ-/φαινεν γίνεσθαι κατ’ ἐνιαυτὸν Πτολε-/μαϊκὰς <(δραχμὰς)> ρια′, ὅπως ἔχωσιν εἴς τε τὰς θυ-/15σίας καὶ τὸ ἄλειμμα δαπανᾶν. /ἔρρωσο. ἔτους ιη′ Αὐδναίου ιε′ Επειφὶ, ιε′. /I.17 {²nomen erasum}²/Θεογένης / Διομένης /20Λάδαμος....../////....../50 **Βάτων** /......./////..../310Σωσικράτης Μου./ Ἀνδρόμαχος Π./ Ἀξίοχος / Διονύσιος / Πλάτωρ

19. IG XII,3 331, (# PH75848), *Thera*, (153/152. god. p. n. e.) : ἔδοξε τοῖς ἀλειφομένοις· ἐπειδὴ / **Βάτων** Φίλωνος πρότερον μὲν / ἐφ’ ἔτη δύο προχειρισθεὶς γυμνασί-/αρχος προεστάτησε ἐνδόξως /5καὶ καταξίως αὑτοῦ τε καὶ τῆς τῶν / ἀλειφομένων προαιρέσεως τοῦ / γυμνασίου, ἀνθ’ ὧν τὸ κοινὸν εὐδο-/κιμήσαντα ἐστεφάνωσεν αὐτὸν / ἐπὶ τὰ προειρημένα ἔτη δύο θαλ-/10λοῦ στεφάνωι, καὶ τὴν περὶ τούτων / ἀναγραφὴν ὑπομνήματος χάριν / εἰς τὸ γυμνάσιον κ<α>τακεχώρικεν φι-/λοτιμίας ἕνεκεν καὶ τῆς λοιπῆς ἐ-/ πιμελείας ἧς ἔχων διετέλεσεν εἰς /15αὐτούς, πάλιν τε εἰς τὸ κϛ′ (ἔτος) καὶ ζκ′ / (ἔτος) και ηκ′ (ἔτος) ἀξιωθεὶς ὑπέμεινε γυ-/μνασιαρχῆσαι, καὶ τὴν ἁρμόζουσαν εὐ-/ ταξίαν αὐτός τε συνετήρησεν καὶ /τοῦ τόπου καὶ τῶν ἀλειφομένων ἐ-/20κτενέστερον καὶ φιλοτιμότερον ἔτι /πολλῶι προεστάτησεν τούς τε τῶι / Ερμεῖ καὶ Ηρακλεῖ τιθεμένους ὑπὲρ / τοῦ βασιλέως γυμνικοὺς ἀγῶνας /συνευκοσμῶν κατὰ τὴν αὑτοῦ δύ-/25ναμιν κα[τ]’ ἰδίαν ἐκτιθεὶς ἆθλα τὰ / καθήκοντα τοῖς ἀγωνιζομένοις,/ ἐφ’ οἷς θεωροῦν τὸ κοινὸν πᾶσαν / προθυμίαν καὶ σπουδὴν ἐνδεικνύμε-/νον αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ τόπου στεφάνους /30τε χρυσοῦς περιτέθεικεν καὶ γραπτῇ /τετίμηκεν εἰκόνι

Βάτωνα Φίλωνος / γυμνασιαρχήσαντα τὸ τρίτον καὶ τέ-/ταρτον καὶ πέμπτον ἑξῆς καὶ τὴν ἐν / τῶι προδεδηλωμένωι χρόνωι τῶν νέ-/ων προστασίαν εὐσχήμονά τε καὶ /πρέπουσαν ποιησάμενον· δεδόχθαι δὲ /καὶ νῦν ἐπαινέσαι τε αὐτὸν ἐπὶ τούτοις /καὶ προσεπιστεφανῶσαι πάλιν χρυσῶι / στεφάνωι, καὶ τοὺς μὲν χρυσοῦς στεφά-/νους εἰς λεύκωμα καταχωρίσαι, τὸ δὲ δό-/γμα τόδε ἀναγράψαι εἰς στήλην λιθί-/νην καὶ ἀναθεῖναι ἐν τῶι ἐπιφανεστά-/τωι τόπωι τοῦ γυμνασίου· προσαξιῶσαι / δὲ αὐτὸν καὶ εἰς τὸ θκʹ (ἔτος) ἔτι γυμνασιαρχῆ-/σαι, διότι τοῦτο πράξας ἔσται πᾶσι τοῖς / ἀλειφομένοις κεχαρισμένος.

20. IG XII,3 1290, (# PH76838), *Thera* (III. st. p. n. e.) : πρυτανίων γνώμα· ἐπειδὴ **Βάτων** Εγκα[ι]-/ρίου Σάμιος ἀνὴρ καλὸς κἀγαθὸς ὢν / διατελεῖ καὶ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν συν-/[α]ίτιος γεγένηται τᾶι πόλι τᾶι Θηραίω[ν], /πράσσωγ καὶ βουλεύων τὰ συμφέρον-/τα Θηραίοις, καὶ διαφυλάσσει τὰν εὔνο[ι]-/[α]ν τὰμ ποτὶ Θηραίος, πολλὰν σπου-/[δὰ]ν καὶ ἐπιμέλειαμ [πᾶσαν παρεχό]-/[μεν]ος καὶ τ[ῶμ πολιτᾶν] τῶμ παρα-/[γενομέν]ων, δ[ε]δόχθαι τῶι [δ]άμωι, ἐπα[ι]-/[νέσαι] μὲν [**Βάτωνα** Εγκ]αιρίου Σάμιον / [ἀρετᾶ]ς ἕ[νεκα καὶ εὐεργεσ]ίας τᾶς ἐς / [τὸν δᾶ]μ[ον καὶ εὐνοίας] ἂν δείκνυτα[ι], /[καὶ ἦμεν αὐτὸμ πρόξενον] καὶ εὐεργέ-/[ταν τοῦ δάμου τοῦ Θηραίων] καὶ αὐτὸν / [καὶ ἐκγόνος, ἦμεν δὲ αὐτ]ῶι καὶ ἔσπλουν / [καὶ ἔκπλουν ἀσυλεὶ καὶ ἀ]σπονδεὶ καὶ πο-/[λέμου καὶ εἰράνας, καὶ πόθ]ο[δ]ομ ποτὶ τὰμ / [βουλὰν καὶ τὸν δᾶμ]ον πράτωι μετὰ τὰ /[ἱερά, καὶ ἀτέλειαν πάντ]ω[ν] ὧν κα ἐσάγη[ι] / [ἢ ἐξάγηι ἢ διάγηι ἐς τὸν ἴ]διον οἶκον· καὶ / — αὐτὸν / — — — — — — — — — — — — — — — — — — —ον κα[ὶ] / —

21. IG XII,3 1387, (# PH76922), *Thera* (271/270.-246/5. god. p. n. e.) : [βασιλεῖ Πτ]ολεμαί[ωι] / [Πτολεμαί]ου καὶ / [Βερενίκης καὶ θεοῖ]ς Σωτῆ[ρσι καὶ] / [Ἀρσινόηι Φιλαδ]έλφωι / [{[2]ὁ δεῖνα}[2] —]ράτωνος {27[**Β**]**άτωνο**[**ς**]?}27.

22. SEG 17:421, (# PH322610), *Thasos,* (cc sredina IV. st. p. n. e.) : — — — — — — — — — — — / [Κλεοφῶν] Ερετριέ[ως] / [...7... Δ]ημοφ[ῶντος]

/ **[Βάτων]** Ηγ[ησιστράτ]ο[υ] / Θεόπομπος Μελησιδήμου /5 Εὐθυκλῆς Θρασωνίδευς / Εὐφράδης Στράτωνος / Κρατῖνος Τεισιμάχου.

23. IG XII,8 277, (# PH79467), *Thasos*, A.1 : Πυρρίης Εὐφρίλλου /--- Πρηξαγόρης Τετρίχου / Κλεανακτίδης Ἀντιχαρίνου / Πρηξίπολις Πρυλίου /5--- Φάνιππος Βραττίδεω /////....../75**Βάτων** Παγγήθευς /...../////..../160Λείμων Λυσαγόρευς / Πυθίων Διοσκουρίδευς / [Π]ạ[ρ]μενίδης Ẹ[ρ]ạσίλεω

24. IG XII,8 425 (# PH79618), *Thasos* : **Βάτων** Ἀντιγόνου / χαῖρε.

25. Halikarnassos 31 (# PH258019), *Halikarnassos*, (V/IV. st. p. n. e.) a.1 : θε[οί.] / [ο]ἵδε ἐπρίαντο παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος κα[ὶ τῆς] / Ἀθηναίης καὶ Παρθένου γέας καὶ οἰκίας [τῶν] / ὀφειλόντων τοῖς θεοῖς τούτοις· βεβαιοῦν το[ὺς] /5 θεοὺς τὸν ἀΐδιον χρόνον, συμβεβαιοῦν δὲ το[ὺς] /..../////..../ 35τὴμ Μέλωνος τοῦ Σιληνο͂ Η#500 Χαιρέδημος Ἀρχαγό-/[ρ]εω γῆν τὴν Λητοδώρου το͂ Μεγαβάτεω καὶ τὴν οἰκίην / [τ]ὴν ἐμ πόλει : Τ?Η ΔΔΔ #500 Μόσχος Τενδεσσιος γῆν / ἐν Λίδηι τὴμ **Βάτωνος** τοῦ Μικιννω ΗΗ#500 Ἀρτεμὼ Σεσ-/κωδος γῆν ἐν Σαρανσωι ἣν εἶχεν Ερμαπις, ἢ ἣν Ἀλ-/40[έ]ξιος ΧΗΔΔΔΔ#500 Ἀκταϋσσωλλος Σασσωμο ἐπρίατο /..../////...../50[—]ις Εχε[—] / [—] Πίγρης [—] / [—]σιμ[—].

26. Olymos 86 (# PH261669), *Olymos* : [— Ἀριστέ]ας Μενίππου, Ερμων Μέλανος / [— Διοδ]ώρου? καὶ υἱὸς αὐτοῦ **Βάτων**, Ἀπολλώ-/[νιος — Ιατρ]οκλείους, Εστιαῖος Υθεσμα, Εἰρη-/[ναῖος — Εκατα]ῖος Μέλανος

27. Miletos 40 (# PH252144), 282. god. p. n. e. : ἔδοξε τῶι δήμωι· γνώμη ἐπιστατῶν· Επισθένης Ἄλκιδος εἶπεν· / ἐπειδὴ ὁ δῆμος ὁ Κνιδίων εὔνους καὶ φίλος ὢν τῶι δήμωι τῶι / Μιλησίων διατελεῖ, ἔν τε τοῖς ἄλλοις ἅπασι καιροῖς πρόθυμον αὑτὸγ / καὶ χρήσιμομ παρεχόμενος εἰς τὰ τῆς πόλεως συμφέροντα, καὶ νῦν /5ἀποστειλάντων ἡμῶμ πρεσβευτὰς Καλλικράτηγ καὶ Φίλιππον ὑπὲρ /..../////.../I.43Ἀχαιὸς Κράτητος/..../////...../II.43Ζώπυρος Πόσιος..../////...../65Λεωσθένης Λεωκέστορος / Θεόδωρος **Βάτωνος** / Πολύξενος Ἀντιπάτρου

/...../////...../III.43Ἀγλώμανδρος Πεισικράτο̣[υς] /..../////...../85vacat [Ε]π̣ικύδης Θεάνου δραχμὰς τετρακισχιλίας. / vacat [Νί]κανδρος Συμμάχου Ἁλικαρνασσεὺς δραχμὰς δισχιλίας. / vacat [τ]ὸ πᾶν Ροδίου τάλαντα δεκαδύο μναῖ δέκα.

28. Miletos 41 (# PH252145), 205/204. god. p. n. e., A.1 : [ἔ]δοξε τῶι δήμωι· γνώμηι πρυτάνεων καὶ τῶν ἡιρημένων ἐπὶ τῆι φυλ[α]-/[κ]ῆι καὶ τῶν ἀποδειχθέντων συνέδρων. οἱ πρυτάνεις καὶ οἱ ἡιρημένοι ἐ-/π̣ὶ τῆι φυλακῆι καὶ οἱ σύνεδροι εἶπαν· ὅπως τὰ ἐνλείποντα ἐν τῶι ἐνεστῶ̣-/τι ἐνιαυτῶι πορισθῆι δυνατῶς καὶ συμφερόντως τῶι δήμωι, μήτε εἰσ-/5φορᾶς διὰ ταῦτα γενομένης ὑπὸ μηθενὸς μήτε τῶμ μισθοφόρων ἀφα̣ι-/ρέσεως διὰ τὸ πεπονηκέναι τάς τε κοινὰς καὶ τὰς ἰδίας ἑκάστου προσ̣-/όδους γεγενημένης ἐπὶ πλείονα ἔτη κατὰ τὴγ χώραν ἀφορίας, ἐψηφίσ̣-/θαι Μιλησίοις· τοὺς μὲν βουλομένους τῶμ πολιτῶν ἢ πολιτίδων δοῦνα̣[ι] /..../////...../B.69ἔδοξε τῶι δήμωι· γνώμη πρυτάνεων καὶ τῶν ἡιρημένων ἐπὶ τῆι φυ-/70λακῆι καὶ τῶν ἀποδειχθέντων συνέδρων. οἱ πρυτάνεις καὶ οἱ ἡιρημ̣έ-/[ν]οι ἐπὶ τῆι φυλακῆι καὶ οἱ σύνεδροι εἶπαν· τὰ μὲν ἄλλα, καθότι πρό- τερον/..../////..../100τοῦ Λεωκέστορος. Πολυάλκης Δημητρίου. Ιφικλῆς Ιέρωνος. Ἀριστόδη- μος / Φιλίσκου. Πελληνεὺς Προκρίτου μετ᾽ ἐπιτρόπου Ζευξίλεω τοῦ Προκρίτου./ Φιλουμένη Ηραγόρου μετὰ κυρίου Επικράτου τοῦ **Βάτωνος**. Σέλευκος / Μ̣νησιπτολέμου. Εὔδημος Ἀριστοκλείους. Ἀντιφάνης Διοφάντου. Μητρο-/δ̣ώρα Διοφάντου μετὰ κυρίου Μέμνονος τοῦ Κτησίππου. Ἀμύντας Φιλώτου.

29. Miletos 54 (# PH252159), 228/227. god. p. n. e., a.1 : [ἐπὶ τ]οῦ θεο̣ῦ τ̣οῦ δευ̣τέρου τ̣ο̣ῦ μ̣ε̣τ̣ὰ Ἀ̣θ̣η̣ν̣[αγ]ό- ρ̣α[ν]. / [ἔδοξε] τ̣ῶι δήμωι· γνώμηι συνέδρων τῶν αἱρεθέντων / [Λίχαν]τ̣ος τοῦ Ερμοφάντου, Φιλίδο̣υ τοῦ Λύσου, / [Ἀντή]ν̣ορος τοῦ Εὐανδρίδου, Σαμίου τοῦ Ἀνδρίου, /5 [Ἀρ]ιστέως τοῦ Ἀνρδίου, Εὐδώρου τοῦ Σαμιάδου, /[Λ]εωδάμα̣ντος τοῦ **Βάτωνος**, Λάμπιος τοῦ Λαμπίτου, /...../////..../b.1-5 lakuna / οἱ σύνεδροι εἶπαν· ἐπειδὴ [........c.20....... ἐπελθόν]τες /...../////..../c.1[......c.17......τοῦ θεοῦ τοῦ δευτέρου το]ῦ μετὰ Ἀ[θηναγόρ]α̣ν̣ /..../////..../d.1[π]ά̣σ̣η[—] / .οντες[—] /..../////..../e.1ομε̣ν[........c.33......]ια̣[., καθότι ἐπι]-/τήδειον ἔσται, καὶ τὴν γενομένην διαίρεσιν ἀναγράψαι εὐ̣[θὺς με]-/τὰ τῶν ὀνομάτων καὶ παραδοῦναι τῶι γραμματεῖ τῆς βουλῆς, [ἵνα]

/..../////..../f.1συνισταμέ[νου δὲ π|ολέμου ἀμυνῶ ὑπὲρ τῆς τε πόλεως καὶ ὧν ἂν] /..../////..../g.1vacat σ[...8....]ιμ[—] /..../////..../13vacat τιμαῖς δὲ ἐξῳ[—] / [—]

30. Miletos 60 (# PH252166), mirovni ugovor sa Magnezijom, (196/cc. 175. god. p. n. e.) : vacat συνθῆκαι Μ̣[ιλ]ησίων καὶ Μαγ̣[νήτων]./ ἀ̣γαθῆι τύχηι· ἐπὶ τοῖσδε συ[νε]λύθησαν Μάγνητες καὶ Μιλή̣[σιοι] / σ̣υνλυσάντων αὐτοὺς τῶν π̣[αρα]γεγενημένων πρεσβευτῶν κ̣α̣[ὶ] / [κ]αταστησάντων εἰς τὴν ἐξ ἀρχ[ῆς φι]λίαν ἀπὸ μὲν τῶν πόλεων· Ῥ̣[ο]-/5[δ]ίων Φιλοστράτου τοῦ Ἀ̣[γάθ]ῳ̣[νος, ...] .α̣ τοῦ Σωσικράτους, καθ’ ὑοθεσί[αν δὲ] / **[Β]άτωνος**, Νικοστράτου [τοῦ Τ]εισ̣ύλου, Ἀ̣[θ]ηναίων Ἀλεξίωνος τοῦ /....////..../90 [τ’ Μενάλκην? κ]α̣ὶ μῆνα Πυανοψιῶνα καὶ ἕκτην ἐπὶ δέκα, ὡς δὲ Μάγνητες / [ἄγουσιν, στεφαν]ηφόρον Ἀριστέα και μῆνα Ἁγνεῶνα καὶ πέμπτη<ν> ἐπὶ δέκα./ [δοῦναι δὲ τῶν συ]νθηκῶν ἀντίγραφον ἐσφραγισμένον τοῖς παρὰ Ροδίων / [πρεσβευταῖς, ὅπ]ως διατηρῆται καὶ ἐν τῆι Ροδίων πόλει ἕως τοῦ ἀντιγρα]-/[φῆναι εἰς τὰς στή]λας.

31. Miletos 97, (# PH252200), odluka o međašnom sporu između Mileta i Myous, potvrđena od perzijskog satrapa Strousesa (391/387. god. p. n. e.), a.1 : [.....22.....] Δ̣ιονυσ-/[....22....]μπων Ἀχ-/[....22....] ἐξαιτρ-/[άπ.....19.....]σης διεφ-/5[έροντο περὶ τῆς γῆς τῆς] ἐ̣μ Μαιανδρ-/[ο πεδίωι ......12......]ς γενέσθαι /...../////...../b.1 [..5..]δη[ς.......20......] /...../////..../30[ι]καστέων, ἐξαιτράπης ἐὼν Ιωνίης, [τ]-/[έ]λος ἐποίησε τὴγ γῆν εἶναι Μιλησ[ί]-/ῳ̣ν. προδικασταὶ Μιλησίων Νυμφ[...][..]Ε..ΕΟ̣νίο, **Βάτων** Διοκ̣λ[ε....7...]

32. Miletos 103, (# PH252207), lista eponima - *stephanephoroi* od 525/4. do 314/3. god. p. n. e., 1 :οἵδε μολπῶν ἠισύμνησαν·/ I.2Ηγησιάναξ Ἀναξιδήμο / Λίατος Βρέμμιος /4Ἀνάξανδρος Μανδροδίκο /5 Ἀριστόλοχος Εὐαγόρεω /....//////..../II.2Οἰήτης Ἀριστοθέμιος /...//////..../20#56#56#56Μεγακλῆς Μεγάκλο / #56Προκλῆς Μεγαρέως / Πελάγων Ἀΐονος Μνησίλοχος Δημητρίο / Διογένης Διογνήτο / **Βάτων** Θεοδώρο /....//////...../45 Εὐκράτης Λάμπωνος / Δημήτριος Κτησία / Φύρσων Σωστράτο / Επικράτης **Βάτωνος** /....//////..../85Ἀπόλλων Διός /

Λύκος Λέοντος /Σάτυρος **Βάτωνος** /.../////..../Παγκρατίδης Μνησιθέο /Ἄσανδρος Ἀγάθ[ω]νος.

33. Miletos 104, (# PH252208), lista eponima - *stephanephoroi* od 313/2 do 260/259. god. p. n. e. : vacat οἵδε μολπῶν ἠισύμνησαν· / Ιππόμαχος Θήρωνος# ἐπὶ τούτου ἡ πόλις / ἐλευθέρα καὶ αὐτόνομος ἐγένετο ὑπὸ / Ἀντιγόνου καὶ ἡ δημοκρατία ἀπεδόθη./Ἀπόλλων Διός /..../////..../ Θεόδωρος **Βάτωνος** /..../////..../Ἀπόλλων Διός / Ἀπόλλων Διός /Τάχως Γογγύλου / Πειθένους Θαρσαγόρου / Ἀπόλλων Διός

34. Miletos 106, (# PH252209), lista eponima - *stephanephoroi* od 232/231. do 184/183. god. p. n. e. : Ευξίθ[εος —] / Γρύττος Π̣[—] / Ἀθηναγόρας Ἀ̣λ̣ε̣ξ̣ά̣[νδρου] / Ἀπόλλων Διός /Ἀπόλλων Διός /..../////..../Επίκουρος Εὐανδρίδου /Επικράτης **Βάτωνος** /..../////..../ Ἀπόλλων Διός / Ἀπόλλων Διός / Ἀπόλλων Διός / Ἀπόλλων Διός / Ἀπόλλων Διός

35. Miletos 147 (# PH252255), 212/211. god. p. n. e. : ἐπὶ στεφανη̣φ̣ό̣ρου Ε̣π̣ι̣κ̣[ράτου το]ῦ̣ **[Βάτωνος]** / ἐδόδη πολιτ̣ε̣[ί]α̣ [κατ᾽ εὐεργε]σί[αν·] / Ἀλεξάνδρω[ι —] / αὐτῶι κ̣α̣[ὶ] ἐ̣[κγόνοις,] /Ἀρτεμ.....16.....σ̣ίωι / αὐτῶι [καὶ ἐκγόνοις,] /Ε̣..λ̣.....18....ος Κνω̣[σίωι] / αὐτῶ[ι και ἐκγόνοις.]

36. Ephesos 2715 (# PH250446), *Ephesos* : Ζηνῆς [—] / Ζηνοδ[—] / **Βατὼ** Σ̣[—] / Ἀρτεμ[—] /Ζην[—]

37. Sardis 7,1 80 (# PH263194), *Sardeis*, I.2 : ἀρχόντων / [τῶν ἐ]π̣ὶ Κορ(νηλίου) Κου(ίντου) / Διογένους, / II.1 Σαρδιανῶν / πόλεως / [κοινὸν] / Ἀσίας β'/ πανκράτιον /*col* III.2 [Κ(?)]λ̣. **Βάτων** / [ὁ] καὶ Μυρισ[μὸς] / Θυατειρη[νός].

38. IvP II 1260 (# PH302931), *Pergamon* : Βάτων. / Θασίων.

39. RECAM II 27, (# PH267651), *Aşaği Iğde Ağac, Galatia* : [— — — γ]αίην τέκνα Βάτων κὲ [— — —] / [— — —]να ἐνάτηρ κὲ Αμμι[α — — —]

40. Heberdey-Wilhelm, Reisen in Kilik. = DAW 44,6 (1896) 71,155 Heberdey-Wilhelm, Reisen in Kilik. = DAW 44,6 (1896) 71,154 Heberdey-Wilhelm, Reisen in Kilik. = DAW 44,6 (1896) 79,156, (# PH285434), *Korykos (Kizkalesi): Korykian* pećina, rimsko doba : ΚΑC / ΚΑΤΕ / Κ.... / A.I.1[Ἀπολλ]ό[δοτ]ος Ἀπολλ[—] / [Ἀθή]ναιος Ἀθηναίου / [Νέ]ων Μιστραίου β / [Ἀ]πολλωνίδης Λυσιστράτου /5 [Ἀ]πελλῆς Λυσιστράτου /..../////..../15Χόρειος Χορείου / **[Βά]των** Μῶτος /.... /////...../II.22[.....]τος Ἀπελλέους /...../////...../ III.46.......ω..../...../////...../ IV.69 [Ρ]ωνδβέρρας Ρωνδινάσιος β / ...../////...../ V.90[Τα]ρκίμως Κομασ...νιο /..... /////......./VI.111[Βι(?)]άνωρ Χειροκρά[τους] /...../////...../ VII.131Θρασέας Ερμοκ[ρά]του β /...../////...../ VIII.150 Νέ[ων] Διομήδο[υ] β /..../////...../ IX.161Ζηνόφαν[τ]ος Ε[ρμο]φάντου /...../////...../ B.I.1Ὑγῖνος /...../////...../ II.12...ν.ς Διοσκουρίδ[ου] β /...../////..../ III.23τῶν Νεμέσεων /..../////..../IV,V, (lakuna) / VI.1 .... β /...../////...../ VII.13Καλλίστρ[α]τος δὶς/...../////...../VIII.25τα/...../////...../C.I.5[Α]ὐσώνιος Ἀθηνόδωρος/...../////...../II.1Αὐρ. Ἀντώνιος Ἀκυ-/λιανὸς Διοκλῆς δίς β/...../////...../III.1M. Αὐρ. Εὐ[τυχ]ιανός/...../////...../IV,V.1 (lakuna) / VI.1[M.] Αὐρ. ..η... [Α]ἰλιανός/...../////...../VII.10[Α]ὐρ. Διοκλῆς δὶς/...../////...../VIII.1M. Αὐρ. Μοντᾶνος δὶς ὁ κὲ Ἀνατό-/λις β/...../////...../5 .....εχις γ / M. Αὐρ. ....ιος Ἀθηνόδω-/ρος υἱὸς .αυ..γ τοῦ κὲ /Λε[ο]ν[τι]ανοῦ.

41. OGIS 1.51, (# PH219946/ # PH218976/ # PH21866), *Ptolemaïs Hermiou — (El Manshāh)*, 285 – 246. god. p. n. e. : ἔδοξεν τεχνίταις τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον καὶ / θεοὺς Ἀδελφούς· ἐπειδὴ Λυσίμαχος Πτολεμαίου / Σωστράτευς, ὁ ἱππάρχης καὶ πρύτανις διὰ βίου, τήν τε / εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοὺς τούτου γονεῖς εὔνοιαν /5καὶ πρότερον μὲν ἔτι καὶ νῦν δὲ διὰ πλειόνων ἀπο-/δέδεικται, καὶ πρὸς τὸν Διόνυσον καὶ τοὺς ἄλλους /..../////...../I.27Ζώπυρος ὁ πρὸς τοῖς ἱεροῖς τῆς τριετηρίδος καὶ /..../////..../II.29τραγῳδός/..../////..../III.29αὐλητὴς τραγικὸς /30Θραικίδης / σαλπικτής / Θρασύμαχος / σκευοποιός **Βάτων**/..../////..../45Δημήτριος / Ἀριστόνους

42. a) IG II² 3858, (# PH6141), *Attica* : a) Λεα — — — — — / Ελ[ευσίνιος]. / Βάτω[ν Ηρακλειώτης ἐποίησε]. b) IG II² 4280, (#

PH6565), : Βάτων Ηρακλειώτης ἐποίησε. c) IG II² 4281, (# PH6566) : Βάτων Η[ρακ]λεώτης ἐπόη[σεν].
Na sva tri natpisa sa kraja III/početka II. st. p. n. e. spominje se izvjesni Baton iz Herakleje.[113]

43. IG II² 9787, (# PH12230), *Attica* : Μύστα Διονυσίου / Μιλησία, Βάτωνος / Θριασίου γυνή.

Navedeni natpisi, od kojih velika većina potječe sa izvornog helenskog područja ukazuje na raširenost imena Bavtwn među grčkom populacijom. Ovo grčko ime Baton se deklinira po trećoj deklinaciji (grčkog jezika) muškog roda : jednina nominativa ὁ Bavtwn, dual τώ Bavtwne, množina nominativa οἱ BavtwneV. To bi značilo da se ovo grčko ime u nominativu jednine izgovaralo kao Baton, što odudara od ilirskog, i latinskog izgovora u nominativu jednine u obliku Bato.

3.0. Etimologija imena Baton/*Bato*

3.1. Oblici imena Baton/*Bato*

Na tekstovima na latinskom jeziku (Velej Paterkul, Ovidije, Svetonije) u kojima se spominju dvojica Batona, vrhovnih vojvoda ustanka, nailazi se na oblik ⇒*Bato, Batonis* sa svim odgovarajućim oblicima III. deklinacije (*Batonem, Batonibus*).[114] I Livije spominje u nominativu iste deklinacije dardanskog Batona kao «Bato».Na osnovu toga bi se mogao donijeti zaključak da se ilirsko ime Baton na latinskom jeziku dekliniralo po trećoj deklinaciji suglasničke osnove *–o, -onis*, što bi značilo da se ono u latinskom jeziku u jednini nominativa izgovaralo kao *Bato*. Ista deklinacija se upotrebljava i na natpisu, čije je stvaranje u sebi za razliku od djela antičkih pisaca moralo sadržavati i crtu dezitijatske autohtonosti, iz Župče (i to genitiv i dativ jednine). Ovaj epigrafski spomenik iz Župče podižu domaći ljudi što dovoljno govori da je izgovor imena Baton na domaćem jeziku bio ili isti ili

---

[113]C. Robert., 1899, PWRE, III, 1, *col.* 143.
[114]*Vell.* II, CX, 4; II, CXIV, 4; *Ovid. Ex Ponto,* II, I (*Germanico*), 46*; Svet. Tib.* 20; *Ruf. Fest.* VII, 6 koristi oblik *Bathone*

prilično sličan obliku koji upotrebljava i latinski jezik. I na ostalim epigrafskim spomenicima na latinskom jeziku se nailazi na isti oblik ovog ilirskog imena. To jasno pokazuje da se oblik ilirskog imena Baton na koji se nailazi na epigrafskim spomenicima na latinskom jeziku nije u fonetskom pogledu razlikovao od onog oblika na koji se najčešće nailazi u literarnim vrelima na latinskom jeziku, naravno uz uvažavanje akcentualnih razlika, koje su ostale nepoznate.[115] Sudeći po činjenici da se ime Baton i u literarnim vrelima i na epigrafskim spomenicima na latinskom jeziku uvijek nalazi u obliku *Bato* (nominativ singulara),[116] za pretpostaviti je da oblik ovog imena koji se upotrebljavao (i u govoru i u pisanom tekstu) na latinskom jeziku nije razlikovao od izvornog domaćeg govornog oblika. Sve bi to govorilo da su antički pisci na latinskom jeziku prilično točno i u neiskvarenom obliku u odnosu na njegov izvorni oblik (i u pisanom obliku i u izgovoru) preuzeli ilirsko ime Baton, i to u obliku nominativa jednine oblik *Bato*.

Za razliku od tekstova na latinskom jeziku, oni na grčkom jeziku (a koji spominju ilirsko ime *Bato*) su vjerojatno vođeni sličnošću sa grčkim imenom ὁ Bavtwn, upotrebljavali ovaj oblik u nominativu i za imenovanje ilirskih Batona, za razliku od pisaca na latinskom jeziku. Korijen oba imena i to i ilirskog (sačuvanog preko latinskih tekstova) i grčkog je možda bio zajednički, i treba ga najvjerojatnije tražiti u indoeuropskom dijelu zajedničke baštine.

Da je latinski oblik (i u govoru i u pisanju) ilirskog imena *Bato* približniji ili identičan sa izvornim govornim ilirskim oblikom u odnosu na grčke tekstove potvrđivale bi i druge činjenice. Najveći dio

[115]Nejasno je da li je ilirski govor Dezitijata imao deklinacije imenica, i sukladno tome odgovarajuću njihovo morfološku promjenu, i ako je imao kakva je ona bila i koliko je bila slična ili različita u odnosu na latinsku i grčku prema kojima se deklinira ime Baton u nama poznatim djelima antičkih pisaca i natpisima. Jedino se može pretpostaviti da je nominativ singulara imena Baton bio isti ili dosta sličan sa onim odgovarajućim oblikom koji se upotrebljava u latinskom i grčkom jeziku.
[116]U engleskim prijevodima Loeb izdanja (Velej Paterkul, Svetonije, Strabon, Ovidije, Kasije Dion) upotrebljava se u jednini oblik «Bato».

natpisa na kojima se spominje ilirsko ime *Bato*, a koji se nedvosmisleno odnose na pojedince sa prostora ilirskog etničkog kompleksa, pripada korpusu latinskih epigrafskih spomenika. Dobar dio tih epigrafskih spomenika podigli su ljudi ilirskog porijekla. Osim toga, Rimljani su bili ti koji su imali vrlo intenzivne i kompleksne odnose sa Ilirima koji su nosili ime Baton, pa je logično da su imali bolje šanse da to ime pravilnije evidentiraju. Uostalom ilirsko ime *Bato* je jednostavno za izgovor i sastoji se u nominativu od samo od dva sloga, pa ne bi ni trebalo očekivati velike fonetske promjene prilikom korištenja ovog imena od strane govornika latinskog (koji je uostalom istog indoeuropskog porijekla kao i ilirski govori).

Navedeni podaci jasno ukazuju i da je izgovor ovog imena na našem jeziku u nominativu jednine u obliku / Baton / pogrešan i da je pravilni govorni i pisani oblik u nominativu jednine →/ Bato /.[117] Međutim u znanstvenoj i pučkoj literaturi i svakodnevnom govoru na našem jeziku oblik / Baton / je u potpunosti odomaćen i opće prihvaćen, pa bi bilo praktično teško izvodljivo da se počne naglo insistirati na korištenju originalnog oblika imena. U suprotnom bi se neminovno proizvela konfuzija kod čitatelja.

3.2. Porijeklo imena Baton/*Bato*

Prvi koji je pokušao, znanstvenom analizom, odgonetnuti eventualnu pojmovnu sadržinu i korijen imena Baton bio je Ćiro Truhelka, kojem je ilirski "bato" bio oznaka vladarskog položaja, politička titula u društvenoj hijerarhiji ilirskih naroda, kneževskog ranga.[118] Truhelkinu tezu, koja je bila zasnovana na jednom loše

[117] Zanimljivo je da i danas postoji vrlo izražena praksa skraćivanja muških imena na prostoru koji je nekada zahvatao ilirski etnički kompleks u nominativni singularni oblik koji se sastoji od samo dva sloga i završava se uvijek na glas /o/... npr. Mujo, Suljo, Haso, Hamo, Jozo, Pero, Boro, Meho, Vlado, Sveto, Ivo, Ado...itd...Ne bi trebalo odbaciti mogućnost da je riječ o nasljeđu koji je u moderni južnoslavenski etnički kompleks unijela ilirska prošlost.

[118] Truhelka, 1890 A, 393

prevedenom i shvaćenom odjeljku iz djela Kasija Diona koji opisuje predaju Pinesa i Batonovo preuzimanje vladarske časti kod Breuka, a koja se u slučaju Truhelke manifestirala u zamjeni Pinesa i Batona Breučkog je odbacio Carl Patsch u svome kraćem osvrtu na ovo pitanje i Truhelkinu tezu.[119] Uostalom da je neodrživo smatrati ime Baton odnosno «bato» za neku titulu ili oznaku na hijerarhijskoj ljestvici političkog ustroja zapadnobalkanskih i panonskih naroda, a ne kao obično osobno ime, dokazuje upravo nailaženje na ovo ime širom ilirskog prostora shvaćenog u širem smislu, na natpisima i u djelima antičkih pisaca, od kojih je najilustrativniji primjer upravo natpis porodice «Batona» na Vini iz Župče. Na tom natpisu nalazimo ime Baton izmiješano sa drugim imenima i potpuno se nalazi u funkciji osobnog imena, a ne neke titule što je nedvosmislen dokaz da je riječ o osobnim imenima uobičajenim u toj porodici, a ne tituliranju.

Svako ime mora imati ili neko značenje, ili korijen ili evolutivni put razvitka, pa tako i ime Baton. Prvo gdje treba započeti traženje etimološkog rješenja imena Baton (odnosno *Bato* u originalnoj, neslavenskoj verziji) je indoeuropska baština. Možda bi se moglo

[119]Patsch, 1899, 107; Zanimljivo je po ovom pitanju da Truhelka i nakon uvjerljive argumentacije Patscha, ostaje na svojim stajalištima koje ponavlja i u članku «Les restes Illyriens en Bosnie» - Ilirski ostaci u Bosni (Truhelka, 1900, 12) kada kaže da je «*Bato* était le nom de la dignité princière», istina sa izvjesnom ogradom po kojoj se Bato koristilo i kao osobno ime, a koju je izrazio u već sljedećoj rečenici «Ce mot était usité aussi comme nom propre». Inače, kada se razmatra znanstveni i drugi rad i doprinos istraživača iz austro-ugarskog perioda, potrebno je imati u vidu zategnute odnose Patscha i Truhelke, i osobni karakter ovog potonjeg. Česta razmimoilaženja u donošenju i zastupanju znanstvenih zaključaka bila su i rezultat spomenute međusobne surevnjivosti.
I jedno stoljeće kasnije, ime Baton izaziva čitav niz kontroverzi, dilema i kontradikcija od kojih je potrebno navesti onu kod Veljka Paškvalina koji u istom djelu u istom poglavlju (2000, 201) na jednom mjestu kaže (pozivajući se na Katičića, 1964, 9-30) da «ime Bato mnogo je češće u izvornom materijalu u srednjodalmatinskom i u Panoniji nego u jugoistočnoj onomastičkoj skupini», da bi samo par redaka niže u tekstu dao drugu (pozivajući se na Alföldy, 1969, 185) i to kontradiktornu tvrdnju za ime Baton «koje je potvrđeno u sjevernoj Dalmaciji, ali je nešto češće u južnoj».

krenuti od indoeuropskog korijena bhă̆d- dobar, bolji, blag.[120]

I. J. Pokorny (1959:106) : ***bhă̆d*** – "gut*.

Ai. *bhadrá-h* ,erfreulich, glücklich, gut', n. , Glück, Heil', *suv-bhadra-h*

,herrlich' = av. *hu-badra-* »glücklich';

got. *batiza ,besser', batista , bester*', aisl. *betre, betstr,* ags. *bet(e)ra, betst,*

ahd. *bezzir(o), bezzist*, nhd. *besser, best*; dazu das Adv. des Kompar. aisl.

betr, ags. *bet (*batiz)*, ahd. *baz (*bataz*, erstarrtes Neutr. .Nutzen'); aisl.

bati m. ›Verbesserung, Heil‹, afries. *bata* m. , Vorteil‹, mhd. *bazze* ds.; got.

gabatnan ›Nutzen erlangen‹, aisl. *batna* , besser werden‹, ags. *batian*, ahd.

bazzen ds.; mit Ablaut got. *bōta* f. ›Nutzen‹, aisl. ags. *bōt* ›Besserung, Ersatz‹,

ahd. *buoz(a)* f. ›Besserung, Buße'.

WP. II 151 f.. Feist 83, 103, 174, J. Weisweiler Buße (1930).

(tekst J. Pokorny na engleskom jeziku preuzet sa http://dnghu.org/indoeuropean.html)

Root / lemma: bhă̆d-

English meaning: good

German meaning: `gut'

[120]U ovom kontekstu je moguće tumačiti i etimološko značenje batavskog imena koje je možda derivacija iz batawjō ("dobro/blago/plodno/sretno ostrvo") preko starogermanskog bat- "dobar, izvrstan". Danas je to nizozemska regija Betuwe.

Material: Old Indian *bhadrá-ḥ* `joyful, gratifying, lucky, good', n. `luck, salvation', *sú-bhadra-ḥ* `lovely, superb, pretty, splendid' = av. *hu-baδra-* `lucky';

got. *batiza* `better', *batista* `best', aisl. *betre, betstr,* ags. *bet(e)ra, betst,* ahd. *bezzir(o)*, *bezzist*, nhd. *besser, best*; in addition das Adv. of Kompar. aisl. *betr*, ags. *bet (*batiz)*, ahd. *baz* (**bataz*, congealed Neutr. `benefit');

aisl. *bati* m. `improvement, salvation', afries. *bata* m. `benefit, advantage', mhd. *bazze* ds.; got. *gabatnan* `acquire benefit', aisl. *batna* `become better', ags. *batian,* ahd. *bazzen* ds.;

with ablaut got. *bōta* f. `benefit', aisl. ags. *bōt* `improvement, replacement', ahd. *buoz(a)* f. `improvement, penance, atonement'.

References: WP. II 151 f., Feist 83, 103, 174, J. Weisweiler Buße (1930).

II. G. Köbler (2000:90-91) :

* **bhād**-, idg., Adj.: nhd. gut; ne. good (Adj.); RB.: Pokorny 106 (171/4), ind., iran.,

germ.; W.: germ. *bata-, *bataz, Adj., gut; got. bōt-a* 3, st. F. (ō), Nutzen (,

Lehmann B91); W.: germ. *bati-, *batiz, Adj., bessere; got. *bat-is, *bats?, Adj.,

gut, besser; W.: germ. *bati-, *batiz, Adj., bessere; got. bat-iz-a* 11, sw. Adj.

(Komp.), bessere (, Lehmann B32); W.: germ. *bati-, *batiz, Adj., bessere; an. betr,

Adv., besser; W.: germ. *bati-, *batiz, Adj., bessere; ae. bėt, Adv., besser; W.:

germ. *bati-, *batiz, Adj., bessere; afries. bet 11, Adv., besser; W.: germ. *bati-,

*batiz, Adj., bessere; afries. bet-er-a 19, Adj., bessere; W.: germ. *bati-, *batiz,

Adj., bessere; anfrk. beter-o* 1, Adj. (Komp.), bessere; W.: germ. *bati-, *batiz,

Adj., bessere; as. bat* 1, Adj., Adv., besser; mnd. bat, bet, Adv.; W.: germ. *bati-,

*batiz, Adj., bessere; ahd. baz 81, Adv., besser, mehr, weiter (, EWAhd 1, 503);

mhd. baz, Adv., besser, mehr; nhd. (ält.-dial.) baß, Adv., eher, mehr, besser, DW

1, 1153; W.: germ. *bat-, sw. V., ersprießlich sein (V.); got. *bat-a, sw. M. (n),

Nutzen, Vorteil; W.: germ. *bat-, sw. V., ersprießlich sein (V.); got. *bat-n-an, sw.

V. (4) (perfektiv), besser werden; W.: s. germ. *batō-, *batōn, *bata-, *batan, sw.

M. (n), Besserung; an. bat-i, sw. M. (n), Besserung, Nutzen; W.: s. germ. *batō-,

*batōn, *bata-, *batan, sw. M. (n), Besserung; afries. bat-a 13, sw. M. (n), Vorteil,

Gewinn; W.: s. germ. *bōtjan, sw. V., bessern; got. bōt-jan* 4, sw. V. (1), nützen,

bessern; W.: s. germ. *bōtjan, sw. V., bessern, büßen; an. boet-a, sw. V. (1), büßen,

heilen (V.) (1), schenken; W.: s. germ. *bōtjan, sw. V., bessern, büßen; ae. bōet-an,

bēt-an, sw. V. (1), büßen, bessern, herstellen, heilen (V.) (1); W.: s. germ. *bōtjan,

sw. V., bessern, büßen; ae. bōt-ian, sw. V., besser werden; W.: s. germ. *bōtjan,

sw. V., bessern, büßen; ae. bat-ian, sw. V., sich mästen, fett werden, besser

werden, heilen (V.) (1); W.: s. germ. *bōtjan, sw. V., bessern, büßen; afries. bēt-a

70 und häufiger, sw. V. (1), büßen, Buße zahlen, ausbessern, entschädigen; W.: s.

germ. *bōtjan, sw. V., bessern, büßen; as. bōt-ian* 12, sw. V. (1a), büßen,

bereuen, ausbesseren, anzünden; mnd. boten, buten, sw. V.; W.: s. germ. *bōtjan,

sw. V., bessern, büßen; ahd. buozen* 53, sw. V. (1a), büßen, bessern, heilen (V.)

(1); mhd. büezen, sw. V., bessern, ausbessern, gut machen; nhd. büßen, sw. V.,

büßen, ganz machen, anstoßen, DW 2, 571; W.: vgl. germ. *bōtō, st. F. (ō), Buße,

Besserung; got. bōt-a* 3, st. F. (ō), Nutzen (, Lehmann B91); W.: vgl. germ. *bōtō,

st. F. (ō), Buße, Besserung; an. bōt (1), st. F. (ō), Besserung, Ersatz, Buße; W.:

vgl. germ. *bōtō, st. F. (ō), Buße, Besserung; ae. bōt, st. F. (ō), Hilfe, Nutzen,

Heilmittel, Buße; W.: vgl. germ. *bōtō, st. F. (ō), Buße, Besserung; afries. bēt-e

(1) 3, st. F. (ō), Buße; W.: vgl. germ. *bōtō, st. F. (ō), Buße, Besserung; afries.

bōt-e 70 und häufiger, st. F. (ō), Buße, Entschädigung, Heilung (F.) (1); W.: vgl.

germ. *bōtō, st. F. (ō), Buße, Besserung; as. bōt-a* 7, st. F. (ō), Buße, Besserung,

Heilung (F.) (1), Abhilfe; mnd. bote, bōte, bute, F.; W.: vgl. germ. *bōtō, st. F.

(ō), Buße, Besserung; ahd. buoz 8, st. F. (indekl., ō), Buße, Ersatz; mhd. buoz, F.,

Buße, Ersatz; nhd. Buße, F., Buße, DW 2, 570; W.: vgl. germ. *bōtō, st. F. (ō),

Buße, Besserung; ahd. buoza* 29, st. F. (ō), Buße, Besserung, Preis, Strafe,

Umkehr; mhd. buoze, st. F., Buße, Heilung; nhd. Buße, F., Buße, DW 2, 570

III. C. Watkins (2000:7) :

bhad- Good. 1. BETTER, from Old English *betera*, better, from Germanic (comparative) **batizō* 2. BEST, from Old English *bet(e)st*, best, from Germanic (superlative) **batista-*. 3. BOOT, from Old English *bōt*, remedy, aid, from Germanic **bōto*. 4. BATTEN, ultimately

from Old Norse *batna*, to improve, from Germanic **batnan*, to become better. (Pokorny *bhād* –106)

Sudeći po predloženom tumačenjima korijena iz kojeg je vjerojatno proizašlo ime Baton, ono bi u sebi održavalo značenje dobrog, blagog, boljeg, možda i sretnog, spasenog… itd… i kretalo bi se u tim okvirima. Možda bi se na osnovi oblika iz indoeuropskih jezika koji su u prethodnom tekstu navedeni u prijedlozima rekonstrukcije indoeuropske jezičke baštine (J.Pokorny, G. Köbler) moglo tražiti u okviru značenja dobrog, blagog, boljeg, sretnog…itd… i značenje bosanskog imena (koje je u prvo vrijeme bilo vezano za rijeku, a ne za zemlju).[121] Tako nije nerealno pretpostaviti da i osobno ime Baton i hidronim Bosna (te hidronim Bosut i toponim Batina) imaju daleko zajedničko etimološko porijeklo u proto-indoeuropskom jeziku i to u gore navedenom okvirnom značenju.

3.3. Nasljeđe u toponimiji

Inače tradicija imena Baton je još uvijek prisutna na tlu današnje BiH i ogleda se u toponimiji niza mjesta čije ime bi se možda, korijenski, moglo povezati sa ovim čestim ilirskim imenom. Tako imamo, od Truhelke evidentirana prisutnost toponima *Batovo* na Glasinačkoj visoravni, na potezu prema dolini rijeke Prače, te niz mjesta, naselja i lokaliteta sa nazivima Batuni, Batingrad, Batotići, Batuša, Batići i sl.[122]

Plinije Stariji u *Naturalis historia* (III, 110) spominje rijeku Batinum (….*flumen Batinum*….) u u italijanskoj regiji Picenum. Ova jadranska regija Italije se nalazi nasuprot srednjojadranskih otoka današnje Dalmacije i bila je u predrimsko doba izložena i doseljavanju ilirskih etničkih elemenata.

[121] O najstarijoj dataciji spominjanja bosanskog imena v. Mesihović, 2010.
[122]Truhelka, 1890 A, 393; Isto, 1900, 12; Čorović, 1925

Zaključak

Ilirsko ime Baton ne samo da je najvažniji trag onomastičkog nasljeđa ilirskog etničkog kompleksa, nego i općenito njegove kulturne baštine. Njegovo značenje je utoliko bitnije što se na njega nailazi na najvećem dijelu prostora koji se u historiografiji uobičajeno terminološki određuje kao „ilirski“, i među onim narodima i zajednicama koje se često etnički determiniraju pod „ilirskim imenom“. Najviše osobenosti sa ilirskim imenom Baton evidentirano je u samom središtu ilirskog etničkog kompleksa, i to unutar naroda i politije Dezitijata. Zatim se nailazi na to ime i među panonskim Breucima pa još udaljenijim Araviscima (na samim sjevernim rubovima pružanja ilirskog etničkog kompleksa), i među južnim Dardancima. Ono je osvjedočeno i u istočnoj Hercegovini i među Delmatima, a Iliri u rimskoj (vojno-auksilijarnoj) službi i kolonisti (poglavito u Dakiju) su ga raširili i širom provincija rimskog svijeta. O tome da su ilirsko ime Baton, kao i njegov korijen bat- imali zapaženo mjesto u jeziku i kulturi ilirskog etničkog kompleksa dovoljno govori i sačuvana toponimija i hidronimija na zapadno – balkanskom dijelu današnjeg zahvata južnoslavenskog etničkog kompleksa.

Posebno pitanje u razmatranje onomastičkog fenomena „Baton“ donosi činjenica da se u grčkom svijetu sreće i to u dosta slučajeva ime oJ Βαντων. Sudeći po njegovoj raširenosti duž čitave helensko – helenističke jezičke i kulturne ekumene, nesumnjivo je riječ o posebnom onomastičkom obliku koji se razvijao paralelno sa ilirskim. To bi značilo da nije riječ o tranziciji onomastičkog oblika Baton iz ilirskog jezičkog-kulturnog kruga u helenski ili obratno. To dokazuje i različitost izgovora, jer u latinskom izgovoru i pisanju (koje su zadržali sigurno više od stvarnog, originalno – ilirskog izgovora) ime Baton se navodi u nominativu singulara kao *Bato*, za razliku od grčkog izgovora. Naravno, to ne znači da i ilirsko i grčko ime Baton nemaju nešto zajedničko, a to je gotovo sigurno njihovo indoeuropsko i etimološko porijeklo i značenje. U tom zajedničkom etimološkom nasljeđu određenu ulogu su imale i kompleksne, intenzivne i prožimajuće veze brončanodobnog egejsko – grčkog i protoilirskog svijeta unutar

balkansko – maloazijskog kompleksa u razdoblju do kraja homerskog doba.

Porijeklo ilirskog imena Baton se vjerovatno nalazi u okviru protoindoeuropskog *bhād̆* u značenju dobrog, blagog, nečeg pozitivnog, sretnog i željenog. Tako bi se ugrubo rekonstruirano ilirsko ime Baton moglo na naš jezik prevesti kao Dobri, Dobrivoje, Dobran ili Blagoje. Slično etimološko porijeklo u okviru PIE je moguće tražiti i za ime današnjih rijeka Bosna i Bosut. Tako bi izvorno značenje imena rijeke koja se danas naziva Bosna bilo Dobra, Blaga, slično kao u slučaju rijeke Bune (od latinskog *bonus, bonum, bona* – dobar, blag/dobro, blago/dobra, blaga), a koja izvire u mjestu Blagaj kod Mostara. Zanimljivo je da se na samom početku toka rijeke Bosne u nju na sarajevskom području uliv potok Dobrinja.

Summary

The most common name from the surviving Illyrian onomastic heritage is the Baton. It can be found in the literary sources and epigraphic finds. It is indicative that it is specific to the Illyrian ethno-cultural complex(es) and is located in its center and its peripheries. Thus the name Baton is evidenced four times in Daesitiates,, and in Dtionesa, Dardanians, even in the hinterland of the Pannonian provinces. It is particularly interesting that this name Illyrians carried with them throughout the Roman world. Greek onomastics witnessed the existence of similar name. This suggests that the Illyrian and Greek form of the name had a common, ancient Indo-European origin. On the basis of this hypothesis, and comparing with other Indo-European forms similar grounds, one could come up to the meaning of this name. During the etymological research of Baton name, there is also a potential disclosure of meaning of the name Bosna.

3.3.1. Bibliografija

3.4. Kratice

AE	L'Année épigraphique. Revue des publications épigraphiques relatives à l'Antiquité romaine, París.
AEA	*Annona Epigraphica Austriaca*
AD	Archaiologikon Deltion (Athens).
AEHercegovine	A. Šačić, Anticki epigrafski spomenici istocne Hercegovine, Sarajevo 2011
AEM	Archa&eologisch-epigraphische Mittheilungen aus O&sterreich-Ungarn, Wien
AHB	S. Mesihović, Antiqui homines Bosnae, Sarajevo 2011
AJA	American Journal of Archaeology
ANU BiH	Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo
BCTH	Bulletin Archéologique du Comité des Travaux Historiques [Bände 1882-2003]
CAG	Carte archéologique de la Gaule
CBI -	Centar za balkanološka ispitivanja, Sarajevo (časopis Godišnjak)
CECapitol	S. Panciera, La collezione epigrafica dei musei Capitolini, Rom 1987
CIL	*Corpus Inscriptiones Latinarum*
CIGP	P. Kovács, *Corpus Inscriptionum Graecarum Pannonicarum,* Budapest 2007

CIRB	*Corpus inscriptionum regni Bosporani*, ed. Vasilii Struve. Moscow 1965. In Russian. — Replaces IosPE II and part of IosPE IV.
CLEPann	P. Cugusi u.a., Studi sui carmi epigrafici. Carmina Latina Epigraphica Pannonica, Bologna 2007
CSIR-D	Corpus Signorum Imperii Romani. Deutschland (D)
CSIR-U	02: Z. Farkas - D. Gabler, Die Skulpturen des Stadtgebietes von Scarbantia und der Limesstrecke Ad Flexum - Arrabona, Budapest 1994. - 07: A.S. Burger, Die Skulpturen des Stadtgebietes von Sopianae und des Gebietes zwischen der Drau und der Limesstrecke Lussonium - Altinum, Budapest 1991. - 08: C. Ertel - S. Palágyi - F. Redo, Die Skulpturen des Stadtgebietes von Salla und Mogetiana sowie des Balaton- (Plattensee-) Oberlandes in den Komitaten Zala und Veszeprém, Budapest 1999
D	H. Dessau, Inscriptiones Latinae Selectae, Berlin 1892-1916
GZM	Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo
EAOR	Epigrafia anfiteatrale dell'Occidente Romano, Rom 1988-. 01: P. Sabbatini Tumolesi, Roma, Rom 1988. - 02: G. Luca Gregori, Regiones Italiae VI-XI, Rom 1989. - 03: M. Buonocore, Regiones Italiae II-V, Rom 1992. - 04: M. Fora, Regio Italiae I, Rom 1996. - 05: C. Vismara - M. Letizia Caldelli, Alpes Maritimae, Gallia Narbonensis, Tres Galliae, Germaniae, Britannia, Rom 2000. - 06: S. Orlandi, Roma. Anfiteatri e strutture annesse con una nuova edizione e commento delle iscrizioni del

	Colosseo, Rom 2004. - 07: J. L. Gómez-Pantoja, Baetica, Tarraconensis, Lusitania, Rom 2009
EDB	Epigraphic Database Bari (http://193.204.187.158:8081/edb/index.php)
EDCS	Epigraphik-Datenbank Clauss / Slaby (http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epigraphik_en)
EDH	Epigraphische Datenbank Heidelberg (http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/offen/suchen2.html?benutzer=gast&kennwort=g2dhst
EE	Ephemeris Epigraphica
Ephesos	McCabe, Donald F. Ephesos Inscriptions. Texts and List. «The Princeton Project on the Inscriptions of Anatolia», The Institute for Advanced Study, Princeton (1991). Packard Humanities Institute CD #6, 1991. — Includes: Die Inschriften von Ephesos. 8 vols. in 9 parts, with a Supplement. «Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien», 11,1-17,4. Bonn 1979-1984. — Vol. Ia, nos. 1-47, ed. Hermann Wankel (1979); vol. II, nos. 101-599, eds. Christoph Börker and Reinhold Merkelbach (1980); vol. III, nos. 600-1000, eds. Helmut Engelmann, Dieter Knibbe and Reinhold Merkelbach (1980); vol. IV, nos. 1001-1445, eds. Helmut Engelmann, Dieter Knibbe and Reinhold Merkelbach (1980); vol. V, nos. 1446-2000, eds. Christoph Börker and Reinhold Merkelbach (1980); vol. VI, nos. 2001-2958, eds. Reinhold Merkelbach and Johannes Nollé (1980); vol. VII,1, nos. 3001-3500, and VII,2, nos. 3501-5115, eds. Recep Meriç, Reinhold Merkelbach, Johannes Nollé and Sencer Şahin (1981), with (VII,1) Reinhold Merkelbach and Johannes Nollé,

Addenda et corrigenda zu den Inschriften von Ephesos I-VII,1 (IK 11,1-17,1) (1981); vol. VIII,1-2, Indices, eds. Helmut Engelmann and Johannes Nollé (1984).

Heberdey-Wilhelm, Reisen in Kilik. = DAW 44,6 (1896)
Heberdey, Rudolf, and Adolf Wilhelm. Reisen in Kilikien. «Kaiserliche [Österreichische] Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften» [DAW], 44,6. Vienna 1896.

Halikarnassos McCabe, Donald F. Halikarnassos Inscriptions. Texts and List. «The Princeton Project on the Inscriptions of Anatolia», The Institute for Advanced Study, Princeton. Packard Humanities Institute CD #6, 1991. — Includes: Gustav Hirschfeld. In: The Collection of Greek Inscriptions in the British Museum. London 1874-1916. Part IV, Sect. I, Ch. II, Halikarnassos (1893).

Histria VIII,1 Avram, Alexandru. Histria. Les résultats des fouilles. VIII. Les timbres amphoriques. 1. Thasos. Corpus international des timbres amphoriques, 1. Bucharest and Paris 1996.

Grabstelen W. Faust, Die Grabstelen des 2. und 3. Jahrhunderts im Rheingebiet, Köln 1998

I.Epidamnos Cabanes, Pierre, and Faïk Drini. Corpus des inscriptions grecques d'Illyrie méridionale et d'Épire 1. Inscriptions d'Épidamne-Dyrrhachion et d'Apollonia. Vol. 1. Inscriptions d'Épidamne-Dyrrhachion. Études épigraphiques, 2. Athens 1995.

ICHaidra N. Duval, Recherches archéologiques à Haïdra 1: Les inscriptions chrétiennes, Paris 1975

ICUR	Inscriptiones christianae urbis Romae. Nova series, Rom 1922
IDR	Inscriptiones Daciae Romanae, Bukarest 1975-
IG II^2	*Inscriptiones Graecae II et III: Inscriptiones Atticae Euclidis anno posteriores,* 2nd edn., Parts I-III, ed. Johannes Kirchner. Berlin 1913-1940. — Nos. 1-1369 (Part I, 1-2 [1913-1916] = Decrees and Sacred Laws); nos. 1370-2788 (Part II, 1-2 [1927-1931] = Records of Magistrates and Catalogues); nos. 2789-5219 (Part III, 1 [1935] = Dedications and Honorary Inscriptions); and nos. 5220-13247 (Part III, 2 [1940] = Funerary Inscriptions).
IG IX,1^2	*Inscriptiones Graecae* IX,1. 2nd edn., ed. Günther Klaffenbach. Berlin 1932-1968. — Fasc. 1, *Inscriptiones Aetoliae* (1932); fasc. 2, *Inscriptiones Acarnaniae* (1957); fasc. 3, *Inscriptiones Locridis occidentalis* (1968).
IG VII	*Inscriptiones Graecae,* VII. *Inscriptiones Megaridis, Oropiae, Boeotiae*, ed. Wilhelm Dittenberger. Berlin 1892.
IG XII,3	*Inscriptiones Graecae, XII. Inscriptiones insularum maris Aegaei praeter Delum, 3. Inscriptiones Symes, Teutlussae, Teli, Nisyri, Astypalaeae, Anaphes, Therae et Therasiae, Pholegandri, Meli, Cimoli,* ed. Friedrich Hiller von Gaertringen. Berlin 1898. — With: Inscriptiones Graecae, XII,3. Supplementum, ed. Friedrich Hiller von Gaertringen. Berlin 1904.
IG XII,8	*Inscriptiones Graecae XII,8. Inscriptiones insularum maris Thracici,* ed. Carl Friedrich. Berlin 1909. —

	Lemnos, Imbros, Samothrace, Thasos, Skiathos (etc.) and Skyros.
ILCV	E. Diehl, Inscriptiones Latinae Christianae Veteres, Berlin 1925-1967
ILD	C.C. Petolescu, Inscriptii latine din Dacia (ILD) - *Inscriptiones latinae Daciae*, Bukarest 2005
ILJug	Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia
ILLConcordia	F. Broilo, Iscrizioni lapidarie latine del museo nazionale Concordiese di Portogruaro (I a.C. - III d.C.), 01: Rom 1980. -02: Rom 1984
ILLRP	A. Degrassi, Inscriptiones Latinae Liberae Rei Publicae, Florenz 2. Aufl. 1965
ILMN	Le Iscrizioni Latine del Museo Nazionale di Napoli, 1: Roma e Latium, Neapel 2000
IRConcor	G. Lettich, Iscrizioni romane di Iulia Concordia, Triest 1994
IScM III	Avram, Alexandru. *Inscriptiones Daciae et Scythiae Minoris antiquae. Series altera: Inscriptiones Scythiae Minoris graecae et latinae.* Vol. 3. *Callatis et territorium.* Bucharest 2000.
IvP II	Fränkel, Max. Die Inschriften von Pergamon 2 vols. «Altertümer von Pergamon», 8,1-2. Berlin 1890-1895. Vol. 2, nos. 251-1334, Römische Zeit.
LCL	The Loeb Classical Library, London: William Heinemann LTD - Cambridge Mass.: Harvard University Press
LIHarvard	C.H. Moore, Latin inscriptions in the Harvard collection of classical antiquities, HSPh 20, 1909, 1-14

Lindos II	Blinkenberg, Christian. Lindos. Fouilles et recherches, 1902-1914. Vol. II, Inscriptions. 2 vols. Copenhagen and Berlin 1941.
Miletos	McCabe, Donald F. Miletos Inscriptions. Texts and List. «The Princeton Project on the Inscriptions of Anatolia», The Institute for Advanced Study, Princeton (1984). Packard Humanities Institute CD #6, 1991.
N.S.	Nova serija GZM od 1945 sv. I - VIII; od sv. IX (1954 god.) naziva se N.S. Arheologija (izdanje Glasnika Zemaljskog muzeja posvećeno arheologiji), Sarajevo
OGIS	Dittenberger, Wilhelm. *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae*. 2 vols. Leipzig 1903-1905. — For Egypt, Nubia and Abyssinia: see Étienne Bernand. Inscriptions grecques d'Égypte et de Nubie: Répertoire bibliographique des OGIS. «Annales littéraires de l'Université de Besançon», 272. «Centre de Recherche d'Histoire Ancienne», 45; Paris 1982.
Olymos	McCabe, Donald F. Olymos Inscriptions. Texts and List. «The Princeton Project on the Inscriptions of Anatolia», The Institute for Advanced Study, Princeton. Packard Humanities Institute CD #6, 1991. — Includes: Wolfgang Blümel. Die Inschriften von Mylasa. Vol. 2. «Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien», 35. Bonn 1988.
PHI	Packard Humanities Institute
PWRE	Paulys-Wissowa Real-Enzyclopädie der klassischen altertumswissenschaft, Stuttgart
RA	Revue archéologique (Paris)

RECAM II Mitchell, Stephen. *Regional Epigraphic Catalogues of Asia Minor, II: The Ankara District. The Inscriptions of North Galatia.* With the assistance of David French and Jean Greenhalgh. «British Archaeological Reports, International Series», 135. Oxford 1982.

RHP B. Lörincz, Die römischen Hilfstruppen in Pannonien während der Prinzipatszeit. I: Die Inschriften, Wien 2001

RICIS L. Bricault, Receuil des inscriptions concernant les cultes isiaques (RICIS), Paris 2005

RIU Die römischen Inschriften Ungarns, Budapest 1972-

RMD M.M. Roxan, Roman Military Diplomas, London 1978-

RMM B. Pferdehirt, Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Mainz 2004

Op. Arch. OPVSKVLA ARCHÆOLOGICA, Arheološki zavod, Zagreb

Samothrace P.M. Fraser, Samothrace. The inscriptions on stone, London 1960

Sardis 7,1 Buckler, William Hepburn, and David Moore Robinson. Sardis, VII. Greek and Latin Inscriptions, Part I. Leiden 1932.

Schober Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien, Wien 1923

SEG Supplementum Epigraphicum Graecum. Vols. 1-11, ed. Jacob E. Hondius, Leiden 1923-1954. Vols. 12-25, ed. Arthur G. Woodhead. Leiden 1955-1971. Vols. 26-41, eds. Henry W. Pleket and Ronald S. Stroud. Amsterdam 1979-1994. Vols. 42-44, eds. Henry W. Pleket, Ronald S.

	Stroud and Johan H.M. Strubbe. Amsterdam 1995-1997. Vols. 45-49, eds. Henry W. Pleket, Ronald S. Stroud, Angelos Chaniotis and Johan H.M. Strubbe. Amsterdam 1998-2002. Vols. 50- , eds. Angelos Chaniotis, Ronald S. Stroud and Johan H.M. Strubbe. Amsterdam 2003-
TEMutinensi	G.C. Susini, Testi epigrafici mutinensi, Epigraphica 21, 1959, 79-96
TitAq	P. Kovács - Á. Szabó, Tituli Aquincenses, Budapest 2009-
VAHD	Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, Split
VAMZ	Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu, Zagreb
WMBH	Wissenschafliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina, Wien
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik [Bände 62-178]

3.4.1.1.1. Izdanja izvora

Apolodor 1921.: *Apollodorus, The Library, Volume I: Books 1-3.9,* James G. Frazer, LCL

Atenej 1961.: *Athenaeus, The Deipnosophists*, Charles Burton Gulick, LCL

Herodot 1980.: *Herodot, Historije,* Milan Arsenić, Novi Sad: MS

Kasije Dion 1954-1955.: *Dio js Roman History in nine Volumes,* Earnest Cary, LCL (2)

Kasije Dion 1986.: Marjeta Šašel Kos Zgodovinska podoba prostora med Akvilejo, Jadranom in Sirmijem pri Kasiju Dionu in Herodijanu, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 50-273

Livije 1912.: *Livius, Ab urbe condita*, Canon Roberts, New York,

Livije 1987.: *Livy XIV*, Alfred C. Schlesinger, LCL

Notitia Dignitatum.; Medieval Sourcebook: Notitia Dignitatum (**Register of Dignitaries**), c. 400 (http://www.fordham.edu/halsall/source/notitiadignitatum.html). Korišteno izdanje William Fairley, *Notitia Dignitatum or Register of Dignitaries*, in *Translations and Reprints from Original Sources of European History*, Vol. VI:4 (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, n.d.).

Ovidije 1924.: *Ovid, Tristia. Ex Ponto,* A. L. Wheeler, LCL

Pauzanija 1989.: *Pauzanija, Opis Helade*, Uroš Pasinij, Split: Logos

Plinije Stariji 1866.: *Naturalis historia*, Berlin: ed. Weidmannos

Plinije Stariji 1976.: prijevod Mate Suića u dodatku «Antički pisci» u knjizi «*Antički grad na istočnom Jadranu*» str. 297, Zagreb,

Plinije Stariji 2003.: prijevod Brune Kuntić Makvić u dodatku «Izvori» u knjizi «*Antički grad na istočnom Jadranu*» (2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje) str. 421, Zagreb,

Plinije Stariji 2004.: *Plinije Stariji, «Zemljopis starog svijeta»,* Uroš Pasini, Split: Književni krug,

Plutarh 1978.: *Plutarh, Slavni likovi antike II*, Miloš N.Đurić, Novi Sad: MS.

Plutarh 1988.:*Plutarh, Usporedni životopisi, (Aleksandar; Cezar; Pir; Tiberije Grakh)*, Zdeslav Dukat, Zagreb: A. Cesarec.

Rufije Fest 1967: *Rufius Festus, Breviarium rerum gestarum populi Romani in: The Breviarium of Festus*, London: ed. J.W. Eadie.

Stjepan Bizantinac 1849.: *Stephani Byzantii Ethnicorum quae supersunt I*, A. Meineke, Berlin: G.Reimer

Strabon 1954.: *The Geography of Strabo,* H. L. Jones, LCL

Svetonije 1978.: *Gaj Svetonije Trankvil, Dvanaest rimskih careva*, Stjepan Hosu, Zagreb: Naprijed.

Velej Paterkul 1955.: *Velleius Paterculus, Compendium of Roman History*, Frederick W. Shipley, LCL.

3.4.1.1.1.1. Literatura

Alföldy, Géza, 1969, Die Personnennamen in der römischen Provinz Dalmatia, *BzN, N.F. Beiheft 4*, Heidelberg,

Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine, Tom I- III; Mape 1-4; 1988, Sarajevo : Zemaljski muzej

The Archaeology of Roman Pannonia. ed. Lengyel, Alfonz. Radan, George, T., B. Akadémiai Kiadó. 1981 (poglavlje Barkóczi László), Budapest.

Atanacković – Salčić, Vukosava, 1990, Rimski epigrafski spomenik iz Kazanaca kod Gacka, *Hercegovina, VII - VIII,* 7 – 13

Bojanovski, Ivo, 1976, Gatačko polje u antici, *Tribunia, knjiga II,* 17 - 44

Bojanovski, Ivo, 1977, Rimski natpisi iz doline trebišnjice, *Tribunia, knjiga III*, 67 - 98

Bojanovski, Ivo, 1988, Bosna i Hercegovina u antičko doba, *ANU BiH, Djela, LXVI, CBI, 6.*

Cabanes, Pierre, 2002, *Iliri od Bardileja do Gencija*, Zagreb.

Čorović, Vladimir, 1925, *Bosna i Hercegovina* (monografija objavljena 1925, elektronsko izdanje na www.rastko.org.yu)

Domić Kunić, Alka, 2006, Bellum Pannonicum (12.–11. pr. kr.). Posljednja faza osvajanja južne Panonije, *VAMZ, 3. sv. XXXIX,* 59–164

Graves, Robert, 1999, *Grčki mitovi,* Beograd.

Fraser, Peter Marshall, 1960, The inscriptions on stone, Samothrace 2, 1, New York

Katičić, Radoslav, 1964, Suvremena istraživanja o jeziku starosjedilaca ilirskih provincija, *Simpozijum o teritorijalnom i hronološkom razgraničenju Ilira u praistorijsko doba, ANU BiH, Posebna izdanja IX, CBI 1.* 9 - 30

Köbler, Gerhard, 2000, *Indogermanisches Wörterbuch.* 3. Auflage

Lehmann – Hartleben, Karl, 1940, Preliminary Report on the Second Campaign of Excavation in Samothrace, *AJA 44*, 328 - 358

Mandić Studo, Novak, 1995, Zemlja zvana Gacko, Beograd, 176 -185

Matijašić, Robert, 2002, *Uvod u latinsku epigrafiju*, Pula

Mayer, Anton, 1957, *Die Sprache der alten Illyrier, Bd. 1*: Einleitung; Wo&rterbuch der illyrischen Sprachreste, (Schriften der Balkankommission. Linguistische Abteilung XV), Beč,

Mesihović, Salmedin, 2007, *Dezitijati,* Sarajevo (u rukopisu). Dopunjena verzija doktorske disertacije : *Dezitijati: kulturna i narodnosno-politička zajednica u Iliriku i osvajanja Oktavijanova doba,* Zagreb, 2007

Mesihović, Salmedin, 2007 A, *Autarijati,* Sarajevo (u rukopisu). Dopunjena verzija magistarskog rada : *Problem kulturne i narodnosne zajednice Autarijata,* Zagreb, 2004

Mesihović, Salmedin, 2008, „INSCRIPTIONES LATINARVM SARAEVONENSIS“ (sa kraćim pregledom naseobinske kulture u

antičko doba) – doprinos historiji sarajevskog područja u antičko doba, Historijska traganja I, Institut za historiju, Sarajevo, 9 – 68

Mesihović, Salmedin, 2008 A, „Ovidije i Ilirik“, Centar za balkanološka ispitivanja, knjiga 35, Akademija nauka i umjetnosti , knjiga XXXVII, 2008, 89 – 100

Mesihović, Salmedin, 2009, „Baton Breučki – predaja i kazna“. Prilozi antičkoj historiji sjeveroistočne Bosne. Gračanički Glasnik, god. XIII, br. 28., Gračanica 2009, 24 – 49

Mesihović, Salmedin, 2009 A, „SVPPLEMENTVM REBELLIO ILLYRICI I – Germanikova Pounjska ofanziva“, *Historijska traganja IV,* Institut za historiju, Sarajevo, 9 – 33

Mesihović, Salmedin, 2010, Thallóczy und die Untersuchung der Bezeichnung „Bosna“, Lajos Thallóczy, Der historiker und politiker, Akademie der Wissenschaften und künste von Bosnien – Herzegovina, Ungarische akademie der wissenschaften institut für geschichte, Sonderpublikationen Band CXXXIV, Klasse für Geistenwissenschaften Band 40, Sarajevo – Budapest, 81 – 87

Mesihović, Salmedin, 2011, *Rimski vuk i ilirska zmija. Posljednja borba,* Sarajevo: Filozofski fakultet

Mesihović, Salmedin, 2011 A, ANTIQVI HOMINES BOSNAE, Sarajevo: Filozofski fakultet

Mikolji, Vinko, 1969, *Povijest željeza i željeznog obrta u Bosni*, Zenica

Mirković, Miroslava, 1975, Iz Istorije Polimlja u Rimsko doba, *ANU BiH, XIV, CBI 12*, 95 - 108

Miškiv, Jesenka, 2005, The name of the centurion Liccaius on the Roman military diploma from Slavonski Brod, *Illyrica antiqua, FF press*, Zagreb, 385 – 391

Mócsy, András, 1974, *Pannonia and Upper Moesia: a history of the middle Danube provinces of the Roman Empire*, Routledge & K. Paul, Boston.

Murray, Oswyn, 1993, *Early Greece*, (drugo izdanje), Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

Papazoglu, Fanula, 1957, Le municipium Malvesatium et son territoire, *ŽA VI*,

Papazoglu, Fanula, 1969, Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba, *ANU BiH, Djela, XXX, CBI 1*

Pašalić, Esad, 1975, Questiones de bello dalmatico pannonique, *Sabrano djelo*, Sarajevo, (prvi put objavljeno u Godišnjaku Istorijskog društva BiH, Sarajevo, 1957). 376 - 421

Paškvalin, Veljko, 1996, Prilozi proučavanju ilirsko-panonskog plemena Dezitijata i njegovog teritorija u krajevima srednje Bosne u predrimsko i rimsko doba, *GZM, N.S. Arheologija XXXXVII.* 93 - 116

Paškvalin, Veljko, 2000, Ilirsko-panonsko pleme Desitijata srednje Bosne u rimsko doba i rekognosciranje njihova područja, *ANU BiH, XXXI, CBI 29.* 191 – 241

Patsch, Carl, 1893, II, rimski natpisi iz doline Lašve, *GZM, god. V, sv. 4.*, 700 – 707

Patsch, Carl, 1896, Iapodi, *GZM, god VIII, sv. 1.* 113 - 140

Patsch, Carl, 1897, Breuci. *PWRE III, col. 831.*

Patsch, Carl, 1899, Arheološko – epigrafska istraživanja, *GZM, god. XI, sv. 1.*, 69 – 123

Patsch, Carl, 1900, Nove rimske epigrafske tečevine iz Bosne i Hercegovine, *GZM, god. XII, sv. 2*, 169 – 193

Patsch, Carl, 1900 A, Rimska mjesta po Imotskom polju, *GZM, god. XII, sv. 2*, 295 – 344+Krt.

Patsch, Carl, 1900 B, Archäologische-epigrafische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien IV. *WMBH VII*

Patsch, Carl, 1906, Arheološko-epigrafska istraživanja povjesti rimske provincije Dalmacije, *GZM, god. XVIII, sv., 2*. 151 – 181

Patsch, Carl, 1909, Archäologisch-epigraphische Untersuchung zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien VII, *WMBH XI*, 104 - 183

Patsch, Carl, 1912, Archäologische-epigrafische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien. *WMBH XII,* 68 – 167

Piso, Ioan, 2004, Gli Illiri ad Alburnus Maior, în Dall'Adriatico al Danubio. L'illirico nell'età greca e romana (*Atti del convegno internazionale Cividale del Friuli*, 25-27 settembre 2003, ed. Gianpaolo Urso), Pisa, 271-307.

Pokorny, Julius, 1959, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern und München : Francke Verlag

Protase, Dumitru, 1979, Les Illyriens en Dacie a; la lumie;re de ľépigraphie-Iliri u Dakiji u svjetlu epigrafike, *ANU BiH, XVII, CBI 15*. 127 - 136

Radimsky, Vjenceslav (Vaclav), 1892, Arheološke crtice, *GZM, god IV, sv. 2.*, 117 -128

Rendić-Miočević, Duje, 1948, Ilirska onomastika na latinskim natpisima Dalmacije, *VAHD LII.*

Rendić-Miočević, Duje, 1951, Novi ilirski epigrafički spomenici iz Ridera, *N. S. GZM, sv. VI*, 49 – 64

Rendić-Miočević, Duje, 1953, Novi epigrafički prilozi ilirskoj onomastici sa teritorije Dalmata, *VAHD LV*, 245-255.

Sergejevski, Dimitrije, 1932, Spätantike Denkmäler aus Zenica, *GZM, god. XLIV*. 35 – 56+Tbl. XVII – XXIV

Sergejevski, Dimitrije, 1934, Rimski spomenici iz Bosne, *Spomenik SKA LXXVII*. 1 – 28

Sergejevski, Dimitrije, 1934 A, Rimska groblja na Drini, *GZM, god. XLVI,* 11 – 42+ Tbl. I – IX.

Smith, William, 1867, *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*, Boston : Little, Brown and Company

Smith, Wiliam, 1870, *Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, Boston : Little, Brown and Company

Stipčević, Aleksandar, 1989, *Iliri, povijest, život, kultura*, I (1974) i II dopunjeno izdanje (1989), Zagreb.

Suić, Mate, 1991 – 1992, Liburnija i Liburni u vrijeme velikog ustanka u Iliriku od 6. do 9. god. poslije Krista (uz *CIL* V.3346). *VAMZ, 3. s., XXIV-XXV.,* 55 – 66

Šačić, Amra, 2011, Antički epigrafski spomenici Istočne Hercegovine, magistarski rad (u rukopisu), Sarajevo: Filozofski fakultet

Šaković, Edin, 2009, Breuci – najstariji imenom poznati stanovnici sjeveroistočne Bosne, Gračanički Glasnik, god. XIII, br. 28., Gračanica 2009, 12 – 23

Šašel, Jaroslav – Ana, 1963, *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX repertae et editae sunt, Situla 5,* Ljubljana (*ILJug* I)

Šašel, Jaroslav – Ana, 1978, *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMLX et MCMLXX repertae et editae sunt, Situla 19,* Ljubljana (*ILJug* II)

Šašel, Jaroslav – Ana, 1986, *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMII et MCMXL repertae et editae sunt, Situla 25*, Ljubljana (*ILJug* III)

Škegro, Ante, 1997, Inscriptiones latinae et graecae Bosniae et Hercegovinae, *Op. Arch. 21,* Zagreb, 85 – 116

Škegro, Ante, 2003, Rimski spomenici iz Bosne i Hercegovine, *VAMZ, XXXVI,* 135 – 164

Truhelka, Ćiro, 1890, Rimski natpisi u Bosni i Hercegovini, *GZM, god. II, sv. 2.* 188 – 191

Truhelka, Ćiro 1890 A, Iskopine na predistorijskome grobištu na Glasincu u godini 1890, *GZM, sv. 4, god. II.* 386 - 401

Truhelka, Ćiro, 1892, Prilozi rimskoj arheologiji Bosne i Hercegovine, *GZM, god. IV, sv. 4.* 340 - 365

Truhelka,Ćiro, 1900, Les restes Illyriens en Bosnie, *Imprimerie de la cour d`appel,* Pariz, 3 - 15

Watkins, Calvert, 2000, *The American heritage dictionary of Indo-European roots,* Houghton Mifflin Harcourt

Wilkes, John, 1969, *History of the provinces of the Roman Empire, Dalmatia,* London: University of Birmingham,

Wilkes, John, 1992, *The Illyrians,* Oxford, UK, and Cambridge, MA.: Blackwell Publishers

Wilkes, John, 2001, *Iliri,* Split:Laus

Zamarovský, Vojtech, 1978, *Grčko čudo*, Školska knjiga, Zagreb.

Zaninović, Marin, 1995, Delmati e Pirusti e la loro presenza in Dacia, *Op. Arch. 19,* Zagreb, 111 - 115

Zaninović, Marin, 1996, *Od Helena do Hrvata*, Zagreb:Školska knjiga

Zaninović, Marin, 2003, Breuci od Sirmija do Marsonije, *Op. Arch. 27,* Zagreb, 443 - 449